

Smo za odločno uresničevanje ustavnih načel

Na programski seji pred letom dni smo načrtovali naše naloge še močno pod vtisom štirimesečne bolezni in zadnjega slovesa predsednika Tita, ko so naši ljudje ustvarili vzdušje budnosti in trdnega zaupanja v moč socialistične Jugoslavije z naslonitvijo na lastne sile. Poleg partizanskega boja in zgodovinske pridobitve pravice do lastne poti v socializem smo to označili kot našo tretjo zmago.

Rekli smo, da je takratno delo SZDL potekalo v okoliščinah velike mednarodne politične in gospodarske zaostrovanja, v razmerah ostre konfrontacije obeh supersil in blokov. Ugotovili smo, da se je v tem razburkanem času jugoslovanska samoupravna socialistična in neuvrščena skupnost enakopravnih narodov in narodnosti potrdila kot stabilna družba, ki je sposobna reševati svoje probleme in načrtovati lastno perspektivo.

Spomladi lanskega leta pa smo doživeli še eno zelo trdo in težko preizkušnjo: množične demonstracije na Kosovu, ki so izbruhnile s tako silovitostjo, da je bilo potrebno hitro odločno posredovati, da so bila v varnostnih aktivnostih pri vzpostavljanju reda prizadeta življenja ljudi in

povzročena velika materialna škoda pokrajini, gospodarstvu in institucijam.

Za nas, za SZDL Slovenije, so bili kosovski dogodki predvsem opozorilo, kako nevaren je vsakršen nacionalizem ali njegovo podcenjevanje pri razvijanju socialističnega samoupravljanja. Prav v tej smeri smo tudi povečevali našo odgovornost za odločen boj proti koreninam nacionalizma v naših razmerah, kajti prav oslabljena splošna fronta socialističnih sil z okrepljenim etatizmom s centralističnih pozicij in nacionalizmom vseh vrst in v vseh okoljih, v vseh šestih republikah in obeh pokrajinah, je tudi pripeljala do tako drastičnega izbruha albanskega nacionalizma. To se je ob koncu leta samo še potrdilo ob temeljiti razpravi srbskih komunistov glede odnosov med SR Srbijo in obema avtonomnima pokrajinama znotraj te republike. Danes se v SZDL zavedamo, kako izredno pomembno je odločno uresničevanje ustavnih načel v federaciji za odnose med republikami in pokrajinama ter programskih načel zveze komunistov glede nadaljnjega razvoja nacionalnih odnosov v Jugoslaviji, je med drugim poudarila Tilka Blaha v uvodni razpravi na programski konferenci SZDL Slovenije.

Spomin na ognjeni krst

V okviru priprav na decembrsko vstajo leta 1941 na Gorenjskem sta bili tudi na levem bregu Save ustanovljeni dve partizanski četi: 10. decembra 1941 v Šenčurju Korška četa, ki je delovala na območju Begunj do Kamnika in Šmarne gore, 16. decembra istega leta Jeseniška četa pod Stolom, delovala je med Begunjami in Jesenicami.

Obe četi sta imeli na levi strani Save tisto zimo tudi prve spopade z Nemci ali takoimenovani ognjeni krst. Jeseniška četa se je prvič spopadla 20. februarja leta 1942 na Stolu, v spomin na ta boj se vsako leto prirejajo spominski pohodi, Korška četa pa je ognjeni krst doživela že 3. februarja leta 1942 v Semperovi koči nad Bašljem.

Prireditve ob obletnici tega zgodovinskega dogodka je bila minulo soboto pri spomeniku na pogorišču Semperove kočice nad Vaškarjem v Bašlju. V naslednjih letih naj bi imele slovesnosti na ta dan širši značaj, združeno s pohodi mladine in borcev. Slavnostni govornik na sobotni svečanosti je bil preživel borec Tine Zaletel-Tilen, ki je v svojem govoru podrobno orisal dogodke pred 40 leti na pogorišču Semperove kočice. Prireditve pa so se poleg borcev udeležili tudi mladi, ki nadaljujejo tradicije naše revolucije, predstavniki družbenopolitičnih organizacij krajevnih skupnosti Bela, Predvor, Trstenik, Vodiče, Skaručna, Šenčur ter kolektiv SOZD Rade Končar, ki je prevzel skrb za spomenik. KUD Bela in učenci osnovne šole Matija Valjevec iz Predvora pa so sobotno svečanost popestrili z bogatim kulturnim sporedom.

Tekst in foto: Jože Čurin

Je udeležba v NOB res lahko olajševalna okoliščina?

(TV-15 z dne 28/1-1982)

Vprašanje, ki ga je postavil Milán Guček ob primeru okrutnega zločina, ki ga je storil udeleženec NOB, zasluži širšo pozornost. Gre za načelno vprašanje, ali je – in kdaj je – udeležba v NOB lahko olajševalna okoliščina pri storitvi kaznivega dejanja.

Kazenski zakon SFRJ to možnost dopušča. Po splošnih pravilih za odmero kazni (člen 41 KZ SFRJ) sodišče odmeri storilcu kaznivega dejanja kazen v mejah, ki so z zakonom predpisane za to dejanje; pri tem upošteva namen kaznovanja in vse okoliščine, ki vplivajo na to, ali naj bo kazen manjša ali večja (olajševalne in obteževalne okoliščine), zlasti pa: ... prejšnje življenje storilca ... ter druge okoliščine, ki se nanašajo na storilčevo osebnost.

Udeležbo v NOB je torej možno obravnavati kot sestavino prejšnjega življenja storilca ali kot drugo okoliščino, ki se nanaša na storilčevo osebnost.

Sodna praksa praviloma sprejema udeležbo v NOB kot olajševalno okoliščino, če jo storilec uveljavlja. Vendar sodna praksa ni opredelila meril niti oblikovala stališč glede vrednotenja in upoštevanja te okoliščine. Odločitev o tem je prepuščena sodniku oz. senatu, zato ne preseneca primeri, da se udeležba v NOB upošteva kot olajševalna okoliščina tudi takrat, ko za to ni pogojev.

Za pravilno upoštevanje te okoliščine je treba najprej opredeliti pojem udeležbe v NOB s kazensko pravnega vidika. Po laičnem pojmovanju udeležbe v NOB so v ospredju napor in težave večletnega boja, ilegale, zaporov, internacije ter nujna posledica teh naporov in težav na osebnost udeleženca zlasti v zdravstvenem pogledu. Čeprav tudi sodišča udeležbo v NOB največkrat tako pojmujejo (drugače si je težko razlagati omenjeni primer), pa to, po mojem mnenju, ni tista razsežnost, ki udeležbi v NOB daje obeležje posebne olajševalne okoliščine v kazenskem postopku. Posledice udeležbe v NOB, izražene v invalidnosti, slabem zdravju, psihični prizadetosti ipd., so obravnavajo, dokazujejo in upoštevajo kot posebna olajševalna okoliščina (zdravstveno stanje storilca kaznivega dejanja). Če je tako, potem ostane moralna razsežnost udeležbe v NOB kot tista razsežnost, ki ji daje obeležje posebne olajševalne okoliščine. Ta pa pomeni za tisti čas napredno politično opredelitev, privrženost idealom revolucije, domoljubnost, pripravljenost na najtežje žrtve, sprejemanje novih norm življenja in obnašanja, prispevek h graditvi novega družbenega reda. Tako pojmovana udeležba v NOB je predvsem častno dejanje, ki ga naša družba priznava in ceni.

Vendar, ali to častno, enkratno dejanje daje udeležencu NOB pravico, da se nanjo sklicuje tudi takrat, ko zagreši kaznivo dejanje, oz. da se mu kot storilcu kaznivega dejanja udeležba v NOB šteje za olajševalno okoliščino?

Pravilen odgovor je nemogoče dati, ne da bi izhajali iz različnih kaznivih dejanj. Na prvem mestu so kazniva dejanja, storjena z direktnim naklepom, kar pomeni, da se je storilec zavedal protipravnosti in prepovedanosti svojega dejanja z vsemi posledicami in ga je hotel storiti. Tako dejanja so zlasti težka, če so usmerjena proti temeljem socialistične samoupravne družbene ureditve, proti gospodarstvu, družbenemu premoženju, samoupravljanju, življenju ipd. S takimi kaznivimi dejanji je udeležba v NOB kot olajševalna okoliščina najbrž nespravljiva.

Nekoliko drugače se to vprašanje postavlja že pri kaznivih dejanjih, storjenih z event. naklepom, bistveno drugače pa pri teh dejanjih, zlasti pri dejanjih, storjenih iz malomarnosti, udeležba v NOB lahko olajševalna okoliščina, vendar tudi tu ne kot pravilo. Odločitev o tem bo odvisna od vsestranske ocene dejanja in storilčeve osebnosti.

V dosednji praksi so se sodišča zadovoljila zgolj z zatrjevanjem udeležbe v NOB (brez dokazila), tako da se je na to okoliščino lahko skliceval tudi »samozvani« udeleženec v NOB.

Načeto vprašanje je zlasti zanimivo za delavce v pravosodju, ki se s takimi in podobnimi vprašanji srečujejo in o njih odločajo.

Ivan Japelj
Ljubljana
(Trg prekom. brigad 5)

RADIO ŠE POMNITE – TOVARIŠI

V oddaji »Še pomnite, tovariši«, ki bo na sporedu v nedeljo 7. 2., neposredno po poročilih ob 9. uri na I. programu radia Ljubljana, bo tekla beseda o pionirjih v narodnoosvobodilnem boju. Sodelujoči v oddaji, nekdanji pionirji iz pionirske čete Slivniškega bataljona, bodo pripovedovali zlasti o tem, kako so med narodnoosvobodilno vojno preživeli dolge zimske mesece v snežniških gozdovih. Mnogo žena in otrok je v začetku septembra odšlo iz Loške doline v snežniško pogorje, da bi se izognili nasilju belogradstov in italijanskih okupatorjev nad družinami partizanov in aktivistov. Njihov strah pred nasiljem je bil upravičen, saj so Italijani med veliko poletno ofenzivo pomorili v Loški dolini na desetine ljudi in požgali nešteto hiš po vaseh. S temi ženami in otroki je bilo v gozdnih taboriščih nekaj partizanov, med temi tudi najmlajši borci-pionirji, ki so se jim težka doživetja iz vojnih dni neizbrisno vtisnila v spomin.

Moramo pisati o NOB

V razgovoru z borci in aktivisti NOV Jugoslavije o nedavnem članku Kaj bo s TV-15, smo ugotovili, da je to edini časopis, v katerem je moč oživljati življenje v NOV in POJ. Prav zato ne bi smelo biti vprašanja, kako se bo še v naprej obdržal in kako bodo prihajala sredstva za izhajanje časopisa TV-15.

Nas je v dneh najhujših preizkušenj Komunistična partija poklicala v odprto borbo za izgon sovražnika iz naše domovine, predvsem za osvoboditev bodočih generacij, to je ljudi, ki so prišli in ki bodo še prišli za nami. Torej za ljudi, ki danes brez skrbi delajo v podjetjih, tovarnah, ustanovah, zavodih, prosveti itn. Komu je neki bolj potrebna zgodovina naših narodov in narodnosti kot pa našim otrokom in zunanjemu svetu izven naših meja? TV-15 je tudi edini časopis v Sloveniji, v katerega naši otroci tako duhovito pišejo, kaj so slišali od tega in onega o NOB. Nemški in italijanski zgodovinarji skrivajo pred svojo mladino, kako so nečloveško ravnali njihovi vojski z ljudmi v okupirani Evropi pod komando Hitlerja in Musolinija in bi jih najraje postavili na tron kot se temu reče, ravno tako Rusi molčijo o početju svojega Stalina. Mišljenja smo, da je dolžna ta naša družbena skupnost v Sloveniji, da pokriva stroške, če so večji od dohodka pri nakladi. Potrebno pa se je boriti še naprej za vse večjo naklado.

LUDVIK ŠEST

Je res tako ozadje, da ne sme priti v javnost?

Odmev na Dražgoški borci sprašujejo, 1. št. TV-15

Domicilni odbor Cankarjevega bataljona je v prvi številki letošnjega leta pod naslovom »Dražgoški borci sprašujejo« postavil zahtevo, da je končno le treba razčistiti zadevo okoli filma o dražgoški bitki, ki se že tako dolgo vleče ter vznemirja vso našo pošteno javnost, posebno še zato, ker so vsaj nekateri na odgovor popolnoma pozabili.

Bo morda kdo končno odgovoril na to vprašanje in zahtevo DOCB? Zadeva je bila že nekajkrat omenjena v našem glasilu, a kot da se nihče odgovornih ne odloči za pojasnilo. Kaj tiči za vsem tem, se marsikdo sprašuje. Prav gotovo bo nekdo moral odgovoriti, saj bo odbor Cankarjevega bataljona vztrajal pri tem, pa čeprav bi bilo to komu neprijetno. Marsikaj se šušlja in morda koga tudi po krivici blati. Prav zato si natočimo čistega vina.

Vsa naša poštena javnost, ki ji je do tega, da se zadeva končno razčisti, se gotovo pridružuje zahtevi omenjenega odbora. Kdor je kriv, naj se zagovarja, saj so bili pri tem zapravljeni težki milijoni in to v času, ko si tako prizadevamo, da bi zaustavili inflacijo in uravnovesili naše gospodarstvo, kar nam je še kako potrebno.

SREČKO ŠORLI
Blejska Dobrava

Sardinci-prekomorci o sardincih v slovanskih četah

Sardinci - borci prekomorskih Titovih brigad želimo podati nekaj kritičnih pripomb na toliko opevane Sardince – pripadnike »slovanskih čet«, opisane v knjigi »Narodnoosvobodilni boj Primorcev in Istranov na Sardiniji, Korziki in južni Franciji« avtorjev Srečka Vilharja in Alberta Kluna, tiskano v Novi Gorici 1969, in »Po poteh Sardincev« avtorja Alberta Kluna, tiskano v Kopru 1973.

Obe knjigi sta pisani zelo enostransko v prid t. im. »slovanskim četam« (5 do 6 tisoč mož) oziroma »političnim pregnancem«, kot se sami imenujejo, ki so prišli na Sardinijo konec aprila in maja 1943 in bili na Sardiniji le nekaj mesecev. Nas, dolgoletnih in najštevilnejših Sardincev (25 do 30 tisoč), ki smo prišli na otok v letih 1940–1942, pa knjigi ne opisujeta, omenjeni smo le v uvodih.

Vsi smo bili mobilizirani v italijansko armado in porazdeljeni po različnih operativnih enotah. Bili smo enakovredni vojakom italijanske narodnosti, zato se ne moremo imenovati politični pregnanci in zaporniki, čeprav smo delali na letališčih in utrjevali otok. Po kapitulaciji fašistične Italije se je italijanska armada preimenovala v Badoljevo kraljevo vojsko, v kateri smo ostali do prihoda zaveznikov vsi Sardinci slovanskega rodu. Po prihodu zaveznikov na otok so se pota Sardincev slovanskega rodu razšla, ker so na zahtevo zaveznikov in v soglasju z Badoljevo kraljevo armado dodelili 5–6 tisoč mož (večinoma Slovencev in Hrvatov) zaveznikom za ista dela. Imenovane »slovanske čete« so odšle najprej na Korziko, pozneje pa v okolico Marseilla. Tem četam se je ilegalno priključilo še 40–80 Slovencev, katerih imen ni zaslediti v omenjenih knjigah. Te ilegalce je po Korziki iskala italijanska vojaška policija, vendar so bili pravočasno obveščeni in se umaknili. Badoljeva kraljeva vojska jih je v odsotnosti obsodila kot dezertarje, ker so se samovoljno priključili »slovanskim četam«, ko so odšle na delo v zavezniško zaledje. »Slovanske čete« so imele komandni kader italijanske narodnosti. Pozneje v Franciji so pri zavezniških izposlovalce, da so ta kader zamenjali s komandnim kadrom slovanskega porekla. Pripadnikom »slovanskih čet« so zavezniki za delo plačevali in iz teh dohodkov so zbirali prispevke za NOVJ, vendar pod drugačnimi pogoji kot domoljubi v okupirani domovini, kjer jih je okupator strahoval s smrtjo, pregnanstvom, taborišči itd. Njih pri zbiranju prispevkov niso ovirali zavezniki, ker so bili svobodni od dne, ko so jim bili dodeljeni. Njihova politična aktivnost ni bila ovirana, saj so javno izdajali svoj časopis. Zavezniki so »slovanske čete« repatriirali v mesecu novembru in decembru 1945 po mednarodni konvenciji v Italijo, kjer jih je kot svoje enote prevzela italijanska vojna oblast, jih registrirala, nekatere preoblekla, izplačala in poslala domov.

Sardinci iz let 1940–1942 smo bili z ostalo italijansko kraljevo vojsko postopoma pripeljani v južno Italijo, dezertirali iz italijanske vojske in se javili Titovi jugoslovanski armadi. Vse Titove Sardince – udeležence prekomorskih brigad je Badoljeva kraljeva vojska obsodila v odsotnosti pred vojaškim sodiščem kot dezertarje italijanske armade in nas šele oktobra leta 1961 amnestirala.

Ker smo bili italijanski državljani, čeprav slovanskega porekla, so nas premeščali, kamor so hoteli. Na primeru ameriških vojaških oblasti vidimo, da so vse svoje državljane japonskega porekla poklicali v ameriško armado kot vse ostale državljane in jih poslali na vse fronte, razen na pacifiško oz. japonsko.

Pri tem niso bili politični pregnanci! Tudi naša Titova armada je dodelila nekaj oddelkov vojske na razpolago zaveznikom kot delavske čete, a jih nimamo za politične pregnance, še manj za zapornike, kot se imenujejo pripadniki »slovanskih čet« v časopisu TV-15 29. oktobra 1981 na 10. strani in 19. novembra 1981 na 4. strani, kjer beremo »Srečanje borcev prve prekomorske brigade in političnih pregnancev na Sardiniji«. Ne vemo, kako se more primerjati prvo, zares slavno prekomorsko brigado s temi nekdanjimi italijanskimi četami slovenskega in hrvaškega porekla, ki so razvile svoj prapor, pred leti dobile domicil v Postojni in si tam tudi postavile spominsko obeležje.

V knjigah so opisali vse mrtve na Sardiniji, tudi tiste, ki niso pripadali »slovanskim četam«, samo da so prikazali več mrtvih. Žrtve Sardinije so skupne in si jih lahko svojijo »slovanske čete« in še bolj prekomorske brigade. V knjigah so celo fotografije, na katerih niso pripadniki »slovanskih čet«.

Menimo, da je dovolj povzdigovanja in laži o »slovanskih četah«. Mi – resnični dolgoletni Sardinci in udeleženci prekomorskih brigad se čutimo globoko prizadeti zaradi vsega tega pisarjenja. Obe knjigi pišeta le o pripadnikih »slovanskih čet«, to pa le zato, da so si nekateri pridobili status borca pred najmanj 11 leti. V letu 1980 pa so z dekretom vsi ostali pridobili dvojno štetje. Nam – Titovim Sardincem – borecem prekomorcem pa se je vsa ta dolga leta vztrajno zanikalo vsako priznanje (bodisi status borca, bodisi dvojno štetje v zavezniški vojski), češ da smo na Sardiniji lahko bili samo vojni ujetniki, ne pa zavezniški vojaki, kar absolutno ni res.

Pred približno 19 leti je bil velik zbor prekomorskih brigad v Ilirski Bistrici. Po njem nas je ZB spodbujala, naj naredimo zahtevek, pred približno 7 leti so nas še pisмено obvestili, naj ponovno naredimo zahtevek, da bo sedaj vsem ugodno rešeno. Toda vse zaman, vsak zahtevek je bil zavrnjen. Grdo je, najprej obljubljati in potem zavračati! Medtem pa se je nekaterim pripadnikom bivših italijanskih kraljevih čet slovenskega in hrvaškega porekla priznalo status borca, ostalim pa vsem dvojno štetje! Med temi »zaslužnimi« smo izsledili tudi uradno priznanega kolaboranta in tudi Sardinca, ki ni nikoli videl Sardinije.

Upamo, da smo tedanje razmere na Sardiniji razjasnili, da smo povedali, kdo so bili dolgoletni Sardinci, od katerih so mnogi na otoku umrli zaradi malarije, ostali pa pozneje množično vstopali v Titove prekomorske brigade ter mnogo prispevali za osvoboditev Jugoslavije, in kdo so bili »politični pregnanci«, nekajmesečni Sardinci, »slovanske čete«, o katerih tako pompozno pišeta omenjeni knjigi.

S tem dokazujemo, kako so nekateri odgovorni delovali negativno oziroma protiborčevsko in to na občinski ZB, še več pa na republiški organizaciji ZB, ko so dali priznanje »slovanskim četam«, nam pa ne.

Zahtevamo, da se taki negativni elementi odstranijo iz vodstev ZB. Zahtevamo, da se omenjeni knjigi odstraniti in preključeta. Zahtevamo, da se imenuje komisija z neoporečnimi ljudmi, in da objektivno pregleda in ugotovi dejansko stanje. Mislimo, da je skrajni čas, da se borce Sardince pripadnike prekomorskih brigad postavi v pravo luč, ne pa da so že leta potisnjeni v stran, negirani. Hvala naj gre tistemu, ki jo zasluži!

Franc Baša,
Milan Derenčin
in devet podpisnikov

Zakaj se zapiramo?

Znanstveno posvetovanje, ki je bilo posvečeno misli in revolucionarnemu delu Edvarda Kardelja, je potrdilo, da pri samoupravnem združevanju občutno zaostajamo. Ljudje, ki se globlje ukvarjajo s temi vprašanji, so približali, da lahko dve tretjini organizacij združenega dela vpelje donosno proizvodnjo le, če jo organizira na celotnem jugoslovanskem trgu.

Praksa pa kaže, da združeno delo v resnici še ni združeno. Na posvetovanju v Mariboru, pa tudi na drugih mestih, smo te dni slišali, da je, denimo, od 2.780 delovnih organizacij samo dva odstotka takih, ki so se povezale z organizacijami v drugih republikah in pokrajinah, da gre prek republiške meje pičlih 29 odstotkov izdelkov, vsi drugi pa ostajajo znotraj posameznih ožjih območij, da organizacije združenega dela denar vlagajo povečini znotraj svojih občin oziroma regij itn.

Zakaj ti pojavi? Nekateri menijo, da bi pri obravnavi tega vprašanja morali začeti že v temeljnih organizacijah združenega dela. Trdijo, da je nič koliko primerov zapiranja teh organizacij, ki so marsikje prerasla v neakakšno mala podjetja. Te temeljne organizacije se danes niso pripravljene povezovati niti znotraj delovne organizacije kaj šele širše.

Na voljo pa je tudi drugi podatek, ki ga prav tako ne bi smeli zanemariti. Pred dobrim letom na primer kar 14 tisoč delovnih organizacij v državi ni imelo temeljnih organizacij združenega dela. Po podatkih zveznega zavoda za statistiko se vse več delovnih organizacij odloča za ukinitve temeljnih organizacij.

Zdi se, da tudi ta pot ni pravilna. Očitno je, da take težnje ne vodijo nikamor drugam, kot k zopetnemu centralističnemu odločanju o dohodku. Dejstvo je, da bi nekaterim delavcem želeli iztrgati iz rok odločanje o dohodku, ki ga ustvarjajo, to pa je v popolnem nasprotju z našo ustavno ureditvijo.

Še več. Številni so prepričani, da je temeljni problem pravzaprav v tem, ker je odločanje o takem ali drugačnem združevanju združenega dela povečini še vedno v rokah poslovnih organov. Za zapiranje se praviloma ne zavzemajo delavci, saj vedo, da je to skrajno škodljivo, pač pa direktorji; vodilni možje v občinah itn., ki jim ni povšeči, če bi se »v njihove« stvari vmešaval še kdo »od zunaj«.

Ni treba posebej poudariti, da gre v takih primerih za skupinsko-lastniško ravnanje, ki nima nič skupnega z zakonom o združenem delu, da smo še vedno priča odločanju v imenu delavcev, nezaupanju in podobno. Na dlani je, da bi nekateri radi povrnili centralistični sistem. To so zlasti tisti, ki venomer napadajo nacionalne ekonomije, ki da so v nasprotju z naravo naših družbenoekonomskih odnosov. Taki bi najraje ukinili republike in vse strnili na ravni federacije.

Od tod tudi vse pogostejše vmešavanje države v urejanje odnosov v združenem delu. Z novimi in novimi administrativnimi ukrepi se srečujemo takorekoč vsak dan.

Manevrski prostor za samoupravno odločanje je vse manjši, čeprav bi bilo pričakovati, da bodo stvari ravno nasprotno.

Nekateri kar naprej trdijo, da združeno delo ni samoupravno organizirano in da zato ne more prevzeti v svoje roke odločanja o pomembnih gospodarskih vprašanjih. Toda to trdijo kar naprej, zelo malo pa so storili, da bi ga – če res ni sposobno – usposobili za to. Na drobitev denarnih in drugih tokov danes vplivajo celo banke. Te ustanove so organizirane po takimenovanem teritorialnem načelu, za nekaj občin. In razumljivo, zastopajo povečini samo interese svojega ožjega okolja, zelo malo pa vlagajo v drugih delih države.

Postavlja se vprašanje, kaj je s samoupravnim sporazumevanjem in družbenim dogovarjanjem, ki naj bi zamenjala administrativne ukrepe. Položaj je prav neverjeten. Trdijo, da smo teh sporazumov sprejeli doslej v državi že okrog dva milijona, njihov učinek pa je izredno skromen. To pomeni, da so te listine velikokrat zgolj formalne in da številni ne ravnaajo tako, kot so v njih zapisali.

Namesto tega se še naprej bohotijo kupoprodajni odnosi, na podlagi katerih organizacije združenega dela urejajo svoje poslovne zadeve. Zdi se, da bo tu stvari najprej treba preseči. Že Edvard Kardelj je zapisal, da predstavljajo dohodkovni odnosi vsebino socialističnega samoupravljanja in dokler se tega ne bodo povsod zavedali, bomo v nenehni zadržanosti.

Nekateri krivijo za to zdajšnji gospodarski položaj. Menijo, da ni ugoden za razvoj samoupravnih odnosov, za povezovanje združenega dela. Po njihovem naj bi torej za sedaj vse skupaj prepuščili državi, s samoupravljanjem pa počakali na boljše dni. Taka mnenja so zelo nevarna. Odločno bi bilo treba pibiti, da nismo v težavah zaradi samoupravljanja, pač pa zato, ker so nanj marsikje pozabili, ker samoupravni odnosi na nekaterih področjih občutno zaostajajo. In to velja tudi za samoupravno združevanje jugoslovanskega gospodarstva.

Na dlani je, da družbenoekonomski vidiki mednarodnih odnosov bistveno vplivajo na enkaopravnost narodov in narodnosti, zato bi jim v prihodnje morali nameniti večjo skrb. Odločneje bi se morali spoprijemati s pogledi, ki očitno nimajo veliko skupnega z našo samoupravno ureditvijo.

In slednjič ne kaže pozabiti, da je od uspešnega razreševanja teh odnosov v marsičem odvisna tudi ozdravitev razmer v samem gospodarstvu. Ni si namreč mogoče zamisliti, denimo, učinkovitega nastopa našega združenega dela v tujini, dokler stvar ne bomo uredili znotraj Jugoslavije, dokler ne bomo odstranili visokih plotov, ki nas marsikdaj močno ločujejo.

Seveda pa teh odnosov ni mogoče več urejati po starem in mimo združenega dela. Odločilno besedo morajo imeti tisti, ki dohodek ustvarjajo, torej delavci v temeljnih organizacijah združenega dela.

Darko Marin

Kongres francoskih komunistov

Redkokatera zahodnoevropska partija se je pripravljala na enega izmed njenih kongresov v tako razburkanem obdobju političnega življenja in ob taki nakopičenosti ter kočljivosti problemov, kot to velja za komunistično partijo Francije, katere 24. kongres poteka v dneh med 2. in 7. februarjem.

Na prvi pogled bi sicer kazalo, kakor da je prav francoska partija v odnosu na vse druge zahodnoevropske partije dosegla najvišji vzpon njene veljave in da prihaja na kongres z najbolj otipljivimi in spodbudnimi uspehi. Saj je prav francoska partija takorekoč do zdaj edina v zahodni Evropi, ki se ji je posrečilo priti do oblasti. Od velike zmage socialistične stranke Francije na parlamentarnih volitvah lanskega poletja komunisti sodelujejo s štirimi svojimi predstavniki v vladi socialistične stranke.

Kljub na oko nadvse ugodnemu stanju predkongresne razprave francoskih komunistov še daleč niso izražale kaj prida spodbudnih ocen o položaju partije v francoski družbi in v sklopu mednarodnega delavskega gibanja. Morda je bila visoka stopnja kritičnosti in pa težnja po iskanju vzrokov za nekatera dejstva, ki označujejo sedanji položaj partije, poglavitna značilnost vseh predkongresnih razprav. Gre namreč za enega najbolj občutljivih in osrednjih vprašanj, ki so v ospredju zanimanja večine članstva partije – odkod in zakaj tako usodne izgube, ki jih je partija doživela na lanskim parlamentarnih volitvah. Dejstvo je, da je partija na teh volitvah izgubila zaupanje kar enega milijona in 250 tisoč volilcev, kar je imelo za posledico, da je njena številčna moč padla na najnižjo stopnjo po letu 1936. Da se tudi sedanji kongres na more izogniti tem vprašanjem, pričajo nekateri podatki, po katerih je nezadovoljstvo v določenih krogih partije tako poudarjeno, da so se celo pojavljali predlogi o popolni spremembi ne le partijske politike, pač pa tudi sedanjega partijskega vodstva, ki da nosi odgovornost za usihanje števila pripadnikov partije.

Vsekakor kongres ne bo mogel ostati na pol poti in iskati zgolj odgovore na vprašanja, odkod izguba zaupanja velikega števila volilcev, pač pa se bo moral lotiti tudi iskanja novih poti in francoskih množic in obnove zaupanja le-teh v partijo in njeno politiko.

V tej zvezi je prav zato pomembna zahteva, ki se je zlasti močno izrazila v predkongresnih razpravah, naj bi kongres vnovič oživel in ovrednotil vsa stališča in izhodišča, ki so prevladala na 22. kongresu in ki so bila vzrok, da je ta kongres dobil označbe vidne in pomembne prelomnice v povojnem razvoju francoske partije. Znano je, da je prav 22. kongres bil tisti, ki je prišel na dan z geslom o socializmu francoskih barv, kar pomeni zahtevo po lastni poti v socializem. Prav 22. kongres je najbolj jasno in dosledno opredelil vse tisto novo in bistveno v strategiji francoske partije, kar jo je uvrstilo med evrokomunistične partije zahodne Evrope. Francoska partija je sebe od takrat upravičeno štela – poleg italijanske in španske – za poglavitni steber evrokomunizma v zahodni Evropi.

Vendar, razvojna pot francoske partije po 22. kongresu ni potrdila obstojnosti sklepov 22. kongresa, prej postopen odmik od teh sklepov. To se je pokazalo zlasti v stališčih vodstva glede nekaterih izjemno pomembnih dogodkov v odnosih med socialističnimi državami, kar je francosko partijo vse bolj oddaljevalo od drugih evrokomunističnih partij. Zlasti je to postalo očitno ob sovjetski vojaški intervenciji v Afganistanu, ko je francosko partijsko vodstvo – za razliko od vodstev drugih evrokomunističnih partij – odobrilo tak sovjetski postopek.

Prav sredi kongresnih priprav na sedanji kongres so se zvrstili nekateri dogodki, ki so globoko segli v odnose med komunističnimi partijami. Gre za nepričakovani zalet poljske krize z uvedbo vojaškega stanja z vsemi njegovimi posledicami in pa za doslej najostrejši spor med italijansko in sovjetsko partijo prav ob omenjenih poljskih dogodkih.

Poljski dogodki sicer niso vplivali na razpad vladne koalicije v sami Franciji, četudi so si stališča obeh strank te koalicije, socialistične in komunistične, glede ocene poljskih dogodkov močno navzkriž. Toda, gre za nujnost, da se partijsko vodstvo in prav tako sedanji 24. kongres izjasnita o celoti vprašanj, ki jih pred vsako partijo postavljajo poljski dogodki. Doslej je skušalo francosko partijsko vodstvo ubrati nekakšno srednjo pot. Izjavljali so, kako je za neko partijo težko priznati, da je za neko socialistično državo nujno za določen čas odvzeti delovnim množicam vse njegove svoboščine. Vendar pa se francoska partija izmika odločni in neprikriti obsodbi vojnega stanja na Poljskem, češ da bi to pomenilo vmešavanje v notranje zadeve Poljske.

Vprašanje je, ali se bo kongres zadovoljil s tako politiko, ki ni niti krop niti voda. Vsekakor pa bo večji ali manjši pomen 24. kongresa francoske partije moč ocenjevati po tem, koliko bo prispeval k vnovičnemu ovrednotenju vsega tistega, kar je novega prinesel 22. kongres z geslom o socializmu francoskih barv.

Drago Košmrlj

Poligoni za italijanske neofašiste

Spektakularna osvoboditev ameriškega generala Dozierja iz rok teroristične skupine »Rdeče brigade« je znova razmahnila pisanje o terorizmu v Italiji ter o njegovih domnevnih povezavah s somišljeniki v tujini.

»Vse to nosi mednarodni pečat,« je nedavno tega izjavil italijanski predsednik Sandro Pertini, »kdo hoče destabilizirati demokracijo v naši deželi!« Pristojni vladni organi doslej niso našli kakšnih trdnih dokazov o tem, da »Rdeče brigade« kot najbolj učinkovita skupina »levega terorizma« dobivajo podporo v tujini. Več sreče so v preteklosti imeli pri iskanju zunanji niti »desnega terorizma.« Toda podatki posebne komisije italijanskega pravosodnega ministrstva, da se je na primer lani najmanj sto pripadnikov fašistične mladeži »šolalo nekje na Bližnjem vzhodu«, so v poplavi zanimanja za »levi terorizem« ostali skoraj neopaženi. Zasluzijo pa najbrž prav tolikšno pozornost, kajti izhajajo iz miselnosti in ideologije, ki je Italiji, Evropi in svetu še kako znana!

»Mednarodna zveza« italijanskih neofašistov je Libanon, točneje tamkajšnja desničarska organizacija »Falanga«, ki je pod vodstvom Behira Gemayila tako rekoč država v državi. Pod svojim nadzorom ima precejšen del severnega Libanona, posebno gorate predele, kjer živi krščansko maronitsko prebivalstvo, ter je glavna nasprotnica muslimanskih progresistov in Palestinske osvobodilne organizacije. Pod njeno zastavo je kakih 20.000 obožencev, premore pa najsodobnejše lahko in težko orožje, številna vojaška oporišča ter poligone, na katerih nudi vsakovrstne usluge vsem, ki so se zapisali nasilju. Osrednji poligon za »tuje učence« ima »Falanga« blizu Beirut, vodi pa ga sam Behir Gemayil, ki se s svojim obnašanjem in ravnanjem zgleduje po likih Hitlerja in Musolinija. V tem poligonu se urijo italijanski, nemški in španski fašisti ter si nabirajo znanje, kako ravnati z najsodobnejšim orožjem ter eksplozivi. »Falanga« ima v Italiji celo svoje predstavnike, ki novačijo mladeniče iz vrst neofašistov ter jih opremljajo z vizami za Libanon. To

»zvezo« so italijanske oblasti odkrile že pred poldrugim letom, ko jim je sredi Bologne padel v roke Libanonec Camill Tawil, vendar niso storile ničesar, da bi onemogočile celotno mrežo.

Od kod povezava med italijanskimi neofašisti in libanonsko »Falango«? Najboljši odgovor je »tradicija in prednost izročila fašizma«.

»Falanga« je pravzaprav od vseh političnih strank, ki so se pred petdesetimi leti pojavile v Evropi in na območju Sredozemlja, edina ohranila svojo politično vlogo in vpliv ter ostala zvesta »originalni ideji«.

Osnova jo je oče sedanjega voditelja Pierre Gemayil že leta 1936: glavni navdih za cilje, gesla in sistem organizacije svojega gibanja je dobil v Hitlerjevi Nemčiji, Mussolinijevi Italiji in Francovi Španiji. Ni čudno, da je stranka prevzela način pozdravljanja od Mussolinija, ime pa po »Falangi« španskega diktatorja Franca.

Gemayilova »Falanga« je danes eden najbolj pomembnih političnih in vojaških dejavnikov v Libanonu. Pri uredništvu svojega cilja – prevzema oblasti v deželi pa je, naj se sliši še tako čudno, našla najbolj vnetega zaveznika v Izraelu, od koder dobiva največje količine orožja, celo topove in tanke. Izrael si nikoli ni delal sivih las zaradi tega, da sodeluje s fašistično organizacijo, čeprav njegovi politiki na podlagi zgodovinskih izkušenj židovskega holokavsta vedno deklarativno ponavljajo svoje sovraštvo do vsega, kar ima kakršnekoli zveze s fašizmom in nacizmom. Ne moti ga niti to, da urjenje evropskih fašistov nadzorujejo njegovi inštruktorji, vežbališča za italijanske fašiste in mnoge druge njihove evropske somišljenike so torej pri desničarski »Falangi« v Libanonu. Vrli mladeniči, ki se v poligonu pri Beirutu od Behira Gemayila učijo rimskega pozdrava in terorističnih veščin, se vračajo v italijansko podzemlje pripravljeni na nove podvige, kot je bil tisti leta 1980 na železniški postaji v Bologni, ko je v bombni eksploziji izgubilo življenje skoraj 100 ljudi.

Jože Plešnar

Socialna politika in zagotavljanje socialne varnosti delavcev

delovne dobe za ženske, o
nujnosti posvečanja večje
pozornosti prekvalifikaciji
invalidov, hkrati pa so ugo-
tavljali, da tudi novosti v tem
zakonu ne bodo do kraja re-
šile vprašanja financiranja
zdravstvenega varstva. To-
krat so tudi ponovno pouda-
rili, da niso za nikakršno šir-
jenje pravic borcev in voja-
ških invalidov na tem po-
dročju, da pa so tudi odločno
proti kakršnemukoli oženo-
ju teh pravic. **R. Ž. J.**

BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA

Konkretne novosti spremenjenih in dopolnjenih temeljnih zakonov s področja borčevsko-invalidskega varstva

Kot smo že poročali, so bili v decembru 1981, po obširni razpravi, sprejeti novi oziroma spremenjeni in dopolnjeni zvezni zakoni o borcih, vojaških invalidih in družinah padlih borcev. Našteli smo pomembnejša vprašanja, ki se nanovo urejajo, danes pa bi želeli nekoliko podrobneje opozoriti na bistvene novosti in spremembe.

Na prvem mestu bi omenili **zdravstveno varstvo** vojaških invalidov, ker je to ena najpomembnejših sprememb. Rešitve, ki veljajo glede zdravstvenega varstva za vojaške invalide, se analogno uporabljajo tudi za spomeničarje, španske borce, narodne heroje in nosilce visokih predvojnih odlikovanj. Zdravstveno varstvo se v celoti prenaša v samoupravne interesne skupnosti zdravstvenega varstva, s čimer se menja tudi mehanizem njegovega financiranja. Nivo zdravstvenega varstva teh oseb bo urejen na nivoju zdravstvenega varstva delavcev – zavarovancev, zato se obseg tega varstva v zakonu več ne predpisuje posebej. Da bi se zagotovili vsi potrebni pogoji in priprave za prehod na nov sistem, je predvideno vse leto 1982 kot prehodno. Novosti bodo stopile v veljavo 1. 1. 1983. Kljub nakazani spremembi pa bodo še naprej veljale za vojaške invalide in z njimi izenačene osebe ugodnejše rešitve v zvezi z denarnimi nadomestili in participacijami, kar bo tudi v bodoče zagotavljala federacija tako kot doslej.

Tudi **oskrbovanje z ortopedskimi pripomočki** se bo kot sestavni del zdravstvene-

ga varstva urejalo tako kot za zavarovance – delavce v zdravstvenih skupnostih. Za vojaške invalide, ki imajo zdravstveno varstvo po drugih predpisih (npr. kmetje), se bo zagotavljalo razliko v zdravstvenem varstvu do nivoja zdravstvenega varstva zavarovancev – delavcev v zdravstvenih skupnostih, na območju katerih imajo stalno prebivališče.

Zdraviliško-klimatsko zdravljenje ostaja še nadalje obveznost federacije, spremembe se nanašajo predvsem na to, da je natančneje določen karakter in osnovna merila za uresničevanje te pravice, če je to nadaljevanje zdravljenja bolezni, ki so predpisane kot indikacije za takšno zdravljenje. Zdravljenje bo možno izključno v organizacijah, ki so organizirane kot zdravstvene organizacije.

Sredstva za zdravstveno varstvo bo zagotavljal proračun federacije za invalide, ki niso zavarovani po drugih predpisih in razliko za one, ki so zdravstveno zavarovani na drug način, vendar je to zdravstveno varstvo na nižjem nivoju. Sredstva za zdraviliško zdravljenje se bodo dodeljevala republikam in

pokrajinam po merilih in kriterijih Zveznega komiteja za vprašanja borcev in vojaških invalidov.

Po novem zakonu so zaostreni pogoji za uveljavljanje svojstva vojaškega invalida. V bodoče bo mogoče pridobiti status vojaškega invalida iz naslova poškodbe organizma, nastale zaradi rane ali poškodbe, samo na podlagi pismenih dokazil in ne več samo z izjavami prič, kot je bilo to možno do sedaj. Izjava strank in drugih oseb, ne glede na to, v kakšni obliki je dana, se ne bo štela za pismeno dokazno sredstvo.

S spremenjenim zakonom so določeni tudi roki za pretek postopka za določitev novega odstotka vojaške invalidnosti po poslabšanju okvare organizma, na podlagi katere se prizna status vojaškega invalida. Preko pooblastila posebne zdravniške komisije se bo ocenjevalo upravičenost vsake posamezne zahteve. Šele pozitivno mnenje te komisije bo pogoj za začetek postopka. Zahtevo za ugotavljanje novega odstotka invalidnosti v zvezi z nastalo spremembo bo lahko vojaški invalid vložil po dveh letih od izdaje dokončne odločbe. S posebnim predpisom pa se bodo ugotovile okvare, na podlagi katerih se bo lahko vložila zahteva tudi pred potekom tega roka.

Pomembne spremembe so v zvezi s poostrenimi pogoji za pridobitev statusa voja-

škega mirovnega invalida. Aktivne vojaške osebe bodo lahko uveljavile status le, če bo prišlo do okvare organizma zaradi narave in značaja vojaške službe (vaje, manevri itd.). Bolezen je lahko podlaga za pridobitev tega svojstva le v primerih, če je nastopila kot neposredna posledica opravljanja obvezne vojaške službe v oboroženih silah. Tega statusa ne bodo mogle pridobiti več tudi osebe, ki bodo utrpeli okvaro organizma med poukom za obrambo in varstvo, predvidenim z zakonom o ljudski obrambi.

Osebnostno vozilo se bo vojaškim invalidom pod določenimi pogoji namesto v uporabo dajalo v trajno last, pri čemer pa bo odpadla pravica do pavšalnega nadomestila na račun stroškov za popravilo vozila in nadomestila stroškov za zavarovanje.

Uvaja se **odložitev izvršitve odločbe** na prvi stopnji, za katere velja revizija, dokler se revizija ne opravi. S tem je izključena možnost za izvrševanje odločbe prej, kot postanejo dokončne v upravnem postopku. V bodoče bo pritožba tudi zadržala izvršitev odločbe.

Invalidnine vojaških invalidov od II. do X. skupine, družinske invalidnine, povečane družinske invalidnine, dodatek za postrežbo in tujo pomoč ter ortopedski dodatek se bodo določali v odstotku od osebne invalidnine invalidov I. skupine, ki je na ta način postala podlaga

za odmero vsem navedenim prejemkom. Glede na to, da se invalidnino I. skupine določa v odstotku od povprečnih osebnih dohodkov v SFRJ iz predhodnega leta, je zagotovljen avtomatizem za letno usklajevanje teh prejemkov.

Nadaljnja zakonska novost je tudi, da otroku, uživalcu družinske invalidnine, ne bo prenehala ta pravica med prekinitvijo šolanja zaradi odslužitve vojaškega roka.

Nadomestilo osebnega dohodka v višini 100% osnove ni predvideno za vojaške invalide, ki so začasno zadržani iz dela zaradi nege obolenega družinskega člana ali če so določeni za spremljevalca bolniku, ki je poslan na zdravljenje.

Vojaški invalid tudi ne bo več mogel uživati osebno invalidnine na podlagi iste okvare organizma, kot mu je priznana za telesno okvaro po predpisih o pokojninskem in invalidskem zavarovanju.

Z novim zakonom je dokončno prekinjena možnost za obravnavanje nepravilno vloženih zahtev za priznanje pravic do družinske invalidnine družinskih članov oseb, padlih, umrlih ali pogrešanih v NOV, v aprilski vojni, tistih, ki so se borili v zavezniških vojskah in ki so sodelovali v vstajah za narodno osvoboditev, družinskih članov oseb, umrlih od 15. maja 1946 zaradi ran, poškodb ali bolezni, ki so jih

dobili v NOV in družinskih članov oseb, umrlih ali padlih zaradi ran, poškodb ali bolezni, ki so jih dobili pri opravljanju dolžnosti državne varnosti ali ljudske obrambe do 31. decembra 1947.

V drugih spremenjenih in dopolnjenih zakonih s področja borčevsko-invalidskega varstva ni bistvenih sprememb glede pravic in prejemkov. Nove rešitve se nanašajo predvsem na obračunavanje prispevkov za borčevski dodatek in obveznosti federacije za pokojnine borcev, kar neposredno posamezne upravičence ne zadeva.

Zvezni zakoni se bodo začeli uporabljati 26. 2. 1982 in do tedaj bodo pripravljeni in sprejeti tudi vsi podzakonski predpisi. Šele ko bodo uveljavljeni omenjeni spremljajoči predpisi in instrukcije zveznega komiteja za vprašanje borcev in vojaških invalidov, bo možno do potankosti ugotoviti in pojasniti vse učinke novo sprejetih rešitev. O tem bomo pisali naknadno.

Pripominjamo, da bo republiški komite za borce in vojaške invalide organiziral instrukcije in posvetovanja z delavci občinskih upravnih organov, pristojnih za vprašanja borcev in vojaških invalidov, takoj, ko bodo sprejeti vsi predpisi, nakar bodo lahko vojaški invalidi in borci dobili ustrezna pojasnila tudi na občinah.

Malči Žitnik

Občinske priznavalnine – pomoč borcem tudi v letu 1981

V času ekonomske stabilizacije in težjih gospodarskih razmer velja, še bolj kot sicer, skrb in pozornost vsem vrstam ukrepov socialne politike. Čeprav občinske priznavalnine vključujejo poleg elementov socialne datjave še pomembnejše – družbeno priznanje za udeležbo v NOV, pa jih je le možno šteti med pomembne socialne korektive. To velja poudariti tudi zato, ker so po družbenem dogovoru sistemsko urejene tako, da se sproti prilagajajo gibanju zneska najnižjih pokojninskih prejemkov v pokojninskem in invalidskem zavarovanju, letos pa se je ta izenačil tudi z najmanjšim osebnim dohodkom.

Odbor za spremljanje izvajanja družbenega dogovora o občinskih priznavalninah ima stalno skrb in odgovornost za spremljanje in analiziranje stanja, da bi lahko pravočasno predlagal ukrepe, če bi ugotovil bistvene motnje pri izvajanju družbeno dogovorjene politike na tem področju. Republiški komite za borce in vojaške invalide je tudi tokrat pripravil informacijo z ustreznimi številčnimi in finančnimi podatki o stanju občinskih priznavalnin ob zaključku tretjega trimesečja 1981, pri čemer ocenjuje, da se situacija tudi v zadnjih mesecih ni bistveno spremenila.

Pomembnejše ugotovitve:

V SR Sloveniji je bilo v letu 1981 13331 uveljavljenih stalne občinske priznavalnine, medtem ko jih je bilo v letu 1980 13715. Pomeni, da se je število znižalo za 384 upravičencev ali 3 odstotke. Vendar je bilo istočasno ugotovljeno, da je v letu 1981 na novo uveljavljeno stalno občinsko priznavalnino 1067 borcev. Iz tega in predhodnega podatka sklepamo, da je v tem obdobju iz različnih

vzrokov izgubilo pravico do priznavalnine 1451 uveljavljenec.

Za ilustracijo navajamo podatek, da je znašala povprečna občinska priznavalnina v vseh občinah v SR Sloveniji v letu 1981 nad 1.000 din mesečno, za razliko od prejšnjih let, ko so bile ponekod priznavalnine tudi zelo nizke. Povprečna stalna občinska priznavalnina v SR Sloveniji je bila 1.824 din.

V obdobju 9 mesecev 1981 je bilo v SR Sloveniji podeljenih tudi 1530 enkratnih in 100 občasnih priznavalnin. Poleg tega je bilo priznanih še 2512 drugih oblik družbenih pomoči borcem, vključno za zdravljenje in odlih.

Ob pregledu finančnih pokazateljev ugotavljamo, da je bilo za celotno področje občinskih priznavalnin v SR Sloveniji zagotovljeno v letu 1981 339.093.641,00 din sredstev za skupne potrebe na tem področju. V ta znesek je vključeno, poleg vseh občinskih, še 78.158.556,00 din republiških sredstev za občine, ki so bile dopolnjevale. Takih je bilo v 1981 letu 12. Vsem dvanajstim dopolnjevalnim občinam je bilo zagotovljenih za priznavalnine borcem toliko finančnih sredstev, kolikor so planirale, in pri tem ni bilo težav.

Navedeni podatki in ugotovitve kažejo globalno podobo obravnavanega področja, kar pomeni povprečno stanje v SR Sloveniji. Za obravnavo na seji republiškega komiteja in odbora udeležencev družbenega dogovora pa je bil priložen še ustrezen pregled po občinah. Iz gradiva je razvidno, da stanje le še ni povsod tako ugodno in še vedno obstajajo razlike med občinami, čeprav mnogo manjše kot pred leti. To je pozitivna ugotovitev, saj je bilo poenotenje meril in kriterijev pri dodeljevanju teh oblik družbenih pomoči borcem v SR Sloveniji osnovni cilj pri sprejemanju družbenega dogovora, istočasno pa po-

meni tudi napotilo občinam k prizadevanju za še ustrežnejšo politiko na tem področju. Pri tem ne bi kazalo zavirati ali zmanjševati ravni, ki so jo v posameznih občinah dosegli, pač pa se v občinah, kjer še ni tolikšnih uspehov, poskušati približati poprečju.

V informaciji, ki smo jo omenili, so v zgoščenih oblikah prikazana tudi mnenja, predlogi in pripombe občin v zvezi z izvajanjem in vsebino družbenega dogovora o občinskih priznavalninah. Tudi o tem niso vse občine enakega mnenja. Nekatere ocenjujejo, da družbeni dogovor popolnoma ustreza, oziroma da je dovolj možnosti za solidno urejanje tega področja, in prav tako zasnovanemu dokumentu pripisujejo zasluge za dosežene uspehe. Del občin pa je poročal o težavah, ki se pojavljajo pri izvajanju družbenega dogovora, in se zavzel, da bi se spremenil oziroma dopolnil.

Predlogi za spremembo in dopolnitev družbenega dogovora se nanašajo predvsem na naslednja vprašanja:

1. vključitev žen bork NOV pred 9. 9. 1943 oziroma 13. 10. 1943, ki nimajo lastnih dohodkov, med upravičence do občinske priznavalnine, ne glede na dohodke zakonca,
2. vštjevanje vseh in celotnih dohodkov pri ugotavljanju premoženjskih pogojev za priznanje priznavalnine, vključno s celotnim katastrskim dohodkom,
3. potrebo po določitvi kriterijev glede višine priznavalnine in vsakoletnega možnega porasta sredstev za občinske priznavalnine,
4. omejitve kroga upravičencev do občinske priznavalnine glede na datum vstopa v NOV (izključitev borcev NOV, ki so vstopili v NOV pozno, npr. aprila, maja 1945),
5. prenos pristojnosti glede reševanja pritožb o občinskih priznavalninah iz republiškega na ustrezen organ v občini oziroma

regiji.

O ugotovitvah informacije in predlogih občin za spremembo družbenega dogovora je, kot smo omenili zgoraj, razpravljala republiški komite za borce in vojaške invalide in Odbor udeležencev družbenega dogovora. Obe telesi sta ocenili, da je v načelu stanje občinskih priznavalnin v letu 1981 v SR Sloveniji zadovoljivo. Pomemben napredek je v višini priznavalnine in pretirano nizkih ni več zaslediti. Enkratne priznavalnine in druge oblike se še pojavljajo kot pomembno dopolnilo socialne varnosti borcev ob stalnih priznavalninah.

Glede spremembe družbenega dogovora so bila v razpravi zastopana različna mnenja in stališča. Nekateri člani so celo povedali, da v posameznih občinah že uveljavljajo prakso, ki naj bi jo uzakonila šele sprememba družbenega dogovora, ker jih k temu silijo konkretne razmere in pogoji, ki so od občine do občine različne. Vendarle pa je bil na kraju sprejet dogovor, da s spremembo družbenega dogovora ne gre hiteti, saj le daje tudi možnosti za upoštevanje posebnosti v posameznem okolju. Poleg tega je treba dileme in odprta vprašanja podrobneje proučiti. Zato bodo vse občine v SR Sloveniji obveščene o predlogih, ki so bili do sedaj podani, jih obravnavale in zavzele stališče skupaj z event. novimi pobudami za spremembo družbenega dogovora o občinskih priznavalninah. Poleg tega pa je bilo poudarjeno, da je treba dati več možnosti in še trdnješe pooblastilo občinskimi komisijam za vprašanja borcev, da ob celovitem obravnavanju in poznavanju razmer borcev v okolju, kjer žive in delajo, odgovorno odločajo o tako pomembni obliki materialne pomoči borcem, kot je občinska priznavalnina.

M. Ž.

Premišljevanje ob kulturnem prazniku

Slavje z grenkobami

Kot vsako leto slavimo dan slovenske kulture tudi tokrat v znamenju zlatih besed najlepše in najbolj spodbudne izmed vseh naših »Zdravljic«. Slavimo, a se zavedamo, da se je nad nas zgrnila neljuba peza sedmerih suhih let, naših (iz naše lastne in posebne krize porojenih) in občin – ali obratno, saj je dejansko težko odgovoriti, kaj je bilo res. Kulturni praznik seveda ni edina in ne najbolj primerna priložnost za premišljevanje o razlogih za družbene težave in o njihovih razsežnostih. Zanj – za tako premišljevanje – je na voljo nič koliko drugih in drugačnih dni. Slovenski kulturni dan naj bi namenili ogledu naših ustvarjalnih »polj« ter razmisleku o tem, »koliko sveta nam sliši«, toda nič manj – in še posebej v položaju, v kakršnem smo zdaj – odločitvam o tem, kako premagati krizo in kaj storiti, da nas njeni primeži ne bodo pretrdo zgrabili.

Kajti na dnevnem redu so prav klešče, ki neusmiljeno stiskajo.

Gre za takoimenovane »gmotne okvire«, ki pa so tesno povezani z vprašanji mo-

ralne ne-spodbude, namenjene kulturni ustvarjalnosti in obenem z njo tudi doživljanju kulturnih možnosti, se pravi: naši kulturni potrošnji (kako grde izraze smo si omislili, kako težek sen morajo imeti v grobovih naši pesniki, ki so bojevali neugnani boj za lepoto in čast »jezika svojega«!). Marsikateri pripadnik starejšega ustvarjalnega rodu bo tem našim nenehnim žalopojkam o manjkajočem denarju, ki da onemogoča ustvarjalni zagon, odločno oporekal, češ: bili so časi, tisti pred vojno in še posebej v letih njenega poteka, ko je ustvarjalnost dihal in živel neodvisno od denarja ter se napajala pri čistem izviru moralne spodbude; njena najbolj dragocena sestavina je bil – boj. Umetnost in kultura sta v socialnem in nacionalnem boju slovenskega delavskega razreda ne le sodelovali, pač pa ga v mnogočem celo vodili, stopaje na čelu kolone zgodovinskega pohoda iz preteklosti v prihodnost. Zdaj, žal (ali na srečo), ni več tako. Boj za nova življenjska razmerja v narodu in družbeni skupnosti, ki ji pripadamo, sicer

še ni končan, vendar ne poteka več na okopih, kjer bi se iz ure v uro odločal veliki »biti ali ne biti.« Prišli so časi umirjene (včasih nekoliko preveč, včasih nekoliko premalo pretehtane) rasti. Zdaj stopa kolona, oblikovana po drugačnih zakonitostih, kot so bile zakonitosti vojskojčega se časa, po precej bolj razpoznavnih poteh. Kultura in umetnost veljata za sestavni del proizvodnje in ni sta več na čelu »velikega pohoda«, temveč nekje v njegovi zlati sredini. To jima pri naša pluse in minuse, kolikor nam je seveda do tega, da njun sedanjí položaj primerjamo s položajem, ki sta ga bili deležni nekoč, pred desetletji, v revoluciji. Eden od minusov je usihanje vnane moralne spodbude.

Ustvarjalnost je prenehala veljati za posebno silo. Postala je zgolj ena izmed mnogih medsebojno prepletajočih se in soodvisnih silnic občega proizvodnega procesa, ki iz dneva v dan konstituira hotenja slovenskega naroda, da poveča svoje potencialne, da se utrdi in se uveljavi tako v samem sebi

kot v družini narodov in v sodobni zgodovini.

Moč in zagon te silnice med silnicami celotnega razvoja sta zdaj odvisna predvsem od gmotne spodbude, ki ji je namenjena v dogovorjenem družbeno-ekonomskem razporedu možnosti – možnosti, ki ob proizvodnih kapacitetah, do kakršnih smo se dokopali, pač niso brezmejne, nismo pa prepričani, da so izrabljene najbolj po pameti in z zares treznim premislekom.

V vodo, ki bi morala biti karseda bistra, je primešanih ničkoliko kapljic grenčine. Med njimi je nemara najbolj grenka tista, ki jo poraja spoznanje, da našemu dogovarjanju o gmotnih sredstvih, namenjenih ustvarjalnemu delu, namesto pravega, klenega, človeško zavzete samoupravljanja botrujeta finančniško-razrezovalni formalizem in toga birokracija, utelešena v uradniških sestavih posameznih služb in koordinacij v okviru naših interesnih skupnosti in komitejev, koder zavoljo obilice dreves gozda ponavadi sploh ne vidijo več. Prav

to – in ne objektivna finančna (ne)moč slovenske družbene skupnosti, kakršno doživljamo te čase – je razlog za domala katastrofalne številke, ki prihajajo v zvezi s kulturo na dan ob začetku letošnjega leta: denarja je malo in premalo, marsičemu se bo treba odreči, marsikaj opustiti, najhuje pa zvenijo sporočila o prepolovljenih zneskih deviznih sredstev, ki naj bi bila na voljo slovenski kulturi in njenim vezem s kulturno ustvarjalnostjo onstran meja. Če bo pri teh in takšnih številkah ostalo, bomo morali na lepem opustiti misel na vsakršen pretok duhovno-ustvarjalnih vezi z drugimi narodi – v popolnem nasprotju z mislijo velike »Zdravljice«, ki je postala vodilo naših stoletnih teženj in prizadevanj. A pri tem natančno vemo: proizvodni in gmotni rezultati Slovenije so – kljub krizi, ki nas tare – večji kot kdajkoli doslej, pa zatojere ne more in ne sme biti nobenega zares objektivnega razloga, da bi se morali (v nasprotju z veliko težjimi časi) odrekati komuniciranja s kulturnimi in duhovnimi dobrinami sodobnega

sveta, komuniciranja, ki terja v primerjavi s prenekaterimi drugimi postavkami razmeroma minimalna družbena sredstva...

Več kot očitno je namreč, da niso zatajile gmotne možnosti dežele, v kateri živimo, temveč pamet, s katero razporejamo ustvarjene možnosti; zatajila je sila samoupravnega dogovarjanja, tištega pravega, zajemajočega iz dejanskih interesov in spoznanj vseh nas, ki smo delovni ljudje te dežele. Nedomestilo ga je dogovarjanje nekakšnih »sivih« struktur, ki očitno potegnejo tudi prenekatero napačno potezo.

Skraini čas je, da se tega zavemo in navidezno, nepristno »samoupravno« dogovarjanje nadomestimo s pristnim, izvirnim, tistim in takšnim, v katerega bomo vključeni vsi – po svojih najboljših močeh.

Sodelovati (in eliminirati samozvane uradnike) – to je očitno največji kulturni dolg, ki se ga lahko zavemo ob osekih letošnjega kulturnega dne.

Viktor Konjar

Zapis o knjigi in njenem avtorju

Posmrtno delo znanstvenika Jožeta Kralla

Brž ko ugotovimo, da je kot 40. zapovrstni zvezek Knjižnice NOV in POS, ki jo ureja Komisija za zgodovino pri predsedstvu republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, izdaja pa založba Partizanska knjiga, konec leta 1981 izšlo poslednje delo strokovnega svetnika pri Institutu za zgodovino delavskega gibanja Jožeta Kralla z naslovom »Partizanske ciklostilne tehnike v Slovenskem primorju«, moramo oznako »poslednje delo« nadrobneje utemeljiti. Lahko bi pravzaprav rekli »posmrtno delo«, kajti Jože Krall je rokopis oddal v tisk konec leta 1977 in se takoj spet zagnal v pisanje naslednjega dela z isto tematiko, vendar za drugo območje, žal pa je bila zahrbtna bolezen, ki ga je pestila, močnejša od njega. Neusmiljeno mu je iztrgala pero iz rok 28. aprila 1978 – ob urejanju gradiva za zgodovino partizanskih ciklostilnih tehnik na Dolenjskem. To pomeni, da je Jože Krall kot avtor nazadnje dokončal razpravo o »Partizanskih ciklostilnih tehnikah v Slovenskem primorju«, medtem ko je dragoceno gradivo o tiskarskih tehnikah na Dolenjskem sicer zbral in pripravil, ne da bi ga bil za življenja zmogel tudi obdelati; neizogibna smrt izroča to gradivo v nadaljnji postopek njegovega naslednika. Tako bo Jože Krall tudi še po svoji telesni smrti navzoč kot zgled neponovljivega »narodno in socialno čutečega, prizadetega in zlahtnega človeka«, kot je v uvodni besedi zapisal dr. Tone Ferenc.

Jože Krall se je rodil v slovenski železničarski družini leta 1910 v Trstu, od koder se je družina za stalno preselila v Novo mesto, ko mu je bilo komaj osem let. Tu je po končani osnovni šoli in nato še gimnaziji tudi maturiral, pozneje pa se sem – v hudih stiskah – večkrat vračal. Kljub diplomu na ljubljanski filozofski fakulteti, na oddelku za germanistiko (1936), je v Novem mestu polni dve leti »tolkel življenje«, kot so ga mnogi brezposelni intelektualci tedanjega časa, nakar šele si je s »supliranjem« na ohridski in prizrenski gimnaziji »prislužil« pravico do namestitve v Sloveniji. A komaj se je po nekaj mesecih vživel v novo okolje (kot profesor na gimnaziji v Ptuj), ga je nemški okupator spomladi 1941 izgnal v njegov pristojni »drugi domači kraj« – v Novo mesto, kjer je potem seveda spet »bival« brez redne zaposlitve.

Tu in takrat se je Jože Krall z vsem svojim »bitjem in žitjem« vključil v narodnoosvobodilni boj. Ko je italijanski okupator 1. decembra 1941 zavoljo manifestacij za OF izključil novomeške gimnazijce, jih je na tečajih, organiziranih po OF, poučeval Jože Krall, vendar zaman, kajti okupator jim ni dovolil opravljati privatnih izpitov. Krall je nato domala celo

leto prebil najprej v italijanskih zaporih v Novem mestu in nato v koncentracijskih taboriščih Monigu in Gonarsu, bil po vrnitvi več mesecev požrtvovalni »terenec« OF, se 8. septembra 1943 povsem vključil v NOB, sodeloval do zmagovitega konca ter ostal v JLA do 15. oktobra 1945, ko je slekel uniformo s činom rezervnega kapetana.

Diplomiranemu filozofu-germanistu Jožetu Krallu so se tako – med grmenjem topov, zavijanjem siren in regljanjem mitraljezov – razkrile domala vse razsežnosti druge svetovne vojne, tako na bojnih poljanah kot v zaledju. Med drugim je deloval tudi v komandah mest Novo mesto in Stična, v komandah dolenjskega, notranjskega in belokranjskega vojnege področja, v štabu 7. korpusa, v oficirski šoli, v glavnem štabu NOV in POS, v 4. armadi itn.

Kot raziskovalec slovenske zgodovine je Jože Krall stopil na zahtevno in odgovorno pot jeseni leta 1945 v Znanstvenem institutu pri predsedstvu SNOS v Ljubljani. Pri zamudnem in napornem urejanju in obravnavanju arhivskih dokumentov je (z nekaj prekinitvami, ki jih je povzročilo njegovo med narodnoosvobodilnim bojem hudo načeto zdravje) vztrajal vse do svoje prezgodnje smrti: 28. aprila 1978.

Krallova duhovna dediščina je tolikšna, da je v kratko poročilo pač ni mogoče zajeti. Bibliografija njegovih (doslej ugotovljenih) strokovnih in znanstvenih del obsega 29 enot: pet samostojnih knjig, številna poročila, ocene, biografije, nekrologe.

Tematiko partizanskega tiskarstva na Slovenskem je Krall obdelal v treh samostojnih knjigah. To so: »Osrednje tiskarne«, »Primorske tiskarne« ter »Gorenjske in štajerske tiskarne.« Nadaljnja, za znanost zelo pomembna, je knjiga z naslovom »Rast slovenskega NOB tiska v letih 1941–1945«. Taka oznaka pa velja v enaki meri tudi za knjigo, o katere izidu poročamo – za »Parizanske ciklostilne tehnike v Slovenskem primorju«, seveda s pristavkom, da gre za začetno razpravo na temo »zgodovina partizanskih ciklostilnih tehnik«. Za preostala območja je Krall pripravil cele »gore« dokumentarnega gradiva. Njegovi dokončni oblikovalci mu bodo za opravljeno delo lahko nadvse hvaležni, kajti opravil je delo, vredno vse pohvale.

Jože Krall sodi v vrh naših raziskovalcev narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije. Z objavljenimi deli si je postavil spomenik, ki je trdnejši od bronu.

Jaka Slokan

Slava in sramota

Skrainosti se stikajo; še en dokaz: ljubljansko Navje. Zamisel arh. J. Plečnika je bila, naj bi naš narod v Ljubljani z Navjem dobil posvečen kotiček, kjer bi se zbrali njegovi slavni sinovi v svoji posmrtni slavi – pod nagrobniki. Dobili smo Navje, ko je Ljubljana (Plečnik?) tako rekoč »likvidirala« staro pokopališče, kjer so počivali tudi naši slavni možje (in žene). Gomile so zravnali, ostanke nagrobnikov in križe odstranili (kako, dandanes nihče več ne ve). Bivše pokopališče se je v imenu ljubljanskega napredka in razvoja spremenilo v stavbišče, pieteta (ali spoštovanje pokojnikov) pa se je umaknila v tisti kotiček (zdaj žalostno groblje, smetišče in skratka naša sramota, tako rekoč integrirano s slavo naroda). Košček pokopališča je slavni arhitekt nekako izbojeval za spomenik narodove slave – pod arkadami grobnic, kjer so nekdaj počivali (ali še »počivajo«) meščanski mogotci z nemškimi (pomenčnimi?) priimki. Pod te arkade, sezidane v slogu nekakšnega klasicističnega (mrliškega) bahštva (pa saj so vsi mavzoleji spriču človeške ničevosti predvsem žalostno-smešna baharija!) so postavili nagrobnike s slavnimi imeni. Navje – naša slava: nagrobnik, npr. Valentina Vodnika, Frana Levstika, Antona Linhart, Josipa Jurčiča, Janeza Bleiweisa itd., so postavili tja; poprej so stali in se nagibali razstreseno po pokopališču, npr. tudi tam, kjer zdaj stoji Pionirski dom (prvotno Baragovo semenišče). Poprej so ti nagrobniki težili posmrtno ostanke slavnih sinov in hčera našega naroda.

Zdaj pa – oprostito! – leži težak kamen meni na srcu kljub novici zgodovinskega pomena, da bo urejeno Navje zasijalo v svoji popolni slavi sredi prelepega parka (zlata prihodnost); teži me dvom, da so pred pol stoletja na Navje postavili samo nagrobnike, ki zdaj molče trobentajo: Tukaj počiva..., kar je groteskno slepilo. Nekateri dandanašnji veljaki namreč menijo in trdijo, da tam ni telesnih ostankov slavnih pokojnikov. Po njihovem mnenju bi torej lahko z enako upravičenostjo nagrobnike, kot nekakšno zbirko (lapidarij) le za zgodovino pomembnega kamenja, postavili kamorkoli – sto metrov ali kilometer daleč od pozidanega pokopališča... Kje pa torej »počivajo« slavni pokojniki? Ali ni bilo prekopa, preden so začeli mrcvariti staro pokopališče, podirati pokopališko cerkev, kopati temelje za semenišče? Kakšna usoda je doletela kosti nam tako dragih in slavljenih pokojnikov? Pjavijo, da tega nihče ne ve. Ni »dokumentacije«! Čeprav še živijo ljudje, ki so sodelovali pri urejanju Navja. V arhivih so še (vsaj) vezani letniki tedanjih ljubljanskih dnevnikov, ki so peli slavo novi, »zgodovinski« pridobitvi Ljubljane. Zdaj pa Navje brez pokojnikov! Pokojniki so se izgubili! Ali se bo izgubila v sosesčini Navja tudi strašna gramozna jama z ustreljenimi talci vred? Slava in – nezaslišano...

efes

Ob obletnici pohoda Štirinajste na Štajersko

Pobude prihajajo od spodaj

Široko razvejena dejavnost

Namen pogovora z Bojanom Škrkom, nekdanjim udeležencem pohoda XIV. udarne divizije na Štajersko, javnim tožilcem SRS, ni bil popotovati po sledih te legendarne enote, mimo mejnikov, Sedlarjevega, Gračnice, Paškega Kozjaka, Graške gore in Pohorja ter Savinjskih planin, krajev, ki jih je divizija za vedno zaznamovala s pečatom hrabrosti in boja za svobodo. Z njim smo se pogovarjali ob bližajoči se obletnici tega, za slovensko zgodovino brez dvoma pomembnega in po svoje izjemnega, dohodka predvsem o prenašanju tradicij narodnoosvobodilnega boja, o negovanju izročila te enote. To izročilo danes negujejo ne le šole, krajevne skupnosti, vojaške enote ter pionirski odredi in taborniške organizacije, pač pa v nemajhnini meri tudi občani sami neposredno, v tesni povezavi z nekdanjimi borci, preko domicilov in seveda tudi preko delovanja odbora XIV. divizije.

»Odbor sestavlja 15 članov, v njem so zastopniki vseh treh berigad, Tomšičeve, Šercerjeve, Bračičeve, štaba divizije in zastopniki pododbora divizije iz Maribora ter 14. proletarske divizije Borisa Kidriča iz Postojne,« je dejal Bojan Škrk. »Odbor

Bojan Škrk je tudi povedal, da so doslej zbrali že obilico gradiva, od slikovnega do magnetofonskih zapisov in pisanih dokumentov. Nekateri brigade, denimo Tomšičeva in Šercerjeva, sta že izdali dele monografij o svojem delovanju, medtem ko Bračičevci svojo še pripravljajo.

Filmsko pričevanje o pohodu

»Franček Strle pravkar pripravlja drugi del monografije o Tomšičevi brigadi, ob štirideseti obletnici prvih slovenskih brigad pa bo zagledal beli dan tudi drugi del monografije Šercerjeve brigade avtorja Milana Gučka, ki bo zajemal celoten pohod vse do reorganizacije brigade na Graški gori. Te dni bo v deset tisoč izvodih v mali knjižnici NOV in POS izšla minimonografija te brigade kot učbenik za šole, ki jo je napisal Milan Guček. Tov. Ževart je tudi predlagal, da bi začeli s pisanjem monografije divizije. Razmišljamo tudi, da bi ponatisnili priljubljeno delo Staneta Terčaka Živi zid, ki je svojstveno pričeva-

nje o pohodu. Pravkar je v pripravi scenarij za film o pohodu, ki bi naj bil posnet za 40-letnico pohoda v letu 1984. Razen

Bračičeva brigada v Bušnji vasi pred odhodom na Štajersko (Arhiv muzeja ljudske revolucije v Ljubljani, foto M. Trobec)

tega bo Politična uprava JLA letos natisnila knjigo Pričevanja o Tomšičevi brigadi, delo, ki bo izšlo v srbohrvaščini in ki ga nameravamo prevedsti. Gre za zbornik spominov, ki bo obsegal nekako dvesto strani,« je nanizal dejavnost odborov Bojan Škrk.

Med drugim je, po besedah sogovornika, zelo pomembno tudi to, da je brigadnim odborom in pododborom uspelo zbrati sezname vseh padlih in borcev, ki so se borili v teh brigadah v vseh obdobjih tja do osvoboditve. Pravkar tudi pripravljajo seznam vseh spominskih obeležij, postavljenih v spomin diviziji. Ne gre le za spomenike v klasičnem pomenu besede, pač pa tudi za vse ustanove, ki nosijo ime divizije in njenih brigad, institucije in seveda grobove padlih borcev.

Borci se vselej pojavljajo kot dobrodošli svetovalci pri organizacijah različnih proslav, pa tudi pohodih, ki jih je iz leta v

oba lani umrla). Omeniti velja tudi planinsko pot, transverzalo po poteh divizije, ki jo pripravljajo mladi planinci. Skupaj z republiško konferenco ZSMS proučujejo možnost, da bi za štirideseto obletnico pohoda organizirali pohod po vsej trasi, od Suhorja v Beli krajini prek Hrvaške in Štajerske do savinjskih planin.

Skrb za borce

»V naše delovanje,« je še posebej poudaril sogovornik »pa spada tudi skrb za borce. Po posameznih brigadnih odbori skušamo kar najboljše reševati kakršnekoli težave, ki se pojavljajo pri borcih, tako na zdravstvenem, stanovanjskem, ali kakršnemkoli področju pač. Pri tem bi rad povedal, da gre za posredno pomoč, v obliki nasvetov.

neposrednih, prijateljskih stikov.«

»Spomin na divizijo in njene brigade, na slavni pohod, ki je na Štajerskem prinesel pravo renesanso narodnoosvobodilnega boja, je živ doma, la v vseh sredinah, tako v vojašnicah, kot šolah, krajevnih skupnostih, kulturnih, športih, taborniških organizacijah,« je na koncu poudaril Bojan Škrk. Ničkoliko spisov, ki jih pišejo mladi na pobudo svojih vzgojiteljev ali njih samih, ohranja duha te legendarne partizanske enote, borci sami pa prav radi zaidejo med mladino, obujajo spomine in seveda tudi svetujejo. Stik med borci in okoljem je pristen in prijateljski, saj se zavedajo, kot je nedolgo tega dejal sogovornik ob otvoritvi razstave XIV. divizije v Mariboru, da »je treba z vsakim letom in v vse večji

Štajerska na pohodu čez Gračnico - 12. februarja 1944 (Arhiv muzeja ljudske revolucije v Ljubljani, foto J. Petek)

Navsezadnje bi rad omenil tudi naša vsakoletna srečanja, ki so prerastla v prave majhne manifestacije prijateljstva in negovanja izročila, srečanja, kjer borci obujajo spomine na čase, ko so se borili za svobodo, za vse, kar imamo, kar bomo še imeli. Tudi sicer skrbimo borci drug za drugega v

meri prenašati to nalogo ohranjanja in razvijanja revolucionarnih tradicij z ramen nas borcev, na nove, mlade generacije, saj so revolucionarne tradicije in izkušnje naše socialistične revolucije in graditve za vzgojo in dejavnost mladih bogata in neizčrpna zakladnica.«

Milenko Strašek

Odstavki za pokušino

Iz krvi in mesa

Pri Mladinski knjigi so pred kratkim izšli »eseji o slovenskih mitih« izpod peresa pisatelja Marjana Rožanca. Njegova knjiga z naslovom »Iz krvi in mesa« nam naravnost in brez slepomišljenja - seveda na dostojni filozofsko-miselni ravni - izpove prenekatero resnico o naših, pretežno slovenskih človeških »obremenitvah«, o mitih in predsodkih, zavoljo katerih pogostoma pozabimo na temeljno dejstvo, da smo predvsem ljudje iz krvi in mesa.

Vseh esejev je štiriindvajset, vsak izmed njih se ubada z razmislekom o enem izmed temeljnih vprašanj našega bivanja, kot so: zgodovina, humanizem, narod, katolicizem, politika in kultura, napredno, literatura, marksizem, revolucija in kar jih je še.

Rožančeva knjiga terja kajpak izbrano in

poglobljeno branje ter predvsem temeljit bralec lastni razmislek o razgrnjenih vprašanjih in trditvah. Sama po sebi ni nikakršen »leksikon« ali »razlagalni priročnik« pojmov, temveč izziv v najboljšem pomenu besede.

Kratek pogled v njeno miselno bistvo naj nam približa povzetek nekaterih odstavkov iz eseja z naslovom »Revolucija«.

Takole razmišlja Rožanec:

... Kljub obilici spominskega gradiva o posameznih bojih in bojevniki, o usodah posameznih bataljonov in brigad prevladuje v naši zavesti o revoluciji splošna politična, moralna in vojaška ocena, ki preplavlja dnevno časopisje in spremlja prigodne proslave, skratka, splošna zavest o revoluciji, ki je povrh vsega prežeta s še splošnejšima mito-

ma o zgodovini in humanizmu. Pod to splošno zavestjo se iz dneva v dan zgublajo živi ljudje revolucije, ljudje iz mesa in krvi, s tem pa se seveda zgublata tudi meso in kri revolucije same...

...To pa se pravi, da so te humanistične vrednote od nas nehumane, saj stojijo nad nami kot nekakšna represivna kultura, ki terja od našega neposrednega življenja, da živimo življenje, ki so ga živeli ljudje pred nami... Ni nam dano, da bi izvirno živeli predvsem sami sebe, in temu se moramo, seveda, upreti. Vsa slava in čast bivšim borcem, svetel spomin in dolžno spoštovanje tako padlim kot živim - vendar tako jaz kot vsi moji sodobniki smo na svetu zato, da živimo predvsem lastno življenje, Morda je res naša usoda manj izbrana, manj heroična, vendar smo

prav zaradi tega še toliko bolj poklicani, da jo osmislimo...

... Vse namreč tako kaže, da smo Slovenci še vedno tako neobstojni in splašeni, da smo sposobni živeti samo v varnem okrilju mita, in da še nismo zbrali tistega poguma, s katerim bi si upali sestopiti v čisto človeški svet; v svet neposrednih razmerij med živimi ljudmi, v katerem le-ti prek izročnosti drugim in prek neposrednih medsebojnih odnosov prihajajo do lastnega spoznanja ničnosti in lastnih vrednot, lastnega nesmisla in smisla...

Ta Rožančeva spoznanja so vredna tako premisleka kot tudi odprtega pogovora, ki bi nas popeljal k neizpodbitnim resnicam o našem položaju v zgodovini in o našem človeškem bivanju.

Obisk pri enoti Špire Niković

V ospredju je človek

Star ljudski pregovor pravi, da boj bije junakovo srce in ne njegovo bleščeče orožje. Tega se v JLA in vsej naši družbi še kako zavedamo in ta pregovor uresničujemo na vsakem koraku. Sodobna oprema, s katero je opremljena naša armada, bi se lahko v nekem trenutku spremenila v mrtvi kup jekla in železa, če z njo ne bi upravljali ljudje visoke zavesti in ljudje, ki vedo, zakaj se borijo in kaj branijo. V JLA je človek tisti, na katerem se gradi in ki gradi sistem naše obrambe.

Tako je tudi v enoti, ki ji poveljuje Špiro Niković. Posebnost te enote je, da je to planinska enota. Se pravi enota, ki bi v primeru vojne delovala v posebnih, to je gorskih in visokogorskih razmerah. Zato morajo vojaki iz te enote poleg veščin, ki jih obvladujejo druge enote JLA, obvladati še nekatere druge: vožnjo reševalnega čolna - akcija, opravljati vse naloge na smučeh, plezanje, graditi bivališča iz snega. Glede na vse to je pri planincih človek še bolj v ospredju kot v ostalih enotah. Zato ni nobeno presenečenje, da planinci sodijo po izurjenosti in uspehih pri opravljanju nalog v sam vrh enot v ljubljanskem armadnem območju.

Sodelovanje z občani

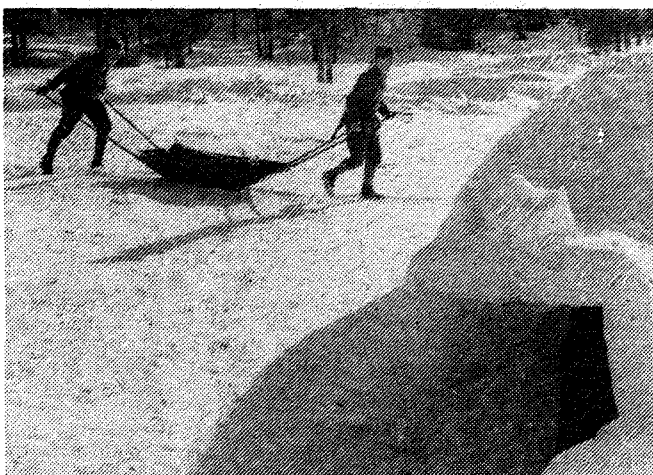
Starešine pravijo, da vseh teh rezultatov ne bi mogli doseči brez trdega dela vseh, ki so v njihovi enoti. Lažje se je prebijati naprej, kot pa braniti dobre rezultate iz preteklosti. Velik vpliv na takšno stanje v enoti pa imajo ljudje, med katerimi delajo. Tesno so povezani s prebivalci Gorenjske in severne Primorske. Na tem območju je malo akcij, v katerih ne bi sodelovali tudi vojaki iz te enote. Takšno sodelovanje pa ima pozitivne posledice za vojake in prebivalce. Vojaki se poglobljeje spoznajo s prebivalci, njihovim življenjem, zgodovino krajev in njihovo kulturo. Prebivalci pa se med srečanji z vojaki, pa naj bo to ali na kulturni prireditvi, delovni akciji ali proslavi, otrešajo nekaterih stereotipov. Prav te dni se vojaki pripravljajo, da bodo sodelovali v proslavah in prireditvah ob slovenskem kulturnem prazniku. Sami ne

bodo imeli proslavo, ampak se bodo vključili v prireditve po krajevnih skupnostih in delovnih organizacijah. Sicer pa planince ne veže na Franceta Prešerna samo območje, kjer delajo in živijo. Nanj jih veže še nekaj drugega. Njihova enota namreč nadaljuje tradicije in izročilo 7. slovenske narodnoosvobodilne udarne brigade, ki je nosila ime našega največjega pesnika. O tej slavni enoti naše partizanske vojske in pesniku Francetu Prešernu izvejo vojaki že prve dni po prihodu, njuno ime pa jih spremlja vse do konca vojaškega roka.

ZK in planinci

V malokateri enoti, ne samo v ljubljanskem armadnem območju, bi našli toliko članov zveze komunistov kot ravno med planinci. Vsak tretji je včlanjen v tej organizaciji. Komunisti so izjemno marljivi in uživajo velik ugled med ostalimi

vojaki. Starešine so vsi brez izjeme člani, stažistov je okoli 80 do devetdeset odstotkov članov ZK. Po navadi jih sami sprejmejo v članstvo ali

V gorskih reševalnih čolnih-akcijah prevažajo vojaki ne samo ranjence ampak tudi sestavne dele za topove in drugo težko orožje. Foto: Marjan Ciglič.

pa sporočijo in pošljejo svoja priporočila občinskemu komiteju ZK v občini, kjer živijo. Med ostalimi vojaki pa je približno štirideset odstotkov vojakov članov ZK. Že v vojsko pride precejšnje število partijcev. Nad tem podatkom so v enoti nekoliko presenečeni, saj gre v glavnem za fante starih od devetnajst do dvajset let. To pa tudi kaže, da v šolah namenjajo moralnopolitični vzgoji precej pozornosti. V sami enoti pa so lani sprejeli v članstvo ZK okoli šeststo vojakov. Sprejem v partijo pri njih ni kampanjsko delo, ampak delo, ki poteka permanentno. Za vse kandidate za članstvo pripravijo posebne tečaje marksističnega izobraževanja. Lani je bilo med novimi člani ZK dvesto-

petdeset delavcev in petdeset zasebnih kmečkih proizvajalcev. Naredili so tudi analizo, kaj je s člani, ki so jih oni sprejeli v vrste ZK, in ugotovili, da

so na terenu izključili samo enega.

Velika pozornost izurjenosti

Vojaki-planinci imajo tudi dokaj zapleten način urjenja, ki zahteva od starešin in vojakov precejšnje napore. Obvladati morajo sistem oborožitve, tako osebne kot skupne. Zato precej časa preživijo na poligonih, da bi dosegli kar največjo izurjenost. Posebno pogloblje pri tem je urjenje v zimskih razmerah, ki ga opravijo na poligonu na Pokljuki.

Špiro Niković pravi, da osemdeset odstotkov vojakov v njegovi enoti prvič stopi na smuč. V letošnji smučarski sezoni

so imeli na poligonu na Pokljuki samo en zvin in eno ureznino. Prav tako niso imeli nobenega prehlada, čeprav so vojaki v vsaki izmeni, ki traja od štirinajst do trideset dni, prespali eno noč v šotorih. Ti podatki kažejo, da namenjajo delu veliko pozornosti. V veliko pomoč starešinam pa so tudi smučarski vaditelji in učitelji, ki služijo vojsko pri njih. Prav tako pred vsako sezono pripravijo skupaj z Zvezo smučar-

šine iz te enote so tudi vrhunski alpinisti, kar kažejo njihova sodelovanja v odpravah na Kilimandžaro v Afriki in sovjetsko pogorje Kavkaz. Nekaj jih je kandidiralo tudi za odpravo na Mont Everest, vendar so se zaradi obvez na službenem mestu morali odpravi odpovedati. V enoti pa uspešno deluje tudi komisija za inovacije, ki jo sestavljajo stalni in občasni člani. Lani je ta komisija dobila šest inovacij, ki so omogočile

Planinci so pripravljeni, da se spopadejo tudi s sovražnikovimi tanki. Foto: Marjan Ciglič.

skih učiteljev in vaditeljev Slovenije posebne seminarje za starešine o novostih na področju smučanja.

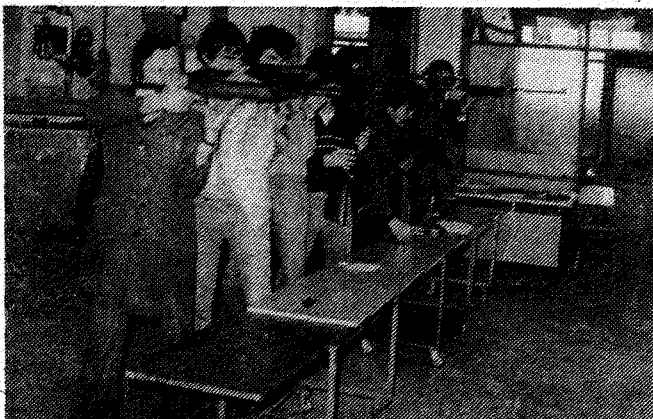
Prav tako dobro sodelujejo z Gorsko reševalno službo, planinsko zvezo in smučarsko zvezo v naši republiki. Sodelovanje pa je koristno za vse, kar kaže tudi nedavni primer iz Soriške planine, ko so bili vojaki med prvimi, ki so odšli na pomoč otrokom v Litostrojski koči. Stare-

poenostavitve nekaterih operacij.

Ob koncu pa povejmo še nekaj o priznanjih tej enoti. Trikrat je bila najboljša v ljubljanskem armadnem območju, skoraj vsako leto je med najboljšimi v JLA, prejela je več domačih in tujih odlikovanj. Največje priznanje za enoto pa je bil obisk tovariša Tita 6. maja 1977.

Bojan Kuntarič

Delovni strelci

V prostorih telesno-vzgojnega društva »Partizan« v Murski Soboti je občinska strelska zveza Murska Sobota pripravila slovesnost, na kateri so najboljšim ekipam in posameznikom za leto 1980 in 1981 izrekli priznanje ter podelili plakete in diplome. V murskosoboški občini namreč v 27 strelskih dru-

žinah sodeluje 1.916 strelcev. Kot najboljše strelske družine so prejeli priznanja: SD »Štefan Kovač« Beltinci, SD »Dane Šumenjak« Moščanci, SD Bodonci, SD »Koloman Kučan« Križevci, SD »Graničar« Cankova in SD Noršinci. Plakete so bile podeljene: SD »Gračar« M. Sobota, SD »Koloman Flisar« Tišina, SD »Ledava« Skakovci in SD »Mura« M. Sobota.

Priznanja, plakete in medalje so prejeli tudi vsi najboljši posamezniki (prvi trije med posamezniki). V murskosoboški občini namreč vsako leto potekajo tekmovanja v 1. in 2. občinski ligi strelcev, tekmovanja za »zlato puščico« ter družinska tekmovanja in srečanja strelcev ob različnih priložnostih (22. december, dan graničarjev). Kot je na srečanju 16. januarja letos povedal predsednik OSZ Murska Sobota tovariš Anton Kranjc je bilo teh tekmovanj v minulemu letu kar devetnajst.

Filip Matko

Posvet-o delu

Vodstvo občinske konference ZRVS v Novem mestu je 19. januarja sklicalo posvet predsednikov krajevnih organizacij. Na njem so obravnavali uresničevanje sprejetih naloge in načrtov. Izmenjali so vrsto koristnih pobud in predlogov, da bi uspešneje izpeljali načrtovane naloge. V prvem tromesečju bodo opravili večino nalog strokovnega izobraževanja.

Marjan Pureber

Slovesna zaobljuba

V vojašnici Mirka Bračiča v Ribnici so konec januarja slovesno zaprisegli mladi vojaki, ki so pred nedavnim prišli v JLA. Slovesnosti so se udeležili predstavniki družbenopolitičnega življenja Ribnica in Kočevja ter starši, sorodniki in znanci vojakov in številni starešine iz tamkajšnje vojašnice.

Milan Glavonjč

Rdeči lepaki oznanjajo smrt

Andrejkova domačija v Lesičnem ni poznala sebičnosti

Celjski grof Urh, drugi svojega rodu, ki so ga 1456. leta v Beogradu pobili Hunjadijevi ljudje, s čimer se je začel propad velike plemenitaške družine, je menda rad lovil po Kozjanskem, govori ljudsko izročilo. V brezskrbnem, pa strastnem lovskem zanosu ga je zaneslo v ozko dolinico, vso zamočvirjeno in skrito med gozdovi. Urh je bil v pasti. Pod kopiti konja se je udiralo, žival je lezla v blato, Urhu je postajalo vroče...

Plemeniti Celjan se je vendarle izkopal iz blata, v zahvalo za rešitev pa je menda postavil cerkvico Sv. Urha, ki jo še danes kličejo za Urha na jezeru.

Res pa je, da so cerkvico postavili v Lesičnem že zdavnaj prej, saj se prvič omenja 1394. Morda je Lesičnemu Urh podaril dragocen poznogotski kip sv. Urha iz glinastopečne mase. Naj bo kakorkoli, poslej se je v tej skromni vasi marsikaj dogajalo. Srečala se je s kmečkimi uporniki leta 1572/73, ki so hrumeli proti Planini pri Sevnici, pred vojno pa je bilo skupaj s Kozjem središče naprednega gibanja in ko so mačkovi v vasi organizirali velik shod, so ga v svoje namene izrabili tudi domači komunisti.

Poslej je revolucionarna misel skrbno prikrita tlela v Lesičnarjih, dokler se ni v mogočnem zanosu odpora in protesta proti krivicam sprostila in planila neizprosno na dan.

Bilo je nekako samo po sebi umevno, da se je začelo prav pri Kolarjevih, pri Andrejkovih.

kaj storiti, kajti, ko se je vrnil, so vsi, kar jih je bilo, začeli mrzlično zbirati orožje, ki ga je zapustila razpadala jugoslovanska vojska.

Bilo je tistih dob tako, da je očetova odločitev pomenila zakon za vse, naravnost, ki ji ni bilo mogoče oporekati.

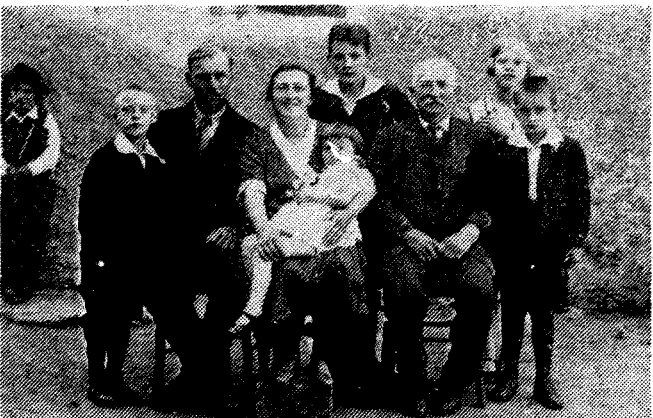
V odmaknjeno vasico so

zerji na Gubno, v Kozje in Planino...

Dana je kaj kmalu spoznala, za kaj gre, saj so prisileci nenehno šepetali, zdaj doma, zdaj v gorci, prihajali so kadarkoli, ponoči in podnevi, in tako se je pač zgodilo, da se je, takorekoč skoraj neo-

vsem drugačnih okoliščinah, v taboriščih.

Trinajstega septembra istega leta so prišli Nemci po Kolarjeve in jih odpeljali v Stari pisker v Celju. Ni treba posebej pripovedovati, kaj je pomenila ta gestapovska mučilnica za slovenskega

Andrejkovi; od leve proti desni: Vekoslav (ustreljen 4. novembra 1942, star 18 let), oče Andrej (ustreljen na isti dan, star 51 let), mati Marta (ustreljena skupaj z možem in sinom na isti dan, stara 46 let), v naročju matere Vojka (poznejša mladinska aktivistka in partizanka na Kozjanskem), Hrabroslov, stari oče Andrej, Dana in nečak Marjan.

pazno, temu vročičnemu gibanju pridružila še sama. Stari Andrejek ni otrokom ničesar prikrival, popolnoma je zaupal svojim. Tako so naposled Dani prepustili zbiranje sanitetnega materiala, brat je skrbel za orožje, mlajši sestri Vojki pa so naprtili kurirske posle. Bila je premajhna, da bi jo kdo resno jemal.

Postali so sumljivi

»Potem so prišli«, se spominja Dana. »1. junija 1941

človeka. Stara dva so skorajda ubili z nečloveškim mučenjem. Konec oktobra so vse skupaj preselili v Maribor, kjer so starše in brata ustrelili. Dano pa še isti dan obsodili na smrt, pred drugo uro popoldne pa pomilostili in, ker je bila morija končana, poslali v Auschwitz...

Tako je bilo v kali zatrtu partizansko gibanje na Kozjanskem, razbita pa je bila Kolarjeva družina.

»Drži«, pravi Dana in prelepa, ročno pletena jopica ji

Skupina kozjanskih talcev v Starem piskru v Celju, ustreljenih 4. novembra 1942. Peta z leve mati Marta, nato Dana, oče Andrej in nekoliko zadaj, tik ob očetu, Vekoslav.

so nas odpeljali v zapore v Kozje in Brežice. Mene so zadržali najdlje, dva meseca, preden sem spet smela domov, očeta in mater so spustili nekoliko prej. To je bilo hkrati prvo opozorilo, da je treba biti previden, še posebej, ker so se že leta 1942, po prihodu Franca Rozmana Staneta na Kozjansko, začeli zbirati pri nas pomembni politični in vojaški funkcionarji mlade vojske, ki so jim bili Nemci nenehno za petami: Tončka Čečeva, Antonesko, Sergej Kraigher, Peter Stanete, prvi štajerski partizani. Poleti 1942 so Nemci zaradi izdaje pri Artičah na Kozjanskem, nedaleč od Lesična, Tončko Čečevu ujeli, z njo pa tudi dva partizana. Skrivnost Kolarjeve, Andrejkove domačije, je bila izdana. Poslej sem se s Tončko Čečevom še srečala, na žalost pa v po-

spretno nastaja pod rokami, »da ni nikoli tako hudo, da bi ne moglo biti še hujše. Vendar, vsaj za nas, ki smo prestali vse ta pekel taborišč, to gotovo ne velja in zaradi vsega tega, kar sem morala doživeti, sem danes z vsem zadovoljna«. (Umirjen izraz zamenja daljna sled trpljenja, nobena takšna pripoved ni prijetna, srd vstaja v človeku, žalost se preliva po žilah, v sledovih maščevalnost in srd).

Bilo je popotovanje, nevrdo človeka, grozljiva odisej, kalvarija zmedenega človeškega duha, ena najbolj krvavih in podlih v zgodovini človeštva, ko je bila prisiljena romati iz Auschwitza v Ravensbrück, gledati obešanje, trpeti lakoto, ponižanja, se odpovedati človeškemu dostojanstvu..., ker je ljubil domovino, ker ni hotela

Partizanske domačije

11

pasti na kolena pred tujcem.

»Nikar ne poveljuj, nikar nas ne hvali,« zna biti še kako skromna Dana, prava podoba svoje matere Marte. Sicer pa, težko bi človek našel besede, ki bi znale vse to zares natanko popisati.

Taborišče

»Iz Auschwitza je bilo nemogoče pobegniti,« razlaga trpko pot Dana. »Kljub vsemu se je pet Zidinj odločilo... Obesili so jih v pričo nas, za kazen in poduk. »Apelplaz« še nikoli ni bil tako žalosten kot tistikrat, noben spomin tako grozljiv. Bila so lepa, mlada dekleta. To hodi s človekom v nočeh, ko se srečuješ z obrazi...«

Premetava slike, stotine slik iz srečnih, dobrih dni. Zgodovina Kozjanskega v malem. Poslastica za etnologe. Narodne noše. Strumni možakarji v prazničnih oblekah. Žene v širokih krilih. Resni in zbrani stoje pred

In preživeti je morala zdravniške poizkuse na živih ljudeh in zdaj sebo bolezen zažira v človeka in ga sili spominjati se na grozo.

Petnajstega aprila 1945 so vendarle odšli v znano neznanje...

Konec potovanja iz smrti v življenje.

Dom. Lesično. Prazne, ožgane stene. Takšna je Kozjanska. Razbita, razgaljena, osiromašena, pa vendarle neskončno lepa. Za Dano, za vse. Ostali so tudi spiski ustreljenih, ki si jih poznal, ljubil, cenil. Ukradena in poklana živina, ljudje na robu strlosti in vendarle srečni. Postali so velika družina, postavljali domove, složno in nesebično.

Andrejkova hiša, v kateri domuje Dana, se ni spremenila niti za las. Izneveriti se družinskemu izročilu, prekaljenemu v trpljenju, bi bilo greh. In tako popotniki še vedno postajajo, utrujeni od blatnih kolovozov, trde hoje

tik po vojni... (v decembrski ofenzivi 1944 so hišo požgali)

prastaro kamero. Andrejkova hiša v največjem sijaju. Požgani dom. Bratje. Sestre. Oče. Mati. Procesija njih, ki so morali v smrt. Neizživeto življenje.

Dana je delala v šivalnici, mlado, življenja polno dekle. Lakota. Ob polnoči so jim milostno naklonili polurni odmor. Ko je prišla svoboda, so dekleta mislila, da je prišel konec, pa je bil vendarle

po asfaltu, pri Dani, posrebovala juhuco, zmeljejo košček kruha, ne da bi za vse to odridli en sam samcat dinar. Dani, Martini naslednici, je skromen »hvala« več kot dovolj.

Dana je bila vseskozi vpeta v to življenje, ni bilo v njeni naravi, da bi šlo mimo nje. Kjer se je kaj delalo, je priskočila na pomoč.

Še kako se zna zavrteti

in danes.

začetek nečesa novega, strašnega. Preživela je tisti strašni »totenmarš« iz Auschwitza v Ravensbrück, strahotno zavezniško bombardiranje, tudi to, da so jih Nemci imeli za kritje, živi zid.

»S Tončko Čečevom sva se spet srečali v taborišču, bila sem tam, ko je umrla!«

med gasilci, kulturniki, mladimi, kadar pač jo kdo potrebuje. Klic na pomoč »Teta Dana, pridi!« nikoli ne ostane brez odziva.

In tako se vračamo, posedemo, poklepetamo, zbiramo drobce spominov in premetavamo slike, daljne sence neke dobrote, gorja in trsate trdnosti.

Milenko Strašek

Andrejkova domačija pred vojno...

So hiše, kjer dobrota, pripravljenost pomagati sočloveku, bratu v stiski, pomeni del njihovega življenjskega bivanja. Popotnik se je lahko ustavil vnaprej vedoč, da mu ne bodo odrekli kosa kruha, skodelice juhe, koščka mesa. Mu ponudili prijazno besedo.

Pravzaprav je bilo čudno: Andrejkovi niso bili revni, nasprotno, bili so med najpremožnejšimi v dolini in daleč naokrog, vendar ožemal ni nihče nikogar. Še posebej je bila znana po svoji dobroti in nesebičnosti mati Marta.

Iz te hiše je planila po Kozjanskem, se dvignila pod Bohor mogočna sila, klic upora, ki se je prelil iz izročila te trdne kozjanske domačije, od katere sta naposled ostali samo Dana in Vojka.

Že od nekdanj zavedni

Stari Andrejek in mati Marta sta imela štiri otroke. Oče je bil precej samosvoj, mati prava dobrotnica. Pri hiši se je trlo ljudi, poslov in služkinj, podnajemnikov in slučajnih popotnikov, v gostilni je bil ves čas živahno, mesnica je torej kar nekako spadala zraven.

Da se je začela vojna, je starega Andrejčka zateklo v vojaški uniformi nekje pri Podčetrtku in brzokone je možakar že takrat, na poti domov, začel premišljevat,

Andrejkova Dana

»Lesično je večja vas, Pilštanj je manjši, pa vendar trg. Tu je bil sedež občine in žandarmerije. Prebivalci teh krajev so bili zelo zavedni. Že prve dni po ustanovitvi OF za Slovenijo so se tu zbirali simpatizerji na sestankih v Lesičnem in Gubnem. Najbolj znana hiša v Lesičnem je bila Kolarjeva. Od tod si dobil zvezo z našimi simpati-

Iz krajevne kronike Lokovca

Načrt proti primorskim partizanom

Krajevne kronike so velikega pomena za ohranjanje zgodovinskih dogodkov neke vasi iz časov NOB, za samo vas, osnovne šole in širše, ker v njih lažje prikažemo celotno sliko delovanja neke vasi, kar v monografijah ni mogoče. Zato bi vsaka vas morala imeti svojo krajevno kroniko.

Predstavili bomo nekaj zapisov iz krajevne kronike Lokovca. Avtor Mirko Šuligoj se najprej pomudi pri opisu kraja in življenjskih pogojev Lokovčanov: »Lokovec zavzema ozek pas na vzhodnem delu Banjške planote. Pokrajina je valovita, polna globeli, vrtač, holmov in vzpetin s poprečno nadmorsko višino 800 metrov. Hiše so posejane po teh površinah in zakrite v gozdovih, da jih je od daleč le težko zaznati. Svet je kraški, kamenit, brez površinske vode, z brezštevilnimi brezni. Ob naseljevanju so si morali ljudje vsak posebej zemljo šele pripraviti. Preživljali so se z lesom, kuhali so oglje, obdelovali skopo zemljo, zelo je bilo razvito drobno kovaštvo. Izdelovali so razne vrste žebeljev za kovanje čevljev, rezila in svedre. Vsaka hiša je imela lastno kovačijo (kot krošnjari so svojo kovaško robo v koših nosili prodajat po raznih krajih

Primorske).« Nadaljuje s težko preizkušnjo:

»Prva svetovna vojna je Lokovčane hudo prizadela. 24. 8. 1917 so dobili ukaz, da morajo zapustiti kraje. Izseljenih je bilo 140 družin, ki so našle svoje zavetje v Trebuši pa tja do Notranjske in Dolenjske. Po končani vojni so se vračali na porušene in požgane domove, ki so jih morali obnoviti. Prizadela jih je tudi italijanska okupacija.«

Krajevna kronika nadalje obravnava dogodke iz NOB. Zapisani so tudi tile:

»SPOPADI Z ITALIJA- NI: Na našem teritoriju so se nahajale I. kraška (Vojkova), II. vipavska in III. tolimska četa. Prvi je poveljeval Vojko, drugi Jože Majcen-Nanos in tretji Ivan Mohorič-Slavko. Karabinjerji iz Čepovana so 12. 2. 1943 napadli partizane v Mrzlih dragah, a so se morali umakniti. Italijanska komanda v Čepovanu je pripravila ponovni napad. Do spopada je prišlo 20. 2. 1943 v Velikem Vrhu. Padel je italijanski podoficer. Zaradi prevelike moči sovražnika so se partizani umaknili. Italijani so se lahko maščevali le s požigom Maverjevega senika v Grudnici in dveh hlevov v Breznica – last

Gregorja Šuligoja in Franca Rijavca, na povratku pa aretirali Rafaela Kogoja in ga po 26 dneh zapora izpustili.

7. 3. 1943 je Lokovec Stanko Šuligoj-Miloš s skupino 8 borcev napadel iz zasede v Hilarjevem vrhu 24 karabinjerjev in jih pognal v paničen beg.

Za Bojnikom je taborilo kakih 30 partizanov, spremstvo Jaka Avšiča. Četo je vodil komandir Iskra (Ljubljčan). V taboru so imeli partizani priprta Tinca Kuštrina in Ludvika Šuligoja. Oba sta imela na grbi manjše grehe. Družno sta se bila okoristila s hrano, nabrano za partizane. Partizani so ju hoteli samo opozoriti. Ludvik je zaradi strahu pobegnil in se javil karabinjerjem v Čepovanu. Karabinjerjem je bil dobrodošel in so ga pri že planiranem pohodu izkoristili za vodiča. Informacije o zbiranju partizanov v Lokovcu pri Žagarču so že imeli.

Usodnega dne (v noči 29. aprila 1943) je omenjena skupina partizanov prišla k Ivanu Kuštrinu (Žagarju) po hrano. Pozno ponoči jih je na povratku zalotil dež. Komandir Iskra je določil, da prespijo na skednju pri Žagarču. Italijani so prihajali iz smeri Gorice – preko Čepovana, smeri

Kanala – preko Banjščic in Kala. Tik ob zori je Ludvik Šuligoj pripeljal Italijane do samih vrat skednje. Obroč je bil že pred tem sklenjen. Zarožljalo je orožje. Vsakdo bi sodil, da ni izhoda iz tega jeklene obroča. Borec Jože Kuštrin-Lokovec, oblečen v italijansko uniformo, le s triglavko na glavi in z avstrijsko puško v rokah, je skočil skozi okno naravnost v gručo Italijanov. Nastala je zmeda. Jože je to izkoristil in srečno odnesel pete. Prebili so se še štirje borci. Komandir Iskra in pomočnik mitraljezca Marko, doma iz Bosne, sta pri preboju padla...

NEMŠKI VPADI: Začeli so se že novembra 1943. Dne 17. 1. 1944 so Nemci s 350 vojakov prodirali v strnjeno kolono iz smeri Kala proti Srednjemu Lokovcu. Nemara so imeli namen postaviti postojanko v Lokovcu pri cerkvi. Na Martin Dolu so borci Bazoviške brigade postavili močno zasedo vzdolž grebena proti Križevem bregu. Nenadni napad ni dal Nemcem časa za obrambo. Neurejeno so se umikali po stezah in kolovozih proti Kalu. Na bojišču so pustili celoten pratež, dva mrtva in šest ujetnikov. Od tedaj so Nemci prihajali v Lokovec bolj previdno.

PARTIZANENWOC.

HE (Partizanski teden): Tako se je imenoval načrt, skovan proti primorskim partizanom IX. korpusa. Ofenziva je hkrati zajela vso Primorsko. Na Banjško, Trnovsko in Šentviško planoto ter Čepovanski dol so prodirali sočasno iz vseh smeri. Ta del ofenzive velja kot »POŽIGALNA OFENZIVA«.

Nemški vojaki so dobili ukaz: »Požgati vse, ljudi pa odpeljati v Nemčijo!« Osnovni motiv tega ukaza je bil – vzeti partizanom vse možnosti prehrane in bivanja ter jih z nastopom nove zime prisiliti k predaji.

8. 10. 1944 so Nemci pričeli izvajati svoj požigalski načrt. V plamenih se je znašlo 37 hiš. Zažgali so tudi obe baraki v Dragi. Ljudje so brezupno begali. Ni bilo časa veliko rešiti. Ogenj je bil hitrejši od človeških rok. V svoje okrilje je zajel stoletni trud Lokovčanov. Naslednji dan so ognjeni zubljaji zajeli Čepovan, Lokve, Lazne. V Čepovanu so ljudi zaprli v cerkev in od 17 hiš v vasi požgali 12. V Lokovcu je bilo vse nared za nadaljnji požig. Slišali so se streli – padali so talci: Tomaž Šavli, Alojzija Hvala, Franc Šuligoj. Poslednji si je moral sam kopati grob. Lokovčani (žene, otroci, dojenčki, bolni in onemogli...) so bili na planem. Še hitreje so Nemci odšli, kakor so bili prišli. Hiteli so reševati svoje pajdaše na Predmejo, ki so se znašli v partizanskem obroču. Tako je »partizanski teden« na Banjški planoti trajal le dva dni. V tem je bila edina rešitev za Lokovec, ki je bil načrtovan za totalen požig. Sreča tudi v tem, ker bi bilo ustrelenih še več talcev.

Tu je navedeno le nekaj grozot, ki so jih povzročili Italijani in nato Nemci. Lokovec je bil kraj, kjer so se že od leta 1942 pa do konca vojne zadrževali partizani in bili stalna tarča sovražnikov.

V krajevni kroniki je na 135 straneh podrobno opisana vsa dejavnost Lokovčanov in dogajanja na tem območju. Izšla bo v knjižni obliki v založbi Goriškega muzeja.

Kakor vse vasi širom domovine, kjer so divjali boji, je tudi Lokovec v drugi svetovni vojni plačal visok davek za svobodo. Od 1216 prebivalcev je bilo 98 borcev, padlo jih je 36, vojaških vojnih invalidov je bilo 45, 22 otrok je ostalo brez staršev, 52 jih je bilo odpeljanih v zapore in taborišča. Skupaj je bilo 72 žrtev vojne. Velika je bila tudi gospodarska škoda.

Iz krajevne kronike Lokovec povzel Franc Hvala

Tone Kebe

Notranjski
padli
in umrli
prvoborci

Zadnja bitka

Borci tretjega bataljona Prešernove brigade so se utrjeni pomikali skozi Srednjo vas v Bohinjskem kotu in se vzpenjali na Pokljuko. Povsem izmučeni so se pretolkli do zasnene planine Goreljek in se razmestili po prostorih Lovčevega hotela. Moralo je biti blizu poldne, ko so bili pri obedu. Naenkrat je zadrldalo... Od presenečenja niso vedeli ne kako in kaj. Naravni čut jim je veleval, da se morajo braniti, kajti v hotelu ni bilo nikogar, ki bi poveljeval. Prav tedaj so bili komandirji na posvetu v Štabu bataljona, ki je

prenočeval nekaj deset metrov stran od hotela. Gon po ohranitvi je borce gnal na prosto. Z zaporednimi juriši so izvajali izpade, a skoraj vsi so popadali nedaleč od hotela. Nemško orožje je dobivalo peklensko moč, dvojna obkolitev pa je preprečevala umikanje iz prve bojne linije. Borci so nato prevzeli nase obrambo znotraj hotela...

Pisatelj Tone Svetina je v prvi knjigi Ukane na petnajstih straneh popisal nečloveški spopad z nadmočnim sovražnikom. Z močnimi pisateljskimi občutki je opisoval grozljivo smrt skoraj celotnega tretjega bataljona. Tudi tokrat je bilo posredi izdajstvo in poraz je bil neizbežen, kajti branilci so se upirali s petkratno premočjo do zoba oboroženih in izurjenih napadalcev.

Cprav je ta zapis kot celota mišljen kot mala monografija Toneta Krajca, bom skušal na tem mestu povzeti nekaj Svetinovih stavkov. Iztrgani iz njegovega celotnega zapisa sicer siromašijo to veliko tragedijo, moral pa sem to storiti na ljubo namenu mojega stavka.

»V jutranjem mraku je petsto mož izbrane vojske Gebirgs Nebelwerfer Batterie No. 6 krenilo na Pokljuko. Akcije se je udeležila še specialna četa SS-policijskih smučarskih oddelkov in skupina gestapovskih oficirjev. Druga za drugo so kolone izginjale v gozdu. Na čelu je šel ovaduh Obad, v preveliki uniformi, s pištolo za pasom, vznemirjen, utrjen od prečute noči, blede in zanikrno. Želel si je, da bi partizani v hotelu ostali in da ne bi bilo patrolj ali kakšnega drugega presenečenja. Očetu je dejal, da bodo to pot Nemci dobro plačali. Nemci so ju dobili na svoje roke v začetku 1942, ko so zapirali po bohinjskem uporu. Za vse, kar sta izdala doslej, sta dobila nekaj mark, da je bilo za tobak in za obutev...

Hišne stene so opletli jeziki dimnih granat, ki so ščitile napadalce. Posebna udarna grupa je oborožena z bombami, napadla glavna

vrata in vdiral v hodnik. Tu se je srečala s skupino prisebnih partizanov, ki so se namestili prebiti. Pomešali so se med seboj in v oblakih jedkega dima spoprijeli z rokami in puškinimi kopiti. Trupla ranjenih in pobitih so se kopičila pri vratih in na hodniku. Nemci niso mogli vdreti v poslopje, partizanom pa se je izpad ponesrečil...

Levo pod hotelom so se branilci prebili k bližnjemu seniku in ga zažgali, da bi v varstvu dima prebili obroč. Senik je zagorel kakor bakla, toda črni zastor dima se je po vetru

obrnil tako, da je omogočil Nemcem napad, namesto da bi koristil branilcem. Skupina, ki ga je zažgala, je bila kmalu pobita, ogenj pa je zažgal sneg... (Po pripovedi Franca Krajca je bil oče ranjen prvič pri izpadu iz hotela. Dobil je strel skozi nosnico, vrat in ven skozi hrbet. Kljub hudi rani je jurišal proti leseni lopi – skednju, ki so ga soborci zažgali. Tam ga je oplazil rafal čez zgornji del nog in omanil je, ne da bi se mogel kam zavleči. Potlej so ga obstopili nemški vojaki in ga z drugimi borci vred še živega zmetali v ogenj. Ognjeni

Ostanki nekdanjega hotela – zatočišče borcev 3. bataljona Prešernove brigade

Hvaležni smo partizanski mami

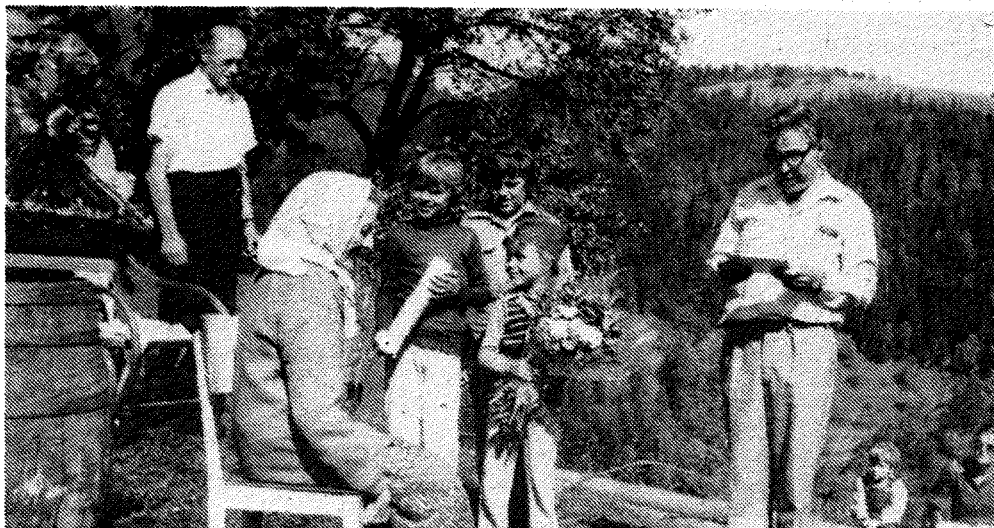
»V sončnem jesenskem jutru smo se zbrali stari znanci pri Žunkovih v Šentvidu nad Šoštanjem, da smo čestitali Žunkovi mami za njen visoki jubilej. Srečanje borcev TV S 34 z Žunkovo mamo je bilo izredno prisrčno. Ob stisku rok, objemih in solzah sreče, ki so se lesketale v očeh Žunkove mame, smo še enkrat obudili spomine na težke čase NOB.

rafali in eksplozije v neposredni bližini domačije, ko so padali borci okrog hiše, je bila vedno pripravljena pomagati našim borcem. Sredi vojne vihre je Žunkova mama hrabro odprla srce in z veliko ljubeznijo sprejemala partizane in jim nudila vse, kar je v tistih časih premogla. Svojim otrokom je vedno govorila, da sta samo poštenost

skončnega garanja manj gibčne.

Tega dne je bila Žunkova mama izredno razpoložena. Tudi za pionirke je našla čas. Pripovedovala jim je s prijetnim nasmehom in toplimi besedami dogodke iz časov okupacije.

Sonce je že oblilo pobočja Šentvida in Zarazborja, ko smo položili venec pred spomenik padlih tovarišev. Po-

Nekdanji komandir TV S 34 Jože Tkavec-Dušan se je še enkrat s toplimi besedami zahvalil Žunkovi mami za tisoč malih in velikih dejanj, ki jih je storila v najtežjih časih NOB za partizane. Pionirji so ji čestitali ter ji izročili cvetje, mi pa smo ji dali še darila.

Žunkova mama, ki smo ji pravili tudi partizanska mama, resnično zasluži toliko spoštovanja in hvaležnosti vseh nas. V letih težkih preizkušenj, ko so odmevali

in delo pravi vrednosti človeka.

Domačija Žunkovih je topla brazda srečne zemlje, ki ob trdem in vztrajnem delu mora dobro obroditi. Obdelane krčevine pa še danes pričajo, s kolikšno zagnanostjo so se morali Žunkovi boriti za vsakdanji kos kruha. Navzlic trpljenju skozi celo življenje pa je Žunkova mama, čeprav je stopila v 91. leto, še vedno vedrih lic, zravnana in živih oči. Le kretnje so postale zaradi ne-

tem nas je naša mama povabila v hišo – sobo, v kateri je bilo v času NOB skovanih s strani partizanov toliko plodnih posvetov, predno so šli na pot. Ravno tu so se tolikokrat križala naša pota v času NOB. Od tu smo naštetokrat zrlili na pobočja Zarazborja, Graške gore, gore jurišev in na vzhodna pobočja Pohorja.

Na kraju naj rečem, da smo po dolgem času zopet prišli v kraje, kjer je vzcvetel naš čas, ki sedaj dogoreva.

Jože Hren-Aki

Naši znaki

Obletnica OF 1946

Vsemu povedanemu na veliki proslavi ob peti obletnici ustanovitve Osvobodilne fronte slovenskega naroda danes ne bi več mogli pritrlditi, toda naslednja misel Edvarda Kardelja je enako živa tudi po 35 letih, kot je bila takrat. Med drugim je v svojem govoru dejal, da je »pet let Osvobodilne fronte nedvomno najpomembnejše in najslavnejše poglavje v zgodovini slovenskega naroda.«

Naša Osvobodilna fronta je združila vse napredne sile slovenskega naroda v boju za nacionalno in socialno osvoboditev. Avstroogrski dunajski režim in starojugoslovanski beograjski velikosrbski režim sta vsiljevala nam Slovincem tujo voljo. Zato se je slovenski narod tako lahko odrekel obema propadlim državam. Osvobodilna fronta pa je bila sila, ki je priklcala na dan vso narodno moč, ki jo lahko vzbudi samo vera v pravičnost in lepšo bodočnost. Vsi sosede bi nas radi počasi – s silo ali milo – zbrisali s tega lepega koščka zemlje, ki je že stoletja naša domovina. Vsem smo bili odveč in cilji beograjske »kraljeve čaršije« niso bili nič drugačni od ciljev Dunaja. Zato pa se je kot feniks iz plamenov dvignila Osvobodilna fronta slovenskega naroda, ki so se ji odzvali tisoči in tisoči po vsej domovini. Domovina je samo ena...

Leta 1946 je vsa Slovenija praznovala peto obletnico Osvobodilne fronte. Na dan njene ustanovitve – 27. aprila – so bile po vseh naših mestih in trgih ter celo po vaseh

prave parade. Pripravili so jih odbori OF z AFŽ in mladino (borčevske organizacije takrat še ni bilo, toda vsa vodstva omenjenih organizacij so bila skoraj izključno sestavljena iz udeležencev narodnoosvobodilnega boja). V povorkah so korakali delavci s svojimi simboli iz posameznih tovarn, mladinci, žene, tudi vojaki in po vaseh kmetje. Vsi iz povorke so se zbrali na primernem kraju, kjer je bil miting. Govornik – ta ali oni politični funkcionar – je zanosno razlagal notranje in zunanje politične položaje, vzklikal voditeljem, mladinci pa so peli, recitali

krat tudi predsednik slovenske vlade. Govoril je, kot smo že omenili, Edvard Kardelj. Nato so se zvrstili pozdravni govori delegacij iz drugih republik. Da so bili vendarle nekoliko čudni časi, je mogoče razbrati tudi iz časopisnega poročila o proslavi. Govoril je namreč tudi g. (res je pisalo g. in ne tovariš) Ivanov, prvi sekretar veleposlaništva ZSSR. Kot najpomembnejše iz njegovih besed je bilo v časopisu zapisano, da je dejal: »Poglavitna zasluga OF pa je v tem, da je ustvarila pogoje za združitev vseh naprednih sil narodov Jugoslavije in za tesno zbliz-

Značka proslavljanja pete obletnice OF slovenskega naroda 1941-1946. Ali so jo nosili samo na proslavi v Ljubljani?

in igrali manjše prizore. Kjer so bile povorke zvečer, so nosili baklje. Po hribih so kurili kresove. Lepo je bilo, da so ob petletnici OF po vsej Sloveniji krasili grobove padlih borcev. Ob takratni centralizirani oblasti ni treba dvomiti, da je pobuda tudi za to lepo akcijo prišla z vrha.

Osrednja proslava je bila v soboto, 27. aprila 1946, v Ljubljani na Kongresnem trgu. Začel jo je sekretar IO OF Boris Kidrič, ki je bil ta-

žanje z narodi Sovjetske zveze. Seveda je bila poglavitna zasluga OF vse kaj drugega...

Značka na fotografiji je lepa. Na njej so naši narodni simboli iz slovenske grba, le lipovega listja ni. Spet gre samo za ugibanje o tem, kdo vse si jo je pripel. Ali so jo nosili samo na proslavi v Ljubljani ali pa tudi sodelujoči na mnogih drugih proslavah po vsej domovini?

Janez J. Svajncer

zublji so mu naprtli strašno smrt. Ožgane kosti so po boju partizani odnesli na skupno grobišče.)

Sonce je utonilo za visokimi, belimi gorami. Mrak se je plazil med drevje. Goreče ruševine so še vedno obstreljevali z minami. Kadar so utihnile eksplozije, je prinašal veter vzdih in krike s planjave...

Iz knjige Narodno-osvobodilna vojna na Slovenskem 1941-1945 povzemamo s 622. strani naslednje:

Sedma udarna brigada »Franceta Prešerna« se je 8. decembra razšla po bataljoni z namenom, da bi okrepila akcije na širšem območju... Tretji bataljon, ki je imel okrog 120 mož, pa je istega dne doživel strahotni poraz, in sicer zaradi izdajstva. Ko se je namestil v praznem Lovčevem hotelu na Goreljku na Pokljuki, sta ga napadli nemška 6. šolska in dopolnilna maskirna četa iz Bohinjske Bele, bržkone pa tudi policijska gorska četa »Alpenland« z Bleda. Slabo zavarovani in za obrambo premalo pripravljeni bataljon so tesno obkolili z dvojnimi obročem in po večurnem ostrem boju zlomili brezupni odpor njegovih borcev, ki je ponehal šele tedaj, ko je požar že skoraj docela uničil zgradbo hotela. Razen štaba, ki je po naključju bil zunaj obroča, so se rešili le tisti, ki so se ob začetku napada uspeli prebiti, ter posamezniki iz skupin, ki so poskušale narediti izpad iz obkoljenega poslopja. Po nemških podatkih je padlo 46 partizanov, deset pa naj bi jih ujeli, vendar so izgube najbrž znašale okrog 60 padlih, nekaj ranjenih in deset ujetih. Sovražnik je imel okrog 20 do 25 padlih in veliko več ranjenih.

Naj navedemo še podatke o nemškem napadu na III. bataljon Prešernove brigade na Goreljku, ki jih je priobčil »Vodnik po partizanskih poteh« na strani 238:

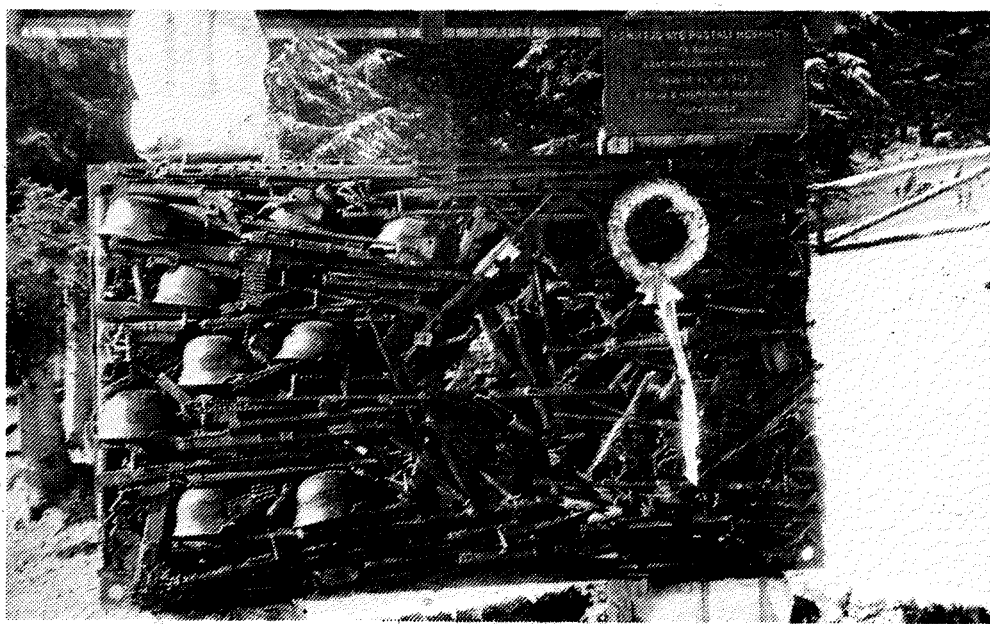
»15. XII. 1943 zjutraj je prišel 3. bataljon Prešernove brigade na Goreljek in se ustavil v Lovčevem hotelu; bataljon se je zavaroval

le z dvema stražama. Partizani so, nič hudega sluteč, zaradi utrujenosti kmalu zaspali. Štab bataljona se je nastanil kakih 50 metrov stran od hotela. Opoldne so imeli četni komandirji sestanek, tedaj pa je pritekel stražar v štab in javil, da gredo Nemci. Prihajali so v belih haljah in bataljon v širokem loku obkolili ter začeli obroč stiskati. Po naključju je poveljstvo bataljona ostalo zunaj sovražnega obroča. Nemci so začeli napadati z močnim ognjem, tako da se partizani niso mogli umakniti. Boj je trajal pet ur. Okrog petsto Nemcev se je bojevalo z dvainosemdesetimi partizani. Le redkim borcem se je uspelo prebiti iz obroča ter se pridružiti štabu bataljona in komandirjem čet, ki so zunaj obroča napadali sovražnika, da bi rešili obkoljene tovariše. Šele ko je obkoljenim borcem zmanjkalo streliva, je Nemcem uspelo strniti obroč. Ranjene in ujete partizane so odpeljali s seboj, hotel pa zažgali...

Iz te bitke so se rešili trije ranjeni borci in so se zatekli na Koprivnik, od tam pa v ambulanto E, ki se je pozneje kot bolnišnica premikala po tamkajšnjem območju. Avtor knjige o tej ambulanti, Alojz Kermavnar iz Laz pri Rakeku, je bil eden izmed redkih ranjenih borcev, ki se je izmuznil iz jeklenega pekla. Skoraj na petdesetih straneh svoje daljše knjige opisuje, kako se je z Brankom Brelihom in Jožetom Kovšco z Rakeka prebilo do bolnišnice in se z njima zdravilo. Vsi trije so bili hudo ranjeni, Kermavnar je imel razbito nogo, Branko je bil prestreljen skozi roko in čez križ, Jože Kovšca pa skozi pljuča in med potjo so mu zmznili prsti, ki so mu jih morali odrezati. Le mladosti in silni volji do življenja se imajo zahvaliti, da so prestali vse gorje in da so vzdržali. Dolžni pa so zahvalo terenskim aktivistom, ki so jim pomagali premostiti poključko golgota.

Kermavnar v svoji knjigi omenja tudi Toneta Krajca. Med drugim je zapisal:

»Jaz sem se na sanah počutil še kar nekam

Spomenik, ki ga je izdelal Tone Svetina

dobro, dokler se mi ni razbita in zlomljena noga preveč pretresla... Težave sem skušal omiliti z drugimi mislimi. Ko sem se spomnil, kako je na Goreljku zadela Krajca dum-dumka v križ, mi je kar malo odleglo. Njegove bolečine so bile v primerjavi z mojimi nedvomno mnogo hujše. Ko je Krajcu eksplodirala krogla v hrbtenici, se je prelomil na dvoje, siknil smrtni vzdih, padel vznak in s svojim presekanim telesom pokrnil sneg, ki ga je obrizgala njegova kri... (Ambulanta E preko 4 G, stran 14).

Tako se je končalo razmeroma kratko življenje Toneta Krajca v partizanskih vrstah, toda padel je kot heroj, zvest svojim revolu-

cionarnim idejam...

Na Pokljuki zdaj že četrto leto prirejajo množični smuški tek »Zmaga mrtvega bataljona« v počastitev spomina padlim borcem tretjega bataljona Prešernove brigade. Ohranili pa so tudi zidovje Lovčevega hotela s spominskim obeležjem in postavili na kraju tragedije kar dva spomenika. Enega je iz čelad in iz orožja izdelal pisatelj in kipar Tone Svetina, na katerem piše: »S smrtjo ste postali nesmrtni. 79 borcem 3. bataljona Prešernove brigade, padlim 15. decembra 1943 v boju z nadmočnim nemškim okupatorjem.«

Se nadaljuje

Trenutki z delavci organov za notranje zadeve

Več pozornosti zimski opremi

Ena izmed uprav za notranje zadeve v naši republiki je tudi v Kranju in pokriva območje Gorenjske. Od drugih se razlikuje tudi po tem, da nadzira več kot sedemdeset odstotkov vseh slovenskih smučarskih središč. Njeni delavci poleg rednih nalog skrbijo še za red na smučiščih v Kranjski gori, na Voglu, Kobli, Starem vrhu nad Škofjo Loko, Zatrniku, Zelenici, Soriški planini in še na nekaj manjših ter seveda na Krvavcu.

»Naši delavci«, pravi načelnik inšpektorata milice pri upravi za notranje zadeve Kranj Leopold Ojsteršek, »preverjajo v skladu z zakonom o varnosti na javnih smučiščih, če so izpolnjeni vsi pogoji, ki jih ta določa. Poleg tega vzdržujejo red na samih smučiščih in ne disciplinirane smučarje, ki jim pravimo kamikaze, prijavljajo sodniku za prekrške. V lanskim sezoni smo imeli samo na Krvavcu enajst takšnih primerov.« Miličniki pa se morajo na smučiščih večkrat ukvarjati tudi s tatvinami smučarske opreme. Zakaj sploh pride do tatvin? Glavni vzrok je nezadostno urejeno varstvo in možnost oddaje v varstvo, prav tako pa tudi nezadostno samozaščitno ravnanje smučarjev, ki pu-

ščajjo opremo brez nadzora pred različnimi gostinskimi objekti.

Sodelovanje z Gorsko reševalno službo

Na Gorenjskem, ki je izrazito hribovito in planinsko območje, pa delavci organov za notranje zadeve tesno sodelujejo z Gorsko reševalno službo. Obe službi sta si tudi po svojem namenu zelo podobni, saj UNZ in GRS skušata pomagati ljudem, ki so v stiski. Precej miličnikov je končalo osnovne gorsko-reševalne tečaje, nekaj pa jih je tudi aktivnih gorskih reševalcev. Zato se v primeru nesreče v planinah ali na smučišču miličnik pogosto znajde v dvojni vlogi –

kot delavec organov za notranje zadeve in kot gorski reševalec. Običajno pa je milica tudi prva obveščena o nesreči in da znamenje za reševalno akcijo. Marsikateri rešeni planinec pa se lahko prav helikopterju republiške-

lahko hitreje vzpostavijo zvezo ali z GRS, reševalno postajo ali bolnišnico. Miličniki tudi opozarjajo GRS o možnosti plazov, ta pa strokovno oceni, ali res grozi nevarnost ali ne. Upravitelj pa mora smučišče na zahtevo UNZ za-

Delavci uprave za notranje zadeve, občinskega upravnega organa za notranje zadeve, gorenjskih inšpekcijskih služb in predstavnik GRS v pogovoru s predstavnikom RTC Krvavec.

ga sekretariata za notranje zadeve zahvali, da je preživel, saj ga je pravočasno prepeljal v bolnišnico. Miličniki pa s svojimi tehničnimi sredstvi

preti za toliko časa, dokler nevarnost ne mine.

Kot pravi Leopold Ojsteršek, bodo nadaljevali s tečaji za gorske reševalce za vse novospregate milič-

nike na Gorenjskem. Tečaji bodo zajemali reševanje izpod plazov, prvo pomoč ponesrečencu in njegov prenos v dolino. Prav tako pa so vsi službeni psi hkrati tudi lavinski psi.

Na Krvavcu je vedno živahno

Takrat, ko smo bili pri Leopoldu Ojsteršku, se je ravno odpravil z delavci občinskega upravnega organa za notranje zadeve, gorenjskih inšpekcijskih služb in predstavnikom GRS na Krvavec na vsakoletni nadzor smučišč in tehničnih sredstev. To smučišče, ki je največje pri nas, sprejme dnevno tudi do pet tisoč smučarjev. Ima urejeno parkirišče za tisoč petsto osebnih vozil. Prav tako ima urejeno redarsko službo na smučišču in parkirišču. Dobro sta organizirana GRS in zdravstvena služba. Reševalci so v lanskem sezoni posredovali v sto tritridsetih

primerih, kar je v primeru s številom smučarjev dokaj malo. To pa še ne pomeni, da ne bi bilo teh nesreč lahko še manj. Zmanjšali pa bi jih lahko tako, da bi smučarji bolj spoštovali postavljena znamenja in če bi se redarji obnašali bolj avtoritativno. Izkušnje kažejo, da se razmere na smučišču bistveno izboljšajo, ko je tam miličnik v uniformi. Ob sobotah in nedeljah, ko je največ smučarjev, sta na smučišču po dva miličnika. Med šolskimi počitnicami pa je vsak dan eden. Naj še povemo, da so miličniki, ki dežurajo na Krvavcu, iz postaje milice Kranj, oddelek Cerklje na Gorenjskem.

Po končanem obhodu smučišč, sedežnic in vlečnic so bili nadzorniki dokaj zadovoljni s stanjem naprav. Opazili so nekaj pomanjkljivosti, kar pa ni bistveno vplivalo na njihovo oceno. Pravijo, da se varnost na smučišču iz leta v leto izboljšuje.

Bojan Kuntarič

Interniranci v ljubeljskem taborišču, oglasite se!

Do danes je bilo zelo malo zbránega in dokumentirano napisanega o koncentracijskem taborišču na Ljubelju. Dosedanje zbiranje gradiva pa nam odkriva, da so prvi interniranci, takrat predvsem Francozi, prišli na Ljubelj že 2. junija 1943, druga skupina 18. julija 1943 itd. Predor na Ljubelju so začeli graditi civilni delavci v marcu 1943, in sicer s koroške in kranjske strani, pozneje pa so ga gradili predvsem interniranci. Predor je bil prebit 29. novembra 1943 in uradno odprt 4. decembra 1943 ob navzočnosti SS generala Rösenerja, deželnega glavarja Koroške in Kranjske dr. F. Rainerja in okrajnega glavarja iz Radovljice. Jeseni 1943. je bilo ustanovljeno koncentracijsko taborišče tudi na severni – koroški strani. Pozimi 1943/44 so bili tu že prvi Slovenci. Organizacija OF iz Tržiča je navezala stike z interniranci v začetku septembra 1943. Eden od interniranih Slovencev na koroški strani je 21. marca 1944. na koščku papirja napisal imena takrat interniranih Slovencev: Johan Golc (Radeče pri Zidanem mostu), Janez Ignac iz Zagorja, Franc Juvan iz Kristijan Laznik iz Trbovelj, Valentin Narad iz Kranja, Janez Pivec iz Maribora, Jože Kalan iz Devica Marije v Polju in Franc Krastavec z Vranskega.

Po ohranjenih statističnih podatkih je bilo 20. 1. 1944 na Ljubelju 686 internirancev, od teh 225 na koroški strani, 2. 3. 1944 je prišel iz Mauthausna novi transport z 200 kaznjenci in 19. 4. 1944 še en transport s 102 internirancema, tako da je bilo tega dne na Ljubelju 964 internirancev, od teh 390 na koroški strani.

V času od 7. 9. 1943 do 22. 3. 1945 je bilo na gorenjski strani ubitih oziroma usmrčenih 32 kaznjencev.

V času od 29. 7. 1943 do 23. 11. 1944 je uspelo pobegniti 20 kaznjencem, ki so skoraj vsi bili v partizanih.

Dne 15. 9. 1944 je bilo na Ljubelju 248 civilnih delavcev, med njimi je bilo 125 Slovencev, 27 Nemcev, 32 Hrvatov, 63 Italijanov itd.

Dne 30. 9. 1944 so terenci takratnega okraja Tržič skupaj s 16 borci II. bataljona Kokrškega odreda mobilizirali na cesti med Tržičem in Ljubeljem preko 100 civilnih delavcev in jih 70 vzeli s seboj v partizane.

Na velikonočno soboto leta 1945 so Nemci pripeklili direktno iz Begunj na Ljubelj 48 Slovencev, predvsem ujetih partizanov. 7. maja 1945 so eslovci Jugoslovane (največ je bilo Slovencev) izpuštili, ostale internirance pa so odpeljali na Koroško do Bistrice v Rožu, kjer so jih osvobodili partizani Kokrškega odreda. Med njimi je ena skupina Francozov osnovala brigado »Liberté« in ostala z našimi partizani, ostali pa so preko Podroščice in Beljaka odšli v Francijo.

To je samo nekaj podatkov, ki bodo dokumentirani v gradivu »Koncentracijsko taborišče Mauthausen – podružnica Ljubelj«.

Da bi to delo res uspelo in imelo trajno vrednost za poznejše rodove, prosim vse internirance – Slovence, kakor tudi civilne delavce na kranjski in koroški strani, da se s svojimi spomini oglase na naslov: inž. Janko Tišler, Benešičeva 7, 41000 Zagreb.

Vsak dogodek, pa če je še tako »nepomemben«, bo olajšal delo s tem gradivom. Tovariši, čas beži! Pričakujem čimprej vaše pismene priloge in mogoče še kakšne dokumente. Delo bi moralo biti končano do meseca junija.

Za vse prispevke se vam že vnaprej tovariško zahvaljujem.

Janko Tišler-Žaromil

Igmanski marš

Dne 27. januarja 1982 je minilo 40 let od zgodovinskega pohoda 1. proletarske brigade čez zasneženo, zaledenelo, težko prehodno goro Igman v Bosni.

Na ukaz vrhovnega komandanta tovariša Tita je 1. proletarska brigada krenila na težki partizanski pohod čez Sarajevsko polje – goro Igman – Kalinovik v Fočo. Prekaljeni borci 1. proletarske brigade so premagali mraz, utrujenost, lakoto s svojo visoko vojaško politično zavestjo.

Pohoda se preživeli borci 1. proletarske brigade dobro spominjajo in tudi tovariša Tita, ki jih je takrat v Foči obiskal in bodril borce, ki so jim v improvizirani bolnici amputirali zmernjene ude.

Ob 40-letnici ustanovitve 1. proletarske brigade, ki je bila prva regularna enota kot zasnova jugoslovanske armade, je bila proslava tega zgodovinskega dogodka v Beogradu 20. in 21. decembra 1981. Med preživele borce te brigade je prišel njen legendarni komandant Koča Popović in to srečanje med nekdanjimi bojnimi tovariši in njihovim komandantom je bilo

nadvse prirčno. Drugega dne srečanja se je odvijala svečanost v kasarni gardijskega polka »4. julij«, ki nosi borbene tradicije 1. proletarske brigade. V paradi je nastopil gardijski polk skupaj z borci 1. proletarske brigade, posebna počastitev pa je bil slavnostni mimohod predsednika predsedstva SFRJ Sergeja Kraigherja in armadnega generala tovariša Nikole Ljubičića.

Mladi iz naše JLA so razkazali gostom – partizanskim borcem moderno orožje in najnovejše izdelke v sodobnem bojevanju.

Proslave se je udeležila tudi delegacija italijanskih borcev garibaldincev, ki so se borili na naših tleh proti fašizmu.

Na prireditvi so vihrale bojne zastave vseh bataljonov 1. proletarske brigade, med njimi tudi zastava, ki jo je podaril proletarjem tovariš Tito.

Prva proletarska brigada je rodila 80 narodnih herojev in je bila simbol bratstva in enotnosti jugoslovanskih narodov.

Po pripovedi R. Jovanovića zabeležila Angela Prijatelj

Spomini nekdanjih ilegalcev in udeležencev NOB

Ustvarjalna moč enotnosti OF

Pred 40 leti so bile objavljene Temeljne točke Osvobodilne fronte slovenskega naroda

Neposredno po razkosoju Jugoslavije 1941. leta je bil slovenski narod pod strašnim vtisom poraza in izdajstva. Zavladal je dvom v lastne sile, predvsem zato, ker so se ljudje, ki so vodili takratno uradno politiko, razgalili kot izdajalci in kapitulanti.

Kljub takemu težkemu položaju so že na ustanovnem sestanku (1) Osvobodilne fronte, ki so se ga udeležili delegati Komunistične partije Slovenije, borbeni rodoljubi iz obeh nekdanjih tradicionalnih slovenskih političnih taborov in strankarsko neopredeljeni kulturni delavci, podrobno analizirali trenutni položaj, začrti program skupne akcije za bodočnost in na tej podlagi pripravili nedvoumne sklepe.

Program skupne akcije se je izoblikoval v dokument imenovan Temeljne točke Osvobodilne fronte slovenskega naroda. Sprejet je bil na II. plenarni seji Slovenskega narodnoosvobodilnega odbora, prvič pa ga je objavil Slovenski poročevalec sredi novembra 1941. leta. Prvih sedem temeljnih točk, razširjenih še z osmo in deveto točko, je Slovenski poročevalec ponovno priobčil 6. januarja 1942. leta pod naslovom »Izjava«.

Temeljne točke – borbeni program ljudske oblasti

Štirideset let in mesec dni je torej od takrat, ko je Slovenski poročevalec objavil izjavo, v kateri Osvobodilna fronta slovenskega naroda proglašala, da neomajno vztraja na načelih, ki jih določajo omenjene Temeljne točke, ki so pomenile politični in borbeni program vseljudske frontne organizacije na Slovenskem in ki so bile hkrati podlaga za nastanek nove, revolucionarne ljudske oblasti.

Poudarjale so odločenost za neizprosno boj proti okupatorju – do končne zmage. Ta boj je bil tudi temeljni pogoj za osvoboditev in združitve vseh Slovencev. Hkrati pa niso priznale razkosoja Jugoslavije in so poudarjale naravno in usodno povezanost, slogo in enotnost jugoslovanskih narodov in narodnosti – s poudarkom na pravici do samoodločbe. Oznanjale so tudi, da Osvobodilna fronta z aktiviranjem množic preoblikuje slovenski narodni značaj, obenem pa so se vse skupine, ki so sodelovale v Osvobodilni fronti, obvezale, da bodo lojalne v medsebojnih odnosih. Temeljne točke so tudi določale, da po osvoboditvi prevzame na slovenskem ozemlju oblast Osvobodilna fronta kot celota, ter poudarjale njene vseljudske in dosledno demokratske principe delovanja.

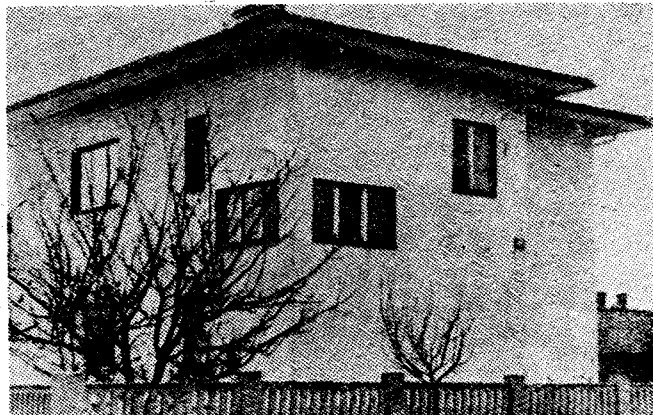
Glede na takratne slovenske narodne potrebe in na bližajoči se čas narodne osvoboditve je Osvobodilna fronta zapisala v svoj program še določilo, da se bo o notranji ureditvi in zunanjih odnosih odločal slovenski narod sam, hkrati pa je poudarila, da narodna vojska na Slovenskem raste iz slovenskih partizanskih čet in Narodne zaščite, ter pozvala vse zavedne Slovence, da se jim pridružijo.

O tem, kako so Temeljne točke Osvobodilne fronte odmevale med njenimi aktivisti, pripadniki partizanskih enot in drugimi borci za svobodo, smo se pogovarjali s tovariši Tonetom Dolin-

škom, Viktorjem Stoparjem, Julijem Beltramom in Antejem Novakom.

Napredno delavsko gibanje je bilo osnova OF

TONE DOLINŠEK se je kot izkušen kovinostugar zaposlil v ljubljanskem Saturnu, kjer se je kmalu vključil v napredne sindikate in delavsko gibanje, 1936. leta pa je postal član Komunistične partije Slovenije. V nenehnem boju proti social-

Ivančičeva hiša v Ljubljani v Mencingerjevi ulici št. 29. Tu je potekala 1. in 2. junija konferenca vodilnega aktiva KPS o pripravi na vstajo.

nim krivicam in za pravice delavcev si je pridobil veliko revolucionarnih izkušenj, saj je partija v tistem času širila svoje vrste z ustanavljanjem mnogih novih celic – v tovarnah, obratih, vaseh in ulicah. Napredno delavsko gibanje se je ob takšnem partijskem delu močno razmahnilo in je hkrati pomenilo široko osnovo za boj proti nastopajočemu fašizmu. O razvejanosti delovanja partije in ustvarjanju enotne fronte naprednih delavcev, kar je bilo hkrati tudi podlaga za kasnejše delovanje Osvobodilne fronte, je Tone Dolinšek pripovedoval:

»Na ta način je pravzaprav že prej nastajala skupna fronta za skupno akcijo, v kateri so enotno nastopali komunisti, delavci – organizirani v sindikatih, krščanski socialisti, narodnjaki, napredni uradniški sloji in drugi. Tako je že v stari Jugoslaviji nastajala v bazi široka povezava med ljudmi in delavci proti različnim nepravilno-

stim in krivicam. Tako smo na primer že takrat skupno nastopali v protidraginskih akcijah in različnih demonstracijah in podobno. Tako je to gibanje predstavljalo že močno politično silo, iz katere je kasneje – ko je razpadla stara Jugoslavija in ko so okupatorji zasedli našo domovino – nastala Osvobodilna fronta. K tej enotnosti gibanja je torej pomembno prispevalo zaupanje med že omenjenimi različnimi političnimi strujami, ki jim je bilo uresničevanje enotnega programa, izraženega v Temeljnih točkah in kasneje še v drugih dokumentih, skupen cilj.«

Tesna povezanost ilegalnega in partizanskega bojevanja

Zaradi političnega delovanja je bil tovariš Dolinšek pred vojno zaprt, po prestani kazni pa je moral kmalu v popolno ilegalo, da se je tako izognil nadaljnjemu preganjanju in aretacijam. Tako je kot ilegalce deloval v Ljubljani že vse od oktobra 1940. leta pa vse do sredine decembra 1941, ko ga je slovensko partijsko vodstvo poslalo na Gorenjsko.

»Na Gorenjskem je bil formiran Pokrajinski komite KPS, katerega sekretar sem bil jaz, člani komiteja pa so bili Lojze Kebe, Mira Svetina-Vlasta in Tomo Brejc. Takrat so bile tam težke razmere. Bila je huda zima, okupator je bil silno napadalen, saj je bil nadvse ogorčen nad tem, da se je na Gorenjskem razvil takšen odpor, da je prišlo do znane vstaje in da je OF tako široko razpredla svoje delovanje. Vendar vse to, da je nastal Cankarjev bataljon, da je prišlo do legendarne dražgoške bitke in da je bilo delo na terenu tako široko razvejano, je pravzaprav plod že poprejšnjega revolucionarnega dela delovnih množic, organiziranega dela med ljudmi in medsebojnega zaupanja. In prav te organizirane množice ljudi pod vodstvom komunistične partije so nosile težo boja, saj je šlo za biti ali ne biti – celumu narodu.«

Osvobodilna fronta pa se ni le uspešno upirala okupa-

torju, temveč je obenem tudi že gradila pravo ljudsko oblast – oblast najširših ljudskih množic. Teren – ilegalcevo bojišče – in hosta – partizanovo domovanje – sta bila eno. Teren je bil sestavni del oboroženih akcij in partizanskega delovanja, prav tako kot so brezpotja in skrite gozdne steze omogočale ilegalcu, da je uspešno opravil svojo nalogo. O tem je tovariš Dolinšek pripovedoval:

»V Ljubljani sta se širila in razvejanost organizirane delovanja partije in OF kazali v dejstvu, da je bila znotraj območja koncentriranega delovanja okupacijskih sil vzpostavljena država v državi, ki je z močjo ljudske oblasti vodila uspešen odpor.

Teren kot tak je bil velika opora in hkrati osnova za ves boj proti okupatorju. Ljudje, aktivisti, borci s terena so pravzaprav posredno ali neposredno skrbeli za prehrano, obleko, obutev itd. partizanov. Prav tako so pogosto delovali kot obveščevalci in prenašalci sporočil ter vzdrževali najrazličnejše zveze. Želim namreč poudariti, da so ljudje na terenu ogromno prispevali k uspešnemu in zmagovitemu koncu naše narodnoosvobodilne borbe. Vedeti pa moramo, da je bilo pri tem delu nemalo težav in nevarnosti, h katerim so velik delež »prispevala« tudi izdajstva. Vse to pa je terjalo veliko žrtev, pa naj so bili aktivisti ubiti v posameznih ilegalnih akcijah ali pa so jih zapirali v zapore, kot so bili na primer tisti v Begunjah, jih internirali v koncentracijska taborišča, streljali kot talce in izvajali druge oblike terorja...

Zame frontno delovanje pravzaprav ni bilo nič novega. Poznal sem ga že v svojem predvojnem ilegalnem delovanju v Ljubljani, v delu s širokimi množicami delovnih ljudi, v sindikalnem delu, pa tudi iz izkušenj drugih tovarišev, kakor tudi iz proučevanja izkušenj ljudske fronte v Franciji in Španiji. Sodeloval sem tudi na posvetovanju oziroma konferenci junija 1941 v Mencingerjevi ulici v Ljubljani²⁾, tako da so mi bili programski cilji Osvobodilne fronte dobro znani. Temeljne točke me v svoji formalni obliki – kot dokument – v času njihove objave niso dosegle, kar seveda ni predstavljalo nobene ovire ali zadržka pri našem delovanju. Nasprotno, rečem lahko, da so bile te točke samo potrditev tega, kar se je na terenu že dogajalo. Misel in poslanstvo teh smernic, tega programa sta bila že široko in globoko zasidrana v ljudstvu, ker smo kot delavci in kot narodno zavedni ljudje vedeli, kaj je naša dolžnost. In ta naša dolžnost je bil neusmiljen boj proti okupatorju – za narodnostno in socialno svobodo.«

1 OSVOBODILNA FRONTA

OSREDNJI ORGAN OSVOBODILNE FRONTE SLOVENSKEGA NARODA

Leto I. št. 1

Sredi novembra 1941

Cena 1 Lj. 30 pf

Z »Lirsko akcijo« potrjena enotnost

Kot član Centralnega komiteja Komunistične partije Slovenije je VIKTOR STOPAR že od začetka okupacije deloval v okviru priprav na ljudsko vstajo, pri širjenju in utrjevanju Osvobodilne fronte, organiziranju SKOJ-a in organizacij komunistične partije, do leta 1942. pa je bil tudi sekretar Pokrajinskega komiteja SKOJ za Slovenijo. Februarja 1942 je odšel v partizane, maja meseca istega leta pa je bil na sedežu centralnega komiteja v Suhi krajini, kjer je opravljal različne politične funkcije in naloge. Nastanek, širjenje in utrjevanje Osvobodilne fronte je opisal z besedami:

»Osvobodilna fronta, ki se je tako poimenovala sredi 1941. leta, je pravzaprav naslednica Ljudske fronte, ki je v svoje gibanje že kmalu po letu 1936 zajela zelo širok krog prebivalstva; sestavljali so jo delavskookmečko gibanje, društvo Vzemnost, Društvo kmečkih fantov in deklet, velik del organizacij Sokola, sindikatov, krščanskih socialistov in drugih množičnih ali političnih organizacij. Ob napadu na Jugoslavijo se je Ljudska fronta preimenovala v Protiimperialistično fronto slovenskega naroda. Tako ime je dobila zato, ker se je v prvih letih ocenjeval spopad med Nemčijo in zapadno demokracijo – imperialistična vojna. Ob napadu na Jugoslavijo se je položaj pri nas bistveno spremenil in zato je prišlo tudi do ustanovitve Osvobodilne fronte. Znano je, da je plenum OF izvolil ožje vodstvo in po mojem spominu je bilo že od vsega začetka v njem deset predstavnikov – po trije iz vsake od treh nosilnih političnih organizacij – ustanoviteljic OF: trije iz komunistične partije, trije od krščanskih socialistov in trije od sokolov, kot neodvisni pa je postal predsednik Josip Vidmar.

Po vzoru na Osvobodilno fronto se je poleti 1941. leta ustanovila tudi Mlada OF, ki pa se je kasneje preimenovala v Zvezo slovenske mladine. Tudi v Mladi OF je bila težnja, da je sestavljena koalicijsko, zato so na ustanovnem sestanku sodelovali predstavniki Sokola, krščanskih socialistov, Društva kmečkih fantov in deklet ter SKOJ-a. Tako kot je bilo to v Osvobodilni fronti, je bila tudi Mlada OF enotno gibanje in koalicijske kot take skoraj nikjer ni bilo. Kot primer, s katerim lahko podkrepim trditve, da je šlo za enotno gibanje, naj navedem »Lirsko akcijo«, ki smo jo organizirali leta 1941 v Ljubljani. S to akcijo smo želeli prešteti, koliko glasov oziroma kakšno podporo ima OF v Ljubljani. Vsak Ljubljčan naj bi namreč dal po liro svojemu odboru Osvobodilne fronte. Po-

kazalo se je, da je več kot 90 odstotkov ljudi za našo stvar. Na ta način so potrdili pripadnost OF in okrepili njeno enotnost, ki smo jo morali zaradi nenehnega sovražnikovega delovanja kar naprej utrjevati. Rezultat tako utrjevanja in dograjevanja enotnosti so temeljne programske točke OF, Dolomitska izjava in drugi podobni politični dokumenti ter dejanja.

Po podpisu Dolomitske izjave sem bil sicer na Gorenjskem, vendar ko sem se vrnil v Dolomite, je ta akt name deloval kot nujen dejavnik za utrjevanje enotnosti – predvsem zaradi pojava bele garde, plave garde in domobranskih enot. Z ustanavljanjem teh petokolonskih enot in organizacij se je namreč pojavljala nevarnost razbitja in slabitve enotnosti slovenskega naroda. Prav zato je morala biti Osvobodilna fronta popolnoma enotna. Kot je znano, je potem prišlo še do sestanka – zbora aktivistov OF na Pugledu, ki je v manifestativnem smislu potrdil na terenu doseženo enotnost. Udeležili so se ga namreč vsi rodoljubi, tako da je bil zbor na Pugledu manifestacija vseh naprednih demokratičnih strank in struj za našo narodnoosvobodilno borbo.«

»Na terenu ni bilo« koalicijskega razpoloženja«

Obvladovanja in preseganja teženj po koalicijski sestavi in delovanju Osvobodilne fronte pa se Viktor Stopar spominja:

»Zelo dobro se spominjam sestanka na Frati poleti leta 1942, ki se ga je udeležilo več sto aktivistov. To je bilo še pred veliko italijansko ofenzivo. Na sestanku smo govorili o vseh takrat aktualnih vprašanjih, v razpravi pa so sodelovali tudi člani Izvršnega odbora Osvobodilne fronte. Dobil sem vtis, ki se je kasneje še poglobil, da so nekateri govorniki na tem sestanku vendarle želeli, da bi fronta ostala koalicijska – torej, da bi delovala tako, kot je bila na začetku sestavljena – iz treh temeljnih političnih strank, ostale grupacije pa naj bi sodelovale v plenumu. (nadaljevanje v prihodnji številki)

Op.: 1.) Kot je dokazal na podlagi pričevanj udeležencev znanstveni svetnik dr. France Škerl, je bila Protiimperialistična fronta ustanovljena 26. in ne 27. aprila 1941. leta. Ker je bil glavni namen Protiimperialistične fronte osvoboditev in združitve slovenskega naroda, se je kmalu uveljavilo ime Osvobodilna fronta. Ustanovitve OF smo se od vsega začetka spominjali 27. aprila, zato je postal ta dan tradicionalen kot praznik OF. (vir: brošura »Zgodovinska vloga Osvobodilne fronte«, izd. ob 40-letnici OF, Komunist, Lj. 1981)

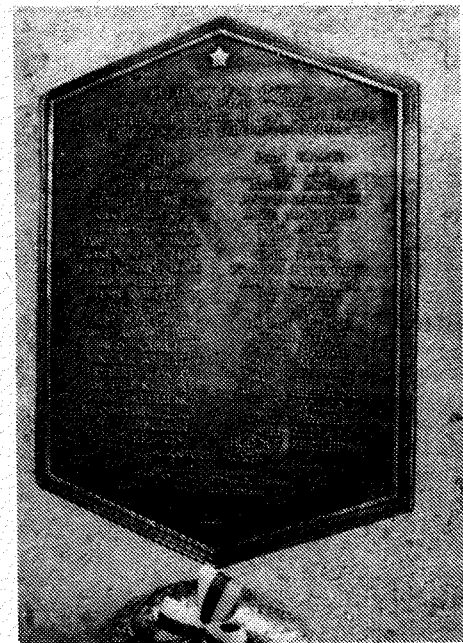
2.) Prvega in drugega junija 1941 je v Ivančičevi hiši v Mencingerjevi ulici št. 29 potekala konferenca vodilnega aktiva KPS o pripravi na vstajo.

LJUBLJANA

Padlim v spomin,
mladim v opomin

Krajevna skupnost Stari Vodmat je poznana kot najboljša v občini Lj.-Center, prav tako pa tudi organizacija ZB NOV, ki je zelo aktivna. Medvojni aktiv ilegalcev in borcev je intenzivno zbiral več kot leto dni podatke in dokumente, da je lahko odkril spominsko ploščo, na kateri je zabeleženih 45 aktivistov tega terena, ki so padli kot talci, bili ubiti ali umrli v koncentracijskih taboriščih. To je spominsko obeležje, hkrati pa opomin mladi generaciji.

Aktivistov je bilo veliko, še več pa somišljenikov, a je bilo delo med vojno zelo oteženo in nevarno zaradi močne klerikalne organizacije, iz katere je okupator rekrutiral belogardiste. Pripadniki Osvobodilne fronte so zbirali hrano, sanitetni material, orožje so odvezli okupatorju ter pošiljali preko ilegalnih poti v partizane. Ilegalno delo na tem terenu ni prenehalo niti ob neprestanih represalijah. Ilegalci so vztrajali do osvoboditve. Veliko je bilo drugih ilegalcev, med njimi danes vidni politični delavci, ki so našli zatočišče ravno na terenu Stari Vodmat. Tudi štab za osvoboditev Ljubljane je bil na tem terenu.

Spominsko ploščo je izdelal nekdanji partizan, akademski kipar Stane Keršič-Belač, ki je s svojstveno tehniko dokazal svoje umetniške sposobnosti.

Medvojni aktiv namerava izdati v letu 1982 »Zbornik«, kjer bo prikazan konkreten odraz dela takratnega borbene in zavednega prebivalstva terena Stari Vodmat.

K. C.

ZATOLMIN

Krajevni praznik

V soboto so v Zatoimnu proslavili svoj krajevni praznik v spomin na množični odhod vaščanov v partizane.

V vasi je že leta 1941 delovala ilegalna trojka, ki jo je vodil Franc Savli-Medved. Ti prvi aktivisti so uspešno pripravili tla, da se je oborožen odpor naglo širil. Že junija 1942 je odšel v partizane prvi vaščan Mirko Skočir-Miško. V istem letu so mu sledili: brata Jože Skočir-Ciril in Anton Skočir-Vasilij, Franc Savli-Medved, Stanko Rutar-Živko in Jože Rutar-Kvirin. Od teh šestih so štirje padli, samo dva sta dočkala osvoboditev. Druga februarja 1943. pa je odšlo v partizane še 10 vaščanov. In prav v spomin na ta dan praznujejo v Zatoimnu svoj krajevni praznik.

Ob tej priložnosti so razvili tudi prapor ZB NOV. Sledil je nadvse prisrčen kulturni program. Izvajali so ga zatolminski osnovnošolčki, mladina in tudi najmlajši iz otroškega vrtca. Program je navdušil gledalce, stari borci pa so se počutili kot na pravem partizanskem mitingu. Po programu so si ogledali filmske posnetke Sočnin Tolminske.

Celotno organizacijo vaškega praznika je – kot vsako leto – prevzela mladina iz Zatoimna, ki je znana po svoji aktivnosti na vseh področjih družbenega življenja te vasi, nedaleč od Tolmina. Ni je delovne akcije na vasi, kjer ne bi polnoštevilno sodelovala mladina.

Po stenah so bila številna napredna gesla, ki pričajo o veliki zavednosti teh mladih, ki zavzeto sprejemajo tradicije našega osvobodilnega boja. Kako so bili ti mladi tesno ob tovarišu Titu v času njegove bolezni, pa še vedno priča že skoraj obledeli napis na steni »Zdravja ti želim, dragi Tito!«

MIRA PAGON

NOVA GORICA

Spominsko obeležje
padlim garibaldincem

Italijanska brigada »Garibaldi Natisone« v sestavi 9. korpusa se je občasno zadrževala tudi na Cerkljanskem območju, od koder so hodili v patrolje in zasede. Meseca januarja 1945 je bil bataljon te brigade Mameli nekeje v Zakrižu in so od tu hodile patrolje tudi v oddaljeno vas Bukovo, ki leži pod vznožjem hriba Kojca, na prostoru, ki se prevesi v Baško grapo. Iz Graho-vega v Baški grapi, kjer so bile sovražnikove postojanke, je do vasi Bukovega le uro peš hoje. Do tod je segalo takratno svobodno ozemlje. Tako je bila vas Bukovo zelo izpostavljena točka, tako za partizane kakor za sovražnika. Eni in drugi so tu postavljali zasede. 16. januarja 1945 je iz smeri Zakriža prihajala v vas Bukovo patrolja italijanskih partizanov bataljona Mameli. Ob Cvetetovi hiši in Feltrinovem kozolcem pa so bili v zasedi nemški vojaki in domobranci. Partizani, ki so prihajali v vas po cesti, jih niso opazili in so prišli v neposredno bližino sovražnika. V napadu je padlo šest partizanov, ostalim se je uspelo umakniti. Le pet dni kasneje, 21. januarja, je bila zopet poslana v vas Bukovo patrola italijanskih partizanov. Šli so že iz vasi Kojca proti vasi Bukovo po cesti, ko se je pri Krteškem koritu nanje usula toča sovražnikovih krogel. 18 partizanov je padlo, le enemu je uspelo zbežati.

V Novi Gorici so se letos zbrali predstavniki organizacije ZB NOV občine Idrija, KO ZB NOV Cerklje, predstavniki italijanskih partizanov A.M.P.I. Komitato provinciale Di Udine in drugi. Sprejeli so dogovor, da na Bukovem postavijo spominsko obeležje Garibaldincem, ki so 21. 1. 1945 padli ob Krteškem koritu. Otvoritev spomenika bo ob dnevu borca.

FRANC HVALA

LJUBLJANA

Razvili prapor KO ZB
NOV

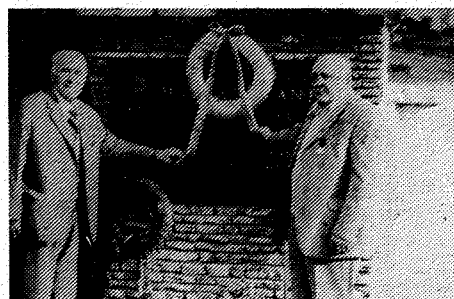
Krajevna skupnost Dolomitski odred nosi ime po odredu, ki je bil ustanovljen junija leta 1942. V aprilu leta 1943 je odšel na Dolenjsko, kjer je bil razformiran, z njegovimi borci pa okrepjene prve štiri slovenske brigade: Tomšičeva, Gubčeva, Cankarjeva in Šercerjeva. Septembra leta 1943 je bil ponovno ustanovljen in kmalu spet razformiran, z njegovimi borci pa so bile izpolnjene brigade Triglavске divizije. Tretjič je bil ustanovljen junija 1944 in je skupaj z enotami Triglavске divizije operiral na območju Dolomitov, Idrije in Pivke.

Krajevna skupnost je prerasla v močno urbano naselje, vendar bi krajanje radi imeli tudi osnovno šolo, VVO, zdravstveni dom, trgovino. Nimajo tudi prostorov za družbene dejavnosti, tako da družbenopolitične organizacije delujejo v prostorih DPO Dravljje. Tako je bilo tudi v tork, 26. januarja, ko je imel tam letno konferenco KO ZB NOV, ki ima tudi ime po Dolomitskem odredu. Slovesnosti so se udeležili tudi predstavniki borčevskih organizacij sosednjih krajevnih skupnosti in občine Ljubljana-Siška. Ocenili so dosedanje delo, izvolili nove organe organizacije, sprejeli predlog plana naloga za prihodnje mandatno obdobje, ki pa ima precejšen poudarek na negovanju in razvijanju tradicij NOB. Ob tej priložnosti so razvili prapor KO ZB, svečanost pa zaključili s srečanjem nekdanjih borcev...

JOŽE ČURIN

VELENJE

Spomin na soborca

Borci za severno mejo iz Velenja se vsako leto enkrat zberejo in gredo na skupni izlet. Radi obiščejo spominska obeležja, na zadnjem izletu so se poklonili pri spomeniku padlega poročnika Franja Malgaja se je rodil 10. 2. 1894 v Sentjurju pri Celju, padel je 6. 5. 1919 na Koroškem v bližini Raven.

V velenjski občini še živi 11 borcev za severno mejo 1918–1919, ki so nam priborili velik kos slovenske zemlje.

POLDE MEH

SLOVENSKE KONJICE

»Sto ljudi spi v teh
grobovih...«

Letos poteka že sedemtrideset let od tistega usodnega dne, ko nam je nemški okupator na Stranica na grozovit način z obešanjem na jablane ob glavni cesti pomoril sto borcev in aktivistov iz različnih krajev Slovenije. To je bil nadvse krut povračilni ukrep za akcijo borcev Bračičeve brigade, ki so iz zasede ubili znanega hitlerjanca Dorfmeistera. Grobove vsako leto obišče zelo veliko raznih izletnikov, posebno še mladih, ki skoraj ne morejo verjeti, da so se lahko dogajali tako okrutni zločini. V lanskem letu je delovna organizacija KONUS prispevala sredstva, da je sedaj tudi okolje že kar lepo urejeno.

Kot vsako leto bo tudi letos 12. 2. 1982 ob 10. uri pri grobovih žalna komemoracija, nato pa srečanje svojcev talcev v Domu upokojencev v Sl. Konjicah. Prihajajo že tudi vnuki in pravnuki, da se poklonijo spominu svojih dragih, ki so dali življenje za svobodo.

JULKA TAJNIKAR

DOBRAVA PRI KROPI

Po poteh Staneta
Žagarja

Na Dobravi pri Kropi je bil v soboto, 30. januarja 1982, ob 9. uri patrolni tek v spomin na narodnega heroja Staneta Žagarja, predvojnega komuniste in organizatorja vstaje na Gorenjskem. Dne 17. marca bo minilo 40 let od njegove junake smrti na Planici.

Slavnostni govornik na tej prireditvi je bil Janez Smitek, ki je orisal pomen njegovega revolucionarnega delovanja. Ob tej priložnosti so na spominsko obeležje Žagarjevih ponesli venec.

Te spominske prireditve se je v lepem sončnem vremenu udeležilo 122 patrol s tekmovalnimi smučmi in 12 patrol s terenskimi smučmi. Dolžina prog je bila 15 in 8 kilometrov in so bile po mnenju udeležencev zelo dobro pripravljene.

V patrolah nad 140 let skupne starosti je sodelovalo večje število nekdanjih borcev NOB.

Te spominske prireditve se je udeležilo tudi več predstavnikov družbeno-političnega življenja, med njimi tudi sin Staneta Žagarja Iztok, ki je podelil najboljšim tekmovalcem priznanja.

Pokrovitelj te množične prireditve je bila tovarna vijakov »PLAMEN« Kropa.

ORMOŽ

Zbiranje gradiva za
muzej NOB

Na območju ormoške občine si že dalj časa prizadevajo, da bi zbrali vse dokumentarno gradivo o narodnoosvobodilnem gibanju in bojih za svobodo. Gre seveda za prikaz udeležbe prebivalcev Ormoža v bojih za osvoboditev. Ustanovili so posebno komisijo, ki jo vodi Marija Kačičnik, ki hkrati tudi vodi vsa dela za ureditev muzeja NOB. V Ormožu želijo ob letošnjem dnevu borca odpreti muzej ljudske revolucije in bojov partizanov na tem območju.

V interesu slehernega udeleženca NOB bi naj bilo, da bi gradivo, ki ga morda hrani doma, izročil muzeju, če se ne bi rad od »spomina« ločil, bi bilo možno tudi, da bi gradivo muzeju posodil, da bi naredili vsaj fotokopije. Velja sicer omeniti, da so že doslej na tem območju odkrili precej pomembnih dokumentov, zabeležili veliko izpovedi, vendar so prepričani, da vse žal še ni povsem raziskano.

FRANJO HOVNİK

PTUJ

Borci spremljajo
dogajanje

Naj na kratko predstavimo organizacijo ZB NOV v krajevni skupnosti Boris Zihelr, ki je ena najštevilnejših v ptujski občini, saj je v njej danes včlanjeno kar 58 članov. Število članstva je tu stalno naraščalo, ker je KS Boris Zihelr ena največjih četrti v ptujski občini, kamor se je v zadnjih letih doselilo veliko število družin, med njimi pa seveda tudi članov zveze borcev.

Na zadnjem občnem zboru so borci med drugim razpravljali o bližnjih volitvah, evidentiranju, pretresali domače in zunanje politične dogodke. Razprava je pokazala, da so člani ZB dobro seznanjeni z vsemi važnejšimi dogodki doma in v svetu, zlasti pa z dogodki na Poljskem, Bližnjem vzhodu. Za novega predsednika ZB NOV v krajevni skupnosti so izvolili Toneta Potočnika.

FRANJO HOVNİK

Obvestila

Borce 1. ribniške čete in borce skupine 22 tovarišev, ki jih je vodil iz šolskega taborišča Zala v sestav Ribniške čete tovariš Franc Toni dne 24. 10. 1941 in so naleteli pri Novi poti nad Zigmaričami na italijansko zasedo, prosimo, da sporoče svoje naslove sedanjega bivališča.

Za borce, ki so tedaj padli ali pozneje umrli, pa svojce prosimo za naslove, kjer so nazadnje živeli. V kolikor je mogoče, nam pošljite tudi čimveč pismenih prispevkov o spominih na tiste čase. Zaželene so tudi fotografije iz tistega obdobja. Materiali so nam potrebni vsaj do 25. 2. 1982, ker bo za ribniški občinski praznik (26. 3. 1982) odkrit spomenik 40-letnici vstaje in ustanovitvi 1. ribniške čete.

Podatke pošljite na naslov: Filip Tekavec-Gašper, Rožna dolina, C. IX/51, 61000 Ljubljana.

Domicilni odbor
Ribniške čete

Občinski odbor ZB NOV Škofja Loka in Združenje borcev NOV Škofja Loka organizirata ŽALNO KOMEMORACIJO v spomin na 50 ustrelenih talcev v tork, 9. februarja 1982, ob 16. uri pri spomeniku za Kamnitnikom.

Komemorativni sprevod bo krenil z Mestnega trga istega dne ob 15.30.

Vabimo svojce padlih, občane in mladino, da se komemoracije udeležijo v čimvečjem številu in tako počastijo spomin na padle žrtve.

Muzej ljudske revolucije Slovenije in Muzej revolucije narodov in narodnosti Jugoslavije iz Beograda sta pripravila razstavo »Vstaja v Jugoslaviji 1941«. Razstava, ki je bila pripravljena v počastitev 40-letnice vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti, z obsežnim fotografskim in dokumentarnim gradivom prikazuje priprave na vstajo v Jugoslaviji in obdobje 40 let socialistične revolucije v Jugoslaviji. Z otvoritvijo razstave, ki bo v četrtek, 4. februarja 1982, ob 13. uri v prostorih Muzeja ljudske revolucije Slovenije, naša ustanova želi počastiti slovenski kulturni praznik in začenja uresničevati svoj razstavni program v letu 1982 – letu kongresov zveze komunistov.

Muzej ljudske revolucije Slovenije, kjer je na ogled stalna razstava, je odprt v tork in četrtek od 9.–13., v sredo, petek, soboto, nedeljo od 9.–13. in od 15.–18. ure. Od 4. februarja do sredine marca pa bo poleg stalne razstave odprta tudi razstava z naslovom »Vstaja v Jugoslaviji 1941«, pripravila sta jo Muzej ljudske revolucije Slovenije iz Ljubljane in Muzej revolucije narodov in narodnosti Jugoslavije iz Beograda.

Poizvedba

Jože, javite se!

Na levi je zdaj že pokojni Ignac Kofol, na desni pa njegov prijatelj Jože. Zal o Jožetu več ne vemo, vendar, če še živi, ga prosimo, da se nam oglasi.

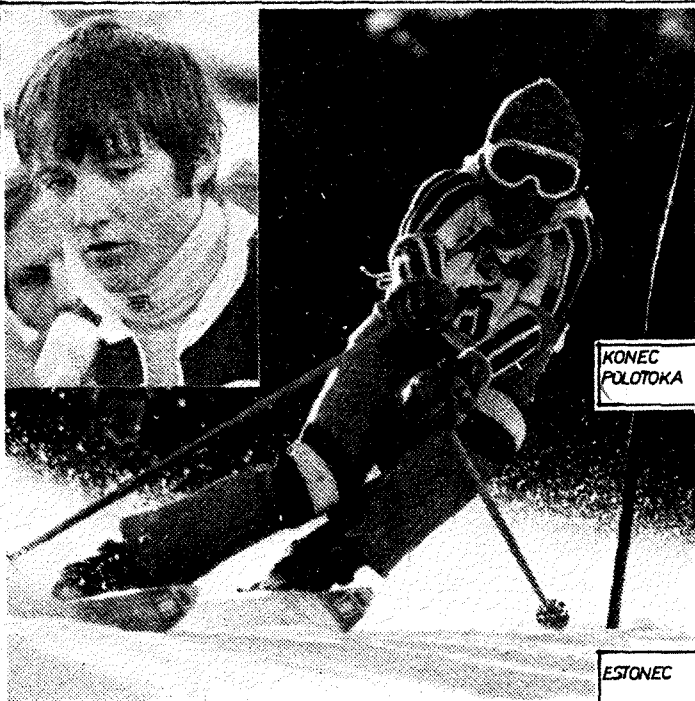
Rozalija Gruden
Volče 73
65220 Tolmin

NAGRADNA KRIŽANKA

ALPINA ŽIRI

RAZPIS NAGRADNE KRIŽANKE

Današnje nagradno križanko vam je pripravil kolektiv ALPINA Žiri. Obilo zabave, znanja in sreče pri reševanju! Če boste med tistimi, ki so vsa okenca zapolnili s pravilnimi besedami, utegnute ob žrebanju prejeti eno od treh knjižnih nagrad Založbe Borec. Rešitve pošljite do 22. februarja na naslov Uprava TV-15, Miklošičeva 28, 61000 Ljubljana. V levi spodnji del kuverte zapišite »ALPINA«.

	NEVARNA ŽIVALSKA BOLEZEN	NEPRIDIPRAV	OKONČINE	POGREZNIK	MESTO V AVSTRALIJI						
SMUČANJE											
HRUŠČOVAR											
PROPELER											
KNOCK OUT			OS. ZAÍMEK								
1. IN 25. ČRKA			ENAKA VOKALA								
				KARIĆ	ŠIRNA TROPŠKA RAYAN						
			ODLIČEN SPORTNIK								
NIKELJ			HAČATURJAN								
MESTO V TURČIJI						KRAJ PRI LJUBLJANI			MONGOLSKI POGLAVAR	NAPAD	MENIČNI POZYANEC
	ETOS						ZAMISEL	NEMŠKI FILOZOF			
JOSIP BROZ								TRENJE			
GLAŽAR				PODPISOVAL.							
ŠKODLAR				DRŽAVA V AFRIKI							
						EVROPSKI VELETOK					
						POVZROČIT. GIBANJA					
		SREŠKO M. IME	TABORIŠČE						OCET		
			ANNO DOMINI						REKA V NEMČIJI		
								JUŽNOAM. ŽIVAL			
						ZAPOREDNI ČRKI		GOZDAR			
	AMIN					NEVESTINA OPRAVA				GORA V SVICI	
FIZ. ENOTA ZA DELO	VRSTA ORLA					OLIMPIJSKE IGRE				Ž. PEVSKI GLAS	
			KUBANSKI POLITIK				VRSTA ŽUŽELKE				KALCIJ
ESTONEC							MIHEVC				
PREGOVOR				ČLAN PODT. ORGANIZA.							
			OZKA PODOLGOV. VZPETINA	POGAN							
						PESEM HYALNICA			POD		
						ZVIŠAN TON A					
SLOVENSKI PESNIK	POLET	ŽELEZOV OKSID				ORANJE					
		RAVEN				SMUČ. SR. V SLOVENIJI					
							ROMA	NADAV			
JADRANSKI OTOK											
FRANCOS. SKLADAT.											
						FRITOK SAVE					
						SOLMIZAC. ZLOG					
							VESELICA				
GAPRINDAŠ- VILI						PRODNIK					

NAGRADNI KUPON

IME _____

PRIIMEK _____

NASLOV _____

RIKO ribniška kovinska industrija

TOZD

RIKOSTROJ

n. sol. o.

RIBNICA NA DOL.

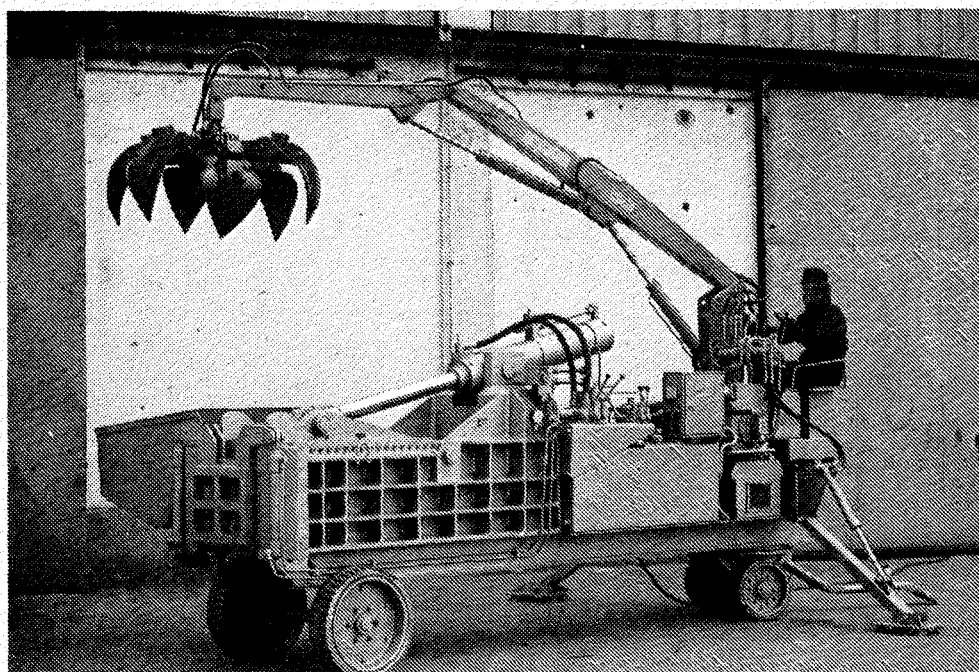
LJUBLJANA

TELEFON: n. c. (061) 87-146

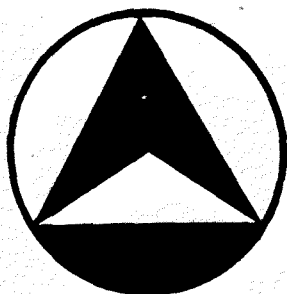
- generalni direktor
- tehnični sektor
- nabava
- komerciala

● TELEX 31-489 YU-RICO

87-147
87-074
87-040
87-188
87-189
87-139

STISKALNICA ZA KOVINE S-125/RN-3 a

KLADIVAR

Tovarna elementov za avtomatizacijo, p. o.

64226 ŽIRI, Dobračeva 182, pp. 7 – JUGOSLAVIJA Telefon: (064) 69-300 Telex: 34505 YU KLADI Telegram: Kladivar Žiri

**TRŽIŠKA INDUSTRIJA
OBUTVE IN KONFEKCIJE
P. O.**

TRŽIČ – SLOVENIJA

TELEFON: HC: 064 50-791, 57-003. Tekoči račun SDK
KRANJ podružnica TRŽIČ št. 51520-601-11305
Brzjav: TRIO TRŽIČ

časopisno
tiskarsko
podjetje
pravica –
dnevnik
o. sub.o.

**tiskarna
ljudske
pravice**

61000 Ljubljana
kopitarjeva 2
tekoči račun:
SDK Ljubljana
50100-601-11261
telefon: 323-841
telex: 31177 ljudne

**Naročam
tednik**

»TV 15«

Ime in priimek

(podjetje, ustanova)

Ulica, hišna št.

Kraj

Pošta

Podpis

Viktor Grandič

Viktor Grandič je umrl v 72. letu starosti. Od njega smo se poslovili decembra lani na pokopališču v Divači. Izučil se je za mizarja in bil zaposlen v Trstu. Po kapitulaciji Italije so ga Nemci na begu ujeli in odpeljali v internacijo, kjer je ostal do konca vojne.

Tone Volkar

Septembra lani smo se poslovili na pokopališču Smarje Sap od Toneta Volkarja, rojenega leta 1926 v Skofljici. Kot mladinec je organizirano delal za OF. Leta 1943 je odšel v partizane v Levstikovo brigado. Med nemško ofenzivo je bil ujet in preživel je grozote taborišča Dachau.

Franciška Žagar

V 88. letu starosti je umrla Franciška Žagar iz Gorenja. Od nje smo se poslovili na pokopališču v Stari cerkvi. Žagarjevo in vso njeno družino štejemo med organizatorje OF na območju vasi Gorenje-Stara cerkev. Vsi njeni sinovi so bili partizani, hčerka je bila aktivistka OF od leta 1941. Bila je tudi zaprta v kočevskih zaporih.

Rudolf Povše

Na pokopališču v Sentlambertu nad Zagorjem smo se septembra lani poslovili od borca in aktivista NOB, rudarja in kmeta, Rudolfa Povšeta. Rodil se je leta 1906 v vasi Tepe pri Polniku. Takoj po vdoru okupatorja v našo domovino je začel zbirati orožje, hrano in drugi material za partizane. Med partizane je odšel leta 1944 v enoto Kamniško-zasavskega odreda, kjer je bil vse do osvoboditve. Po osvoboditvi je bil delaven na vseh področjih družbenopolitičnega življenja.

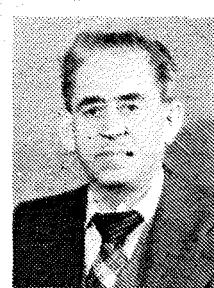

Jože Kocjančič

Decembra lani smo se na pokopališču v Sostrem poslovili od nekdanjega borca, nosilca spomenice 1941 in rezervnega oficirja, Jožeta Kocjančiča. Rojen je bil leta 1917 kot sin vevškega papičarja. Že v zgodnji mladosti se je vključil v gibanje za delavske pravice. Leta 1940 je bil sprejet v KPJ. Takoj po okupaciji naše dežele se je vključil v priprave za oboroženo vstajo. Julija leta 1941 je odšel v zadvorske gozdove, kjer je bila istega dne ustanovljena Molniška četa. Udeležil se je tudi prvih akcij te čete in nato zbolel. Poslali so ga domov, in čeprav bolan, je zbiral razni material in strelivo za svojo četo. Leta 1942 je bil ponovno izdan. Pot ga je vodila po zaporih v Italijo, priključil se je italijanskim partizanom in se vrnil v Slovenijo. Po vojni je sodeloval v obveščevalnih enotah obmejne KNOJ. Bil je odlikovan.

Marija Razpotnik

V 75. letu je umrla partizanska mama Marija Razpotnik iz Golč. Pri Razpotnikovih so se partizani zagorske skupine oglašali že v letu 1941 in kasneje borci 1. štajerskega bataljona in drugi partizani vse do osvoboditve.

Jože Gorjanc

Na pokopališču v Predosljah pri Kranju smo decembra lani pokopali Jožeta Gorjanca. Rodil se je leta 1923. Bil je borec Šlandrove brigade in njen obveščevalec. Bil je zgleden komunist.

Janez Cvar

Janez Cvar se je rodil leta 1905 na Bregu pri Ribnici. Ob trdem delu je spoznaval vrednost svobode, tako se je v času najtežjih dni okupacije znal opredeliti in postal pristaš OF že leta 1942. Istega leta je bil aretiran in odpeljan v koncentracijsko taborišče Renicci. Po prihodu iz internacije se je ponovno vključil v aktivno in organizirano delo na terenu v Ribnici, opravljal je naloge rajonskega gospodarskega referenta. Za svoje delo je bil odlikovan z redom za hrabrost in MZN.

Momčilo Marijanec

Od Momčila smo se poslovili julija lani na kranjskem pokopališču. Rodil se je leta 1928 v vasi Strojnice v občini Jajce, v družini, ki je vsa sodelovala z NOB. Skupaj s sestrami se je vključil v ilegalno delo že na začetku okupacije. Komaj 16 let star se je maja 1944 pridružil svojim bratom, ki so bili v partizanskih enotah. Vstopil je v četo narodne obrambe v Jajcu. Bil je borec 1. brigade 3. divizije VDV. Bil je odlikovan z medaljo in redom hrabrosti. Po končani vojni je ostal v vrstah JLA in opravljal vrsto odgovornih dolžnosti. Za svoje uspešno delo v JLA je prejel priznanje vrhovnega poveljnika oboroženih sil tovariša Tita.

Antonija Sadar

Novembra lani smo se v Laškem poslovili od partizanke Antonije Sadar, rojene leta 1902 v Leskovcu pri Krškem. Kot zavedna Slovenka se je že leta 1942 povezala z prvimi aktivisti na terenu. Pri njej se je zbiralo vse potrebno za NOB. Posebno je skrbela za ranjence, ki jih je skrivala v rudniškem rovu. Za svoje delo je bila odlikovana.

Ivan Smolnikar

Novembra lani smo na pokopališču v Hrpeljah pokopali predvojnega revolucionarja, aktivista in borca NOV Ivana Smolnikarja. Rodil se je pred 77 leti v Loki v Tuhinjski dolini. Že leta 1941 se je vključil v organiziran odpor in delo OF. Kot aktivist OF je spremljal in izpolnjeval pomembne naloge. Okupator in njegovi pomagači so ga zaprli ter poslali na prisilno delo v Ribnico na Dolenjskem. Kmalu je pobegnil in se na področju Suhe krajine priključil zaščitnemu bataljonu, od koder je bil premeščen na komando mesta v Ljubljano, kjer je ostal do konca vojne. Bil je večkrat odlikovan.

Jože Drasler

Že kot mlad fant je Jože sodeloval pri Sokolu. Leta 1936 pa je sodeloval pri štrajku v Trstu. Že leta 1941 se je srečal z nekaterimi ilegalci iz Krškega in Brežic. Po kapitulaciji Italije je stopil v 15. brigado. Zaradi bolezni je bil odpuščen in kljub temu je po svojih močeh pomagal NOB.

Peter Lazar

Peter Lazar je umrl oktobra lani. Bil je borec 1. inženirsko tehnične gradbene brigade 14. divizije 7. korpusa. Za svojo hrabrost je bil odlikovan.

Branka Šest

Upali smo, da se ti bo zdravje izboljšalo. Vendar smo bili v zmoti. Neizprosna smrt te je iztrgala iz naše sredine. Tvoja tako bogata, večkrat tudi težavna življenjska pot se je mnogo prekmalu končala.

Rodila si se pred 56. leti v Karlovcu, očetu Slovencu in materi Hrvatici. Kot komaj 12-letna deklica si

izgubila starše in potem živela pri svojem stricu v Vojni vasi pri Črnomlju. Vojna leta so te zatekla kot dijakinjo gimnazije v Črnomlju. Po italijanski zasedbi dela Slovenije in Bele krajine si se kot mladinka skupaj s svojimi tovariši in tovarišicami pod vodstvom SKOJ-a takoj uprla pouku in italijanščini. Od začetka 1942. leta do odhoda v partizane so ti bile od OF na terenu poverjene mnoge naloge, zlasti skrb za posamezne družine naših revolucionarjev, razpečevanje literature OF, zbiranje in širjenje oblek ter drugega materiala za partizansko vojsko. Pred kapitulacijo italijanske vojske si odšla v partizane v propagandni odsek SNOS-a. Spomladi leta 1944 si bila razporejena v Narodno zaščito za okolico Črnomlja, takrat si bila tudi sprejeta v SKOJ. Kakor si bila pritržena naši NOB, tako si

bila tudi prizadevna v socialistični izgradnji domovine.

Po osvoboditvi naše domovine si do 1950. leta delala v organih za notranje zadeve v Novem mestu, Kočevju in Mariboru.

Leta 1947 si se poročila s prvoborcem, aktivnim oficijem JLA, tovarišem Ludvikom in si tako ustvarila družino. V takratnih razmerah, zaradi še vedno pretečnih stalnih nevarnosti za našo mlado socialistično družbo, je bilo potrebno pogosto premeščanje aktivnih vojaških oseb in njihovih družin. Tako si tudi ti morala zapustiti delo v Mariboru ter se z možem in dvema otrokoma seliti v razne kraje Jugoslavije. Povsod si se kot borka in družbenopolitična aktivistka takoj vključevala v družbenopolitično življenje kraja, kjer si živela. Pri tem pa si kot skrbna mati posvečala vso skrb

družini in vzgoji otrok.

Po prihodu v Ljubljano 1959. leta si se 1961. leta ponovno zaposlila pri Samoupravni skupnosti za zaposlovanje. To si kot dobra delavka, član organizacije ZK in član sekretariata ZK delala vse do upokojitve 1980. leta.

Takoj pri ustanavljanju in oblikovanju KS Urška Zatler v 1978. letu si kot član predsedstva KK SZDL, delegatka in predsednik skupščine občinske SIS za invalidsko in pokojninsko zavarovanje ter kot član ZK veliko prispevala in storila v oblikovanju in v družbenopolitični organiziranosti naše krajevske skupnosti.

Bila si nadvse skromna. Zadovoljna si bila takrat, kadar so bili zadovoljni tudi ljudje v okolju, v katerem si živela. Tako si živela in delala vse do svoje prezgodnje smrti. HVALA TI, TOVARIŠICA BRANKA, ZA VSE.

PRAVNI SVETOVALEC

T. P. M. Z možem sva solastnika hiše, ki sva jo skupaj gradila. Ali lahko mož svoj del hiše odstopi komu drugemu?

Odgovor: Premoženje, ki ga zakonca pridobita z delom v času trajanja zakonske zveze, je njuno skupno premoženje, ki ga zakonca upravljata in z njim gospodarita skupno in sporazumno. Pravice na nepremičninah, ki so skupno premoženje zakoncev, se vpišejo v zemljiško knjigo na ime obeh zakoncev kot njuno skupno premoženje po nedoločenih deležih. Zakonec ne more razpolagati s svojim nedoločenim deležem na skupnem premoženju in ga ne more odsvojiti ali obremeniti. Skupno premoženje se razdeli, če zakonska zveza preneha ali se razveljavi, lahko pa se skupno premoženje razdeli tudi po sporazumu ali na zahtevo enega ali drugega zakonca. Sporazum mora overiti sodišče. Pri delitvi skupnega premoženja se šteje, da sta deleža zakoncev na skupnem premoženju enaka, zakonca pa lahko dokažeta, da sta prispevala k skupnemu premoženju v drugačnem sorazmerju. Dokler je torej premoženje skupno po nedoločenih deležih, nobeden od zakoncev ne more odsvojiti svojega deleža, lahko pa zahteva, da premoženje razdeli sodišče. Ko pa je premoženje razdeljeno na solastniške dele, vsak s svojim delom prosto razpolaga.

E. P. P. Kot uživalci družinske pokojnine vam je bil dodatek za pomoč in postrežbo priznan le za 6 mesecev nazaj od dneva vložitve zahteve, čeprav je bila pri vas podana potreba po neogibni stalni pomoči in postrežbi drugega za opravljanje osnovnih življenjskih potreb že pred dvema letoma. Ali je to pravilno?

Odgovor: Upokojencu gre dodatek za pomoč in postrežbo od dneva nastanka potrebe po pomoči in postrežbi, vendar pa največ od prvega dne naslednjega meseca po vložitvi zahteve in še za šest mesecev nazaj. Tako je izrecno določeno v 1. odstavku 195. čl. statuta Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji.

Z. A. H. V katerih primerih in ob katerih pogojih je mogoče skleniti delovno razmerje za določen čas?

Odgovor: Delovno razmerje za določen čas je mogoče skleniti samo izjemoma, in sicer v primerih in pogojih, ki morajo biti vnaprej določeni v samoupravnem splošnem aktu. Po zakonu o delovnih razmerjih pa je možna sklenitev delovnega razmerja za določen čas zlasti: če traja izvršitev dela in nalog po svoji naravi določen čas, če je treba nadomestiti na delu začasno odsotnega delavca, če se začasno poveča obseg dela in če gre za delavca, ki sklene delovno razmerje zaradi izpopolnjevanja in usposabljanja.

S. R. Z. Vaš sorodnik se je iz tujine, kjer je delal od leta 1962 dalje, za stalno vrnil domov. Ali res ne more več s pričami dokazovati svojih zapletov v domovini?

Odgovor: Po 184. čl. temeljnega zakona o pokojninskem zavarovanju so res lahko zavarovanci in druge osebe vložili zahtevo, naj se jim po izjavah prič ugotovi zavarovalna doba, le od 31. decembra 1967. Po navedenem roku pa lahko vložijo tako zahtevo tudi tisti, ki iz objektivnih vzrokov tega niso mogli storiti prej. Po praksi vrhovnih sodišč in tudi Sodišča združenega dela SR Slovenije pa predstavlja tak objektivni vzrok tudi odsotnost v tujini.

T. L. V. Stanovanje, katerega lastnik ste, je zasedeno. Nujno ga rabite za svojega sina, ki se je poročil. Ali lahko zaradi tega imetniku stanovanjske pravice odpoveste stanovanjsko pogodbo?

Odgovor: Dejstvo, da potrebujete vaše stanovanje za sina, ne predstavlja odpovednega razloga. Pač pa lahko zahtevate od imetnika stanovanjske pravice zamenjavo stanovanja, da se bo v stanovanje, ki ga uporablja imetnik, vselil vaš polnoletni sin z družino. Imetniku pa morate ponuditi v zamenjavo primerno stanovanje, to je stanovanje, ki zanj glede na vse okoliščine ne bi pomenilo bistvenega poslabšanja. Če imetnik ne bi privolil v zamenjavo, bi morali zahtevati prisilno zamenjavo s tožbo pri pristojni enoti temeljnega sodišča.

Mato Utović

8

Mauthausen - nacistični pekel

Zarodki političnega delovanja so se v KT Mauthausen porajali med solidarnostnimi akcijami v pomoč najbolj ogroženim. Občutje soodvisnosti in skupnega hotenja, da se obvarujejo ljudje, je sprožilo tudi prva razmišljanja o organizaciji. Organizirati je v jeziku internirancev najprej pomenilo pomagati svojemu sotovarišu in tako tudi sebi, če pride najhujše. Praktično je to pomenilo: zamenjati boljše obleko za slabšo ali nasprotno, najti za bolnega tovariša zdravila in za lačnega grizljaj hrane. Poseben problem je bila oskrba s zdravili, ki jih je bilo treba preko zvez, oziroma s pomočjo tovarišev, ki so delali v esesovski ambulanti, zmakniti in prenesti na varno. Takšno početje je bilo seveda do konca tvegano. Organizirati je na splošno pomenilo dobiti nekaj uporabnega in koristnega, ne da bi s tem ogrožal svoje sotrpine. Če je uspelo internirancu, ki je delal v svinjskem hlevu, ukrasti komendantovim svinjam nekaj krompirja in ga pretihotapiti v taborišče, ali če je uspelo drugemu internirancu prine- sto skozi kontrolo pri vstopu v taborišče zobno kremo, nogavice, cigarete, časopis ali kaj podobnega, potem je bila to organizacija! Dobra organizacija je bila vselej v tem, da so bili preliščeni esesovci.

Za organizacijo se ni štel, če so starešina bloka ali drugi interniranci pri delitvi rezali kruh na manjše dele, kot je bilo za ta dan predvideno, in ostanek obdržali zase in ga zamenjavali za razne usluge, ali pa če je kdo izmaknil krompir ali druga živila v kuhinji ter s tem oškodoval ostale. To je bila čista kraja.

S pomočjo tako utrjene organiziranosti in glavnega pisarja Maršaleka nam je uspelo rešiti življenje pisatelju Lovru Kuharju-Prežihovemu Vorancu, pa tudi mnogim drugim Slovincem, zlasti iz taborišča III., ki so bili predvideni za plinsko celico.

Sčasoma so se skozi solidarnostne akcije, v katerih so se mnogi tovariši vsestransko usposabljali za ilegalno delovanje, porajali nacionalni komiteji. Nastajali so drug za drugim. Težko je reči, kdaj je kateri nastal, za gotovo pa vem, da so obstajali nacionalni komiteji Špancev, čehov, Avstrijcev, Francozov, Sovjetov, Nemcev, Belgijcev in Jugoslovancev. Med nami, Jugoslavo, so bili še posebej politično dejavni: Tone Dolinšek, Bruno Gerdovič, Lovro Kuhar - Prežihov Voranc, Vlado Vučinič, profesor Borivoje Tasić, Velibor Marić, Jože Hlebanja, Janez Batis, Niko Bernard, Ramiz Prušević, Milan Kozuh, Gema Petrovič, Slavko Pukl, Aleš Jelenc, Miša Rajšič-Spanec, Jože Jerše, Karel Jug, Franc Gregori, Sveto Kobal, Franc Oder, Stane Toplak, Rado Tomažič, Miodrag Milčić, Kučekovič, Kuzmanovič ter vrsta drugih, katerih imena so mi ušla. Tudi sebe prištevam med delavne komitejceve.

Ko se je politično delo po posameznih skupinah razmahnilo, se je pokazalo, da bi morali ustanoviti mednarodni komite, ki bi imel širše politične naloge pri usklajevanju in ustvarjanju enotne skupnosti internirancev. Ne vem, kdaj je bil mednarodni komite ustanovljen, mislim pa, da je bilo to pomladi 1943. Komite so ustanovili na pobudo avstrijskega komuniste Hansa Maršaleka. Pri komiteju je pozneje sodeloval še Leo Gabler, ki pa ni dočkal svobode, gestapo ga je likvidiral na Dunaju.

V KT Mauthausen je bilo interniranih veliko komunistov in raznih levičarskih politikov iz vse Evrope. Zato ni naključje, da sta se razvili dobra organizacija in uspešno politično delovanje. Ker sta sodelovala v komiteju glavni pisar Kurt Pany in njegov pomočnik Hans Maršalek, je postala pisarna središče političnega dela v KT Mauthausen. V pisarni so vselej iskali možnosti, kako bi zaobšli ali vsaj omilili razne esesovske ukrepe, kako bi onemogočili ovaduhe in utišali kriminalce ter podobno. Kakšna ironija pravzaprav - esesovci so bili prepričani, da je pisarna njihova podaljšana roka, ki slepo izpolnjuje vse njihove ukaze. Dejansko pa je postala pisarna s prihodom političnih internirancev središče odpora in štab političnega vodstva. Pisarna je bila odlična kamuflaža. Oba pisarja sta s pomočjo Špancev, ki so bili tukaj zaposleni, sčasoma zamenjala kriminalce na vodilnih delovnih mestih s političnimi interniranci. Okrog tega vprašanja je tekla precej časa žolčna razprava. Dilema je bila namreč v tem, ali naj politični interniranci sploh prevzame takšno delo. Naposled je prevladalo mnenje političnega vodstva v taborišču, da je potrebno čimprej prevzeti čimveč takšnih delovnih mest ter na ta način pomagati internirancem. To je bilo vsekakor bolje, kakor prenašati surovosti kriminalcev ali stati ob strani in utopistično politizirati.

Zamenjava kriminalcev ni potekala povsem gladko in naglo, kot so nekateri pričakovali. Nenehno je tlela ogrožena bitka med »rdečimi« in »zelenimi« interniranci, ki ni bila do kraja izbojevana vse do konca vojne. Kriminalci so kazali veliko sovraštvo do političnih - »rdečih«, posmehovali so se jim, da sploh ne vedo, zakaj so zaprti. Ubili - oropati, posiliti - to so bila zanje »junaška dejanja«, za katere se je splačalo v zapor. Toda zaradi politike v arest - crkneš lahko od smeha, so se rogali kriminalci. Toda postopne zamenjave kriminalcev na vodilnih delovnih mestih in sproti porazi nacističnih armad so prispevali, da je tudi v KT Mauthausen prodiral milejši veter in spreminjal taboriščno ozračje. Močno se je začela krepiti mednarodna solidarnost. Komite se je loteval čedalje zahtevnejši nalog. Izdelal je tudi načrt za morebitni oborožen upor. Naj ga na kratko opišem. Za vstajo v taborišču je bila predvidena posebna udarna skupina, ki je štela 651 internirancev, razdeljeni pa so bili v trojke. V tej skupini je bilo tudi 36 Jugoslovancev. Določili so tudi vojaški štab, ki mu je načeloval sovjetski major Pirogov. Med člani njegovega štaba so bili Španec Lavin a Mallo, Čeh Hoffman, sovjetski oficir Kondratjev in pozneje še avstrijski oficir polkovnik Codre. Štab se je dogovoril, naj bi upor izbruhnil na dan, ko bi začeli esesovci evakuirati taborišče. To je bil dan X.

V solidarnostnih akcijah sta največ tvegala Kurt Pany in Hans Maršalek iz glavne pisarne. Poleg njiju so pri takšnih akcijah izstopali Španec E. Razola, avstrijski španski borec dr. Dürmayer, francoski komunist E. Valley, med Jugoslavo pa Bruno Gerdovič in ob njem še desetine požrtvovalnih, tihih in predanih tovarišev. Vsi ti so stalno nosili svoje glave v ogenj samo zato, ker se niso omejili le na godrnjanje proti nacistom, ampak so si drznili v tem peklu tudi nesebično pomagati soljudem. To plemenito delo je bilo združeno z veliko nevarnostjo, zato je moralo potekati natančno, brez spodrslijev in zagat. Če bi prišli esesovci na sled tem akcijam, bi množično pobijali upornike.

S prihodom novih transportov iz domovine je prišlo v KT Mauthausen tudi nekaj četnikov, ustašev in sovražno nastrojenih klerikalcev ter drugih politično nezanesljivih posameznikov. Prav tem smo posvetili posebno politično pozornost. Privrženci narodnoosvobodilnega boja, ki so predstavljali ogromno večino, so se poslej potrdili kot dobri tovariši, moralno in etično zrelejši ljudje od nasprotnikov. Zaradi tega nam ni bilo težko zapeljanim dušam odpirati oči. Lačen Hrvat je tudi v taborišču bolj verjel lačnemu Srbu, kot pa sitemu Hrvat v ustaški uniformi zunaj taborišča. Dejstvo, da se je po osvoboditvi taborišča od 2791 preživelih Jugoslovancev v domovino vrnilo 2751, dovolj zgovorno dokazuje, kakšno je bilo naše politično delovanje, kolikšen vpliv in ugled pripadnikov narodnoosvobodilnega boja v taborišču. Uspeh je bil toliko večji, ker so zahodnjaško usmerjeni elementi med interniranci močno agitirali, naj se ne vrnejo v Jugoslavijo in raje odločijo za naselitev nekje na zahodu. Tovrstna propaganda je imela nekoliko več uspeha pri pripadnikih drugih narodov, zlasti pri Poljaki, ki so na dan osvoboditve izobesili v taborišču poleg svoje tudi ameriško zastavo.

Se nadaljuje

Potek in razvoj mednarodnih mladinskih seminarjev v prostoru Alpe-Jadran

8. seminar Alpe-Jadran

V marcu bo minilo že deset let, odkar je bil organiziran prvi mladinski mednarodni seminar. Prav je, da se ob tej okrogli obletnici nekoliko ustavimo in zavrtimo kolo nazaj. Ugotovitve o razvoju tega delovanja mladih, o bogatenju vsebine in oblik dela, pa tudi ugotavljanje napak so prav gotovo motor in usmerjevalec takšnih vsakoletnih delovnih srečanj mladih iz matične domovine in iz zamejstva, ki odkrivajo probleme, izmenjujejo mnenja in izkušnje ter s tem narekujejo še nadaljnja srečanja v obliki seminarjev, čeprav to niso in tudi ne smejo biti edino sodelovanje mladine med narodi v prostoru Alpe-Jadran.

Prvi mladinski mednarodni seminar Alpe-Jadran je potekal marca 1972 v Podkrajju pri Pliberku na Koroškem. Udeležile so se ga delegacije iz Furlanije-Juljske krajine, Koroške in Slovenije. Za ta seminar je bilo značilno izogibanje obravnavi manjšinske problematike, pri kateri je od samega začetka vztrajala slovenska stran. Drugi seminar je bil v Gradežu v Furlaniji-Juljski krajini, namenjen temam o mladinskem zdruzevanju na Koroškem in v Sloveniji, vlogi mladine v prostoru Alpe-Jadran in v mednarodnih odnosih, naknadno pa so vključili še okroglo mizo o položaju manjšin v prostoru Alpe-Jadran.

Tretji seminar A-J je organizirala avgusta 1974 RK ZSMS v Kranjski gori, z informiranjem o družbenopolitičnem sistemu in zunanji politiki SFRJ, o mladinskih organizacijah, manjšinskem šolstvu in stanovanjski problematiki v Avstriji. Četrti seminar je bil oktobra 1975 v Podkrajju pri Pliberku na Koroškem.

Glavni temi sta bili razprava o mednarodnem sodelovanju mladine sodelujočih dežel in problematika slovenske narodnostne skupnosti na Koroškem. Kljub še vedno formalističnemu pristopu se je seminar pokazal kot pomembna oblika izmenjave mnenj in sodelovanja mladih. Peti mednarodni mladinski seminar Alpe-Jadran je potekal septembra 1976 v vili Main v Passarianu v Furlaniji-Juljski krajini, z osrednjo temo Politika oživitve in obnove mladih zgodovinskih središč, združeno z ogledom zgodovinskih krajev. Kakor vse doslej tudi tokrat na seminarju ni bilo mladih komunistov. Šesti seminar je izvedla RK ZSMS julija 1979 v Kopru pod naslovom Mladi in sodelovanje po Helsinkih.

Osnova teme je bila razširjena z vprašanji o poklicnem usmerjanju, zaposlovanju, kmetijstvu, odprti meji ter položaju

Slovencev v Italiji in Italijanov v Sloveniji. Sprejeli so ugotovitev, da so seminarji še vedno oblika medsebojnega informiranja, ki jo je treba ohranjati in razvijati.

Sredi marca 1979 je bila ustanovljena delovna skupina dežel in regij vzhodnoalpskega območja, katerega članice so Furlanija-Juljska krajina, Gornja Avstrija, SR Hrvatska, Koroška, SR Slovenija, Veneto, Bavarska in Salzburg. Zadnji dve imata status aktivnih opazovalk. Tak status si je leta 1981 pridobila še regija ZG-Podadižje. Krog članic in opazovalk se lahko glede na interese širi. Naloga delovne skupine je informativno strokovno usklajevanje vprašanj, ki zadevajo interes članic. Mednje spadajo vprašanja prometnih zvez, kulture, okolja, mladinskega sodelovanja, kmetijstva in vprašanja o stikih znanstvenih ustanov.

Približno čez leto dni, konec februarja 1980, je bila v Trstu ustanovljena komisija za mednarodno izmenjavo mladih, ki spada v tretjo skupino delovne skupine Alpe-Jadran in ima sedež v Pordenonu; to je inštitut za evropske študije. Cilj te mladinske komisije je, da prispeva k procesu združevanja narodov, vzpodbuja spoznavanje kulturnih tradicij ter življenjskih izkušenj v različnih deželah, krepí proces razčiščenja raznih družbenih vprašanj, vzpodbuja učenje jezikov in širi krog sodelujočih. Kot okvirna tema je bila na ustanovnem sestanku sprejeta Možnost kulturnega, socialnega in političnega delovanja mladih v deželi gostiteljici.

Sedmi mednarodni mladinski seminar Alpe-Jadran je potekal v juliju 1980 v Celovcu, obravnaval pa je vprašanje preživljanja prostega časa. To je bil prvi seminar, ki so se ga udeležili mladi komunisti iz Italije. V okviru delegacije Koroške pa je bil tudi predstavnik ZSMK. Program je bil si-

cer prenatrpan in je onemogočal daljše razprave.

Pokazalo se je tudi nepoznavanje razmer v Jugoslaviji in bili so tudi poskusi manjših provokacij. V zaključku seminarja so sklenili, da bo Koroška v letu 1981 organizirala ogled zgodovinskih in kulturnih znamenitosti v dogovoru z RK ZSMS.

Srečanje mladine Alpe-Jadran v Pordenonu je potekalo septembra 1981.

Udeležile so se ga delegacije SR Slovenije, SR Hrvatske, Štajerske, Salzburga, Veneta, Koroške in Furlanije-Juljske krajine. Zastopani so bili tudi federalisti za svobodno Evropo, skavti ter organizacija za mladinski turizem. Seminar je bil po mnenju delegacij RK ZSMS in ZSMH preveč turističnega in premalo delovnega značaja. Sprejeli so predlog, da bo naslednji seminar, Alpe-Jadran 1982 v Novi Gorici.

In sedaj o pripravi na 8. seminar, ki naj bi ohranil svoj naziv »seminar« in ne »srečanje«, saj je tako bolj poudarjen njegov delovni značaj. V program bo vključena problematika manjšin, sicer pa naj bi razpravljali še o vlogi mladih v pogojih samoupravnih družbe in o možnostih nadaljnjega dvo- in večstranskega sodelovanja mladih znotraj območja Alpe-Jadran ter o družbenoekonomskem in političnem razvoju SR Slovenije. Program seminarja bi vseboval tudi predstavitev kulturnega ustvarjanja mladih v Sloveniji, ogled tovarne Meblo ter nekaterih znamenitosti Primorske.

Seminar naj bi potekal od 1.-3. julija (oziroma 4. julija). Organizator je RK ZSMS, pokrovitelj pa predsedstvo izvršnega sveta skupščine SR Slovenije in Zamtes. Center za obveščanje in propagando pri predsedstvu RK ZSMS bo poskrbel za pravočasno obveščenost ter propagandne materiale. Prizadevajo si, da bi bil seminar čim bolj pripravljen in bi že s tem zagotavljal uspeh. Pričakujejo, da jim bosta tako pri pripravi kot pri izvedbi seminarja, predvsem s strokovne strani, priskočila na pomoč izvršni svet skupščine SRS in Zamtes, saj bo treba zagotoviti ustrezne predavatelje in prevajalske službe.

Živa Drole

Martin Krpan v očeh učencev osnovne šole Jože Moškrič v Ljubljani

Dokler ne bo miru za vse...

Veliko smo že brali in slišali pripovedovati o Martinu Krpanu. Bil je odločen, močan in neuklonljiv. Samega cesarja na Dunaju se ni bal. Premagal je strašnega Brdavsca, ki ga ni mogel premagati nihče, celo sam cesarjev sin ne. S tem je dokazal, da so tudi Slovenci, čeprav so majhen narod, močni in se ne bojijo nikogar.

Tudi v današnjem času živijo Martini Krpani. Med NOB so se hrabro bojevali s sovražniki. Tudi po vojni so bili nekateri ljudje neuklonljivi, kakor je bil Krpan. Tako kot med vojno pa bi se tudi danes, v miru, vsak izmed nas, če bi bilo potrebno, bojeval za našo domovino, naš jezik, naš narod. Kar čez noč bi postali Martini Krpani: močni, odločni, neustrašni!

MIRJANA KRZNAR, 7. d

Ne vem, če je kdo, ki ne bi poznal zgodbe o Martinu Krpanu. To je zgodba o močnem kmetu, ki ni dopustil, da bi zaničevali slovenski jezik, slovenski narod.

Ce bi se Martini Krpani pojavili danes, bi gotovo ustavili vse vojne in prepire med narodi. Vsi bi bili enakopravni in bi živeli svobodno. Svobodo pa si želimo vsi.

Tudi med NOB so živeli Martini Krpani. Martin Krpan je bil vsak, ki ni vrgel puške v koruzo in je odšel v boj za lepše dni. Bilo jih je mnogo. Nasledniki Martina Krpana živijo še danes in se bojujejo za obstoj svojega naroda, pomagajo tistim, ki enako mislijo, vendar so prešibki, da bi se sami dvignili. Kdo pa so to? To so vsi, ki ljubijo svoj jezik, ki ljubijo svojo domovino. To so vsi, ki vedo, kaj so in zakaj živijo.

Martin Krpan je simbol preudarnega in odločnega človeka, ki živi v vsaki otroški glavi kot pravi junak. Odrasli pa ga spoštujejo, ker vedo, kaj Slovincem pomeni ta pripovedka.

Levstikov Martin Krpan je bil borec za pravice, njegovi nasledniki med NOB so bili borci za svobodo, današnji Martini Krpani pa so borci za neodvisnost vseh narodov. Martin

Krpan je živel, živi in bo živel, dokler ne bo na svetu miru, svobode in enakopravnosti za vse.

IRENA ŠTUCIN, 7. d

Ko sem prvič brala zgodbo o Martinu Krpanu, sem si ga predstavljala kot pravljico o osebo. Zdelo se mi je, da ga ni moč ukloniti, da se nikomur ne bo uklonil. Drugič se mi je zdel kar nekam znan, kot da bi ga že dolgo poznala. Bil mi je všeč, ko se je postavil pred nevhvaležnega cesarja in mu povedal, kar mu gre. Takrat še nisem kaj dosti razmišljala ob knjigah, ki sem jih prebirala. Bile so mi všeč zaradi vesele in napete vsebine. Pred kratkim pa sem spet vzela v roke Krpana in ga prebrala. Zdaj sem že razumela Levstika in sem vedela, kaj je hotel povedati. Ob branju se mi je že zdelo, kot da govorim jaz ali pa kdo drug, ki ga poznam. Tudi meni, kot že nekaterim drugim, se je zdelo, da bi bil lahko Krpan prav vsak Slovenec, ki se zaveda, da je Slovenec, in ki misli in govori kot Levstik in njegov Krpan.

Morda me bo kdo vprašal, kako to vem. Takrat mu bom povedala, kako so se bojevali naši Krpani med vojno, kako se niso pustili podjarmiti. Bojevali so se za svoj obstoj. In niso nikoli kolonili pred tujim in domačim zavojevalcem! Bili so prav taki kot Krpan. Neustrašni, pogumni, pošteni, brez dlake na jeziku. Zmagali so. Pa ne samo zato, ker so bili pogumni in pošteni; tudi zato, ker so se zavedali, kdo in kaj so. Ker so vedeli, da je od njih odvisen obstoj slovenskega naroda. Na Koroškem in še kje drugje Slovenci še zdaj bijejo svoj boj. Vsi verujejo, da bodo zmagali. Pa saj tudi morajo verjeti v zmago pravičnih in poštenih. Naj jih spremlja vera v poštenega človeka in vera v Martine Krpane, ki še živijo! Živijo, ker morajo živeti, zaradi obstoja Slovencev in drugih narodov, ki se še bojujejo za pravičnost, svobodo, obstoj naroda in jezika.

MOJCA PEČAR, 8. d

Pionir v obrambi domovine

Ko se je začela druga svetovna vojna, je bil moj oče star 14 let. Nekaj časa je bil doma in je sodeloval v akcijah proti sovražnikom. Zadnje leto vojne pa je kot mlad fant odšel k partizanom. Ponosna sem na to in večkrat ga prosim, naj mi pripoveduje o tistih težkih časih. Tudi to nedeljo sem ga prosila, naj

letaki smo odšli vsak na svoj konec. Mene so ponavadi določili za spodnji del Hrastnika. Treba je bilo dobro paziti, da te nihče ne opazi. To ni bilo tako enostavno, kot se danes sliši. Domov sem se vračal šele zgodaj zjutraj.

Ko je padel v parku Franc Remšak, smo s prijatelji na skrivaj nosili cvetje in urejali

Pisali so nam

Prejeli smo pošto od članov novinarskega krožka iz Dolenjskih Toplic, Rake in Kopra. Njihovih pisem smo se razveselili, saj se do sedaj še ni zgodilo, da bi se nam oglasili novinarji iz slovenskih šol.

Veseli nas, da spremljajo naše delo in da jih zanima, kako nam uspe, da se naša imena tolikokrat pojavljajo v različnih listih. Novinarje iz Rake zanima tudi novinarska šola, ki smo jo organizirali lani. Članom novinarskega krožka iz Dolenjskih Toplic smo poslali svoja pravila, ki smo jih sprejeli pri krožku. Posredovali jih bomo vsem, ki jih pravila zanimajo, saj kaže, da so dobra, ker jih je urednik Pionirja tovariš Longyka priporočil tudi drugim krožkom. Pri svojem delu nimamo nobenih skrivnosti. Naša skrivnost je edino v tem, da veliko veliko pišemo, da smo redni, vztrajni in da je naše delo načrtno. Ne odnehamo niti takrat, ko ugotovimo, da kateremu uredniku niso všeč naši prispevki. K delu nas ženeta trma in trdna volja!

METKA CIZL,
nov. krožek, 8. r Artiče

Proizvodno delo

Na naši šoli smo v začetku leta uvedli veliko krožkov. Po dogovoru z delavci TOZD Bor in vodstvom naše šole smo ustanovili tudi nov krožek »Proizvodno delo«.

Ta krožek obiskuje 28 učencev. Na delo hodijo v proizvodne prostore Bora. Delajo dve sredi v mesecu po dve šolski uri. Z delavci delajo do dveh, potem pa izdelujejo sami predmete iz materiala, ki ga dobijo.

In kaj delajo? Sivajo dele za čevlje, lepijo, oblikujejo pokrove za škatle, režejo usnje. Izdelujejo tudi peresnice, denarice in majhne torbice. Ti izdelki bodo potovali na razstavo v Ljubljansko banko.

ANITA FINK,
novinarski krožek
osnovna šola Baza 20
Dolenjske Toplice

Kakršno spričevalo, takšne počitnice

Malo pred počitnicami me je mamica vprašala, kakšno plačo bom dobila. Najprej se nisem spomnila, da je mamica mislila na spričevalo. No, moja plača je bila kar dobra in mamica je z veseljem podpisala spričevalo. Ko sem si ga doma ogledovala, mi je pogled obstal na Titovih besedah, ki so napisane spredaj. Tovariš Tito si je želel, da bi se mladina pridno učila, ker, le kdor kaj zna, lahko koristi domovini. Vsak človek se mora naučiti ljubiti domovino in njene bratske narode. Domovina je prelivala kri za nas. Tega se učimo tudi v šoli. Poskušamo biti dobri in zvesti. Z učenjem pa to tudi dokazujemo.

No, ker sem imela lepo spričevalo, bom imela tudi lepe počitnice. V glavnem jih bom preživela doma, šla bom k dopisniškemu krožku, tudi doma bom napisala kak spis. Nato se bom vrnila v šolo z novimi močmi.

ANDREJA ROTOVNIK, 3. r
OŠ Stranice

Šola v naravi

V nedeljo, dne 10. januarja 1982, se je začela naša šola v naravi. V popoldanskih urah smo prispeli v majhno obmejno vasico, na Strojno.

Nastanili smo se v novi in lepo urejeni šoli. V jedilnici smo se odpočili in okrepčali s toplim čajem in napolitan-kami. Nato smo si uredili sobe, kjer smo spali. Zvečer

Kuharice so nam dobro kuhale, zato nam je hrana zelo teknila. Tudi vreme nam ni nagajalo. Bilo je jasno in sončno; po bližnji in daljnji okolici pa je bil lep razgled. Dodobra smo se nadihali tudi svežega planinskega zraka.

Pa ne mislite, da smo samo smučali, tudi igrali smo se in

dolgo nismo mogli zaspiti. Premišljevali smo o marsičem in tudi o domu. V ponedeljek smo resno začeli z učenjem smučanja. Tovariši so nas razdelili v pet skupin. Učili smo se smuk poševno, smuk naravnost, pluzenje in pluzne zavoje.

gledali poučne in zabavne filme. Počutili smo se zares prijetno in žal nam je bilo, da je bilo te šole tako hitro konec.

JANA KRENKER, 5. a
Osnovna šola Prežihovega
Voranca
Ravne na Koroškem

Treba je bilo veliko truda

Zemlja je življenjski prostor, na katerem živimo mi, zemljani. Toda človek je takšen, da hoče imeti čim več. Nekateri v tem prekoračijo mejo in se hočejo polastiti tuje zemlje. Tako so se morali že velikokrat v zgodovini razni narodi braniti, kakor so vedeli in znali. In to se dogaja še danes.

Kdo nima rad svojih gora, rek, jezer, morja, svojih ljudi? Le komu bi vse to lahko odvzeli, ne da bi dvignil roke v bran? Mi, vsi zemljani, vsi smo vojska, ki skrbno čuva svojo zemljo, tudi za ceno žrtve. Zato padajo, ker ljubijo svojo domovino, in zato, ker se bojujejo za lepše življenje svojih potomcev.

Porušeni domovi, ožgane stene, lačni otroci, jokajoče matere in žene, ki so v vojni izgubile svoje sinove in može... Treba je veliko truda, da človek lahko vse to premosti in obnovi svobodno življenje.

IGOR TROST, 8. b
OŠ Vipava

Logatec med NOB

(po pripovedovanju očeta)

Leta 1936 je stara jugoslovanska vojska začela graditi obrambno linijo. To so bili železobetonski bunkerji, postavljeni nedaleč od italijanske meje. Načrt se je imenoval po generalu Rupniku. Ta je bil izdajalec in je ves sistem utrdil izdal Italijanom, ki so brez kakršnegakoli boja zasedli Logatec. Hkrati z bunkerji so gradili tudi skladišča za strelivo in drugo vojaško opremo. Eno takih skladišč, podobno lesenim barakam, je bilo vkopano v bregu Sekirice. V tej baraki so bile pehotne in tankovske granate. Italijani niso vedeli, da je v tej baraki razstrelivo in niso postavili straže.

Nekaj dni po zasedbi Logatca se je v mraku priplazil mlad Logačan. S seboj je imel snop slame, ga pristavil ob barako in zažgal. Odkuril jo je, kar so mu dale noge. Namen, da prestraši Italijane, se mu je presneto dobro posrečil. Čim se je baraka razgorela, je prišlo do več močnih eksplozij. Trušč je bil tako močan, da so se tresle hiše in sklepeta okenska stekla. Italijani, ki so se zadrževali po hišah in kozolcih na Brodu, so dvignili preplah in iskali kritje. Prepričani so bili, da se je šele takrat začela prava vojna. Mine so pokale dobro uro. Tresel se je ves Logatec. Vendar pa se niso prestrašili samo Italijani, tudi med domačini je nastala velika zmeda. Preplašen pa je bil tudi Ciril, ki je to zmedo povzročil.

GREGA TRŠAR, 8. c
OŠ »8 talcev« Logatec

Linorez: kurir,
Tanja Bizjak
OŠ Postojna

mi še enkrat pove nekaj o tem. Takole je začel:

Bilo je leta 1941. V naše kraje so prišli sovražniki. To so bili Nemci. Tudi v Hrastniku so se kmalu pojavili.

Spominjam se prve akcije, ki smo jo izvedli. Kljub temu, da smo bili mladi, smo jo dobro izpeljali. Dolgo smo pri nas doma na podstrešju pisali letake. Zvečer, ko je bilo že zdavnaj vse tiho, smo se zbrali pri naši hiši. O tem niso nič vedeli niti domači. Z

grob. Tudi tam nas ni nihče opazil. Nemci pa so se zjutraj spraševali, od kod cvetje.

Se in še bi poslušala, toda oče je utrujen, zato se domeni za prihodnjic. Jaz pa ves čas razmišljam, kako nam je sedaj dobro, ko nimamo druge skrbi kot učenje. Pa še temu se nekateri izogibajo.

DARJA JAMŠEK, 7. a
OŠ narodnega heroja Rajka,
Hrastnik
pedagoška enota
Franca Kozarja

Starojugoslovanski kapetan garibaldinec Mirko

Kdove kdaj bi srečali Vlastjo Simončiča, če ne bi ondan prišel v Ljubljano po priznanje, ki so mu ga podelili nekdanji soborci – garibaldinci in hkrati člani videmske borbevske organizacije ANPI iz Italije.

Morda ga prav najmlajše generacije ne poznajo. Prav gotovo pa ga poznajo vsi tisti, ki so v prvih letih po vojni vsak teden komaj pričakali novo natisnjeno Tovarisa. Na naslovnih in na notranjih straneh tega našega prvega slovenskega tednika je pod fotografijami najpogostejše pisalo: foto – Vlastja Simončič. Kdo bi le zaslužil, da se za tem imenom skriva nadvse burna življenjska zgodba, razpeta od Trsta do Ljubljane in Beograda, pa do Milana in severnoitalijanskih krajev ter jezera Magiore nato pa nazaj v Slovenijo, Gorenjo vas v Poljanski dolini.

Včasih komu laskamo, da je videti mnogo mlajši. Naš današnji sogovornik pa si tak kompliment brez dvoma zasluži, saj jih kaže komaj nekaj čez petdeset, v resnici pa je lani izpolnil okroglih sedemdeset let. Morda je k temu pripomoglo razgibano življenje, morda neusahljiva umetniška žilica, ki ga še vedno spodbuja k novim in novim načrtom. Kakorkoli že, najprej smo se namenili z njim spregovoriti le o sodelovanju z italijanskimi partizani, ko pa nam je razgrnil svojo življenjsko pot, smo menili, da bo zanimiva tudi za širši krog bralcev. Razgrinjamo jo v skici, saj bi bila celovita pripoved prav gotovo zanimivo knjižno branje.

Rodil se je enajstega leta v Gorici, rasel v Bohinju, se šolal deloma v Trstu in deloma v Ljubljani, kjer je hodil na poljansko gimnazijo in so mu bili sošolci Boris Kidrič, Tone Tomšič, bratje Kraigherji, Marijan Breclji, Boris Zihel in številni kasnejši slovenski revolucionarji.

Njegov oče, ki je bil železničar, je moral na službovanje tja, kamor so ga pač poslali in tako je bil nekega dne iz Ljubljane premeščen v Beograd. Z njim se je preselila tudi družina in tam je Vladimir Simončič tudi končal realko.

»Vsa gimnazijska leta me je zanimala likovna umetnost. Nadvse sem si želel na likovno akademijo. Najbrž sem nekaj tega podedoval po materi, ki je izredno lepo risala. Tako sem se prijavil na likovno akademijo in se prijavil na sprejemni izpit. Ker pa je bilo tisti čas tako, da si moral imeti za vsako tako reč kakšno vezo, jaz pa nisem imel nobenega vplivnega strica ali znanca, sem bil na likovni akademiji odklonjen. To me je hudo potrla. Tako z gotovostjo sem pričakoval, da bo slikarstvo moj življenjski poklic! Brez cilja in zagrenjen sem se sprehajal po beograjskih ulicah in nisem mogel iti domov. Takega me je srečal sošolec, ki se je prav tistega dne odpravil na vojaško akademijo. Zvabil me je s seboj, ker nisem imel nobenega cilja, nobene druge možnosti. Nihče naju ni vprašal po dokumentih, le svoje ime sva povedala in že sva se znašla pred zdravniško ko-

misijo, ki je ugotovila, da sva krepka in zdrava in torej primerna!«

Štirinajstega januarja je na slovesnosti na RO ZZB NOV Slovenije Julij Beltram predsednik komisije za odlikovanja zaslužnih borcev ter aktivistov OF NOV in POJ – tujih državljanov, izročil Vladimirju Simončiču-Vlastji garibaldinsko partizansko zvezdo, s katero ga je odlikovala videmska borbevska organizacija ANPI za njegov prispevek in sodelovanje v italijanskem osvobodilnem gibanju.

Tako je začela vojaška pot primorskega Slovenca Vladimirja. Tehtal je svoj nenačrtovani korak in se odločil, naj tako ostane. Pri hiši so bili štirje sinovi, dohodkov malo in treba se je bilo čimprej osamosvojiti.

Bil je nadarjen in priden in je 1932. leta zelo uspešno končal akademijo. To je bilo posebno pomembno za njegovo nadaljnjo življenjsko zgodbo. Kot odličnjak si je smel izbrati mesto svojega prvega službovanja in izbral si je – Ljubljano, 40. pešpolk. Hitro so nadrejeni opazili Vladimirjevo nadarjenost za kartografijo in zato so ga tudi določili za predavatelja v podoficirski šoli.

Potem je šlo naprej po stopničkah vojaških napredovanj: 1937. leta je dobil poziv generalštaba za specialni tečaj vojnootbeševalnega dela, po končanem tečaju so mu na njegovo željo dodelili »sektor Italija«. Sledilo je delo v Ljubljani in od tod na ono stran takratne italijansko-jugoslovanske meje. Leta 1938 je postal kapetan starojugoslovanske vojske in naslednje leto se je ob dobrem poznavanju razmer odločil za sodelovanje v tajni organizaciji Tigr.

Ceprav so ga na obveščevalnem tečaju klicali »Mali«,

ker je bil najmlajši v skupini, je mladi častnik natovoril na svoja mlada ramena kar dve ilegalni dejavnosti. Prvo je bilo obveščevalno vojaško delo, druga pa je bilo še mnogo bolj nevarno delovanje v organizaciji Tigr, katere sabotažne akcije so odmevale tisti čas že v Avstriji, Italiji in Nemčiji. Naftne pošiljke, ki so iz Romunije z vlaki potovale skozi Ljubljano, so pogosto eksplodirale šele tam nekje pred Münchnom: »Na Savi smo preizkušali detonatorje in čas, ko naj bi reagirali...«

»Vedel sem, kaj me čaka, če me ujamejo Nemci ali pa Italijani. Tako sem se zatekel k svojemu staremu prijatelju, slikarju Ferdu Veselu, ki je živel v Radohovi vasi. Deloma sem igral domačega gosta, deloma sem se skrival, ob tem pa že tudi pomagal spravljati municijo, ki je prihajala po skritih poteh, v skrivno skladišče v bližnjem gozdu. O tem bi danes vedel kaj povedati le še slikarjev sin Savo Vesel. No, tam pri Veselu sem se že tudi vključil v organizirano delo OF, ki pa je trajalo le kratek čas. Neki kmečki fant me je prijavil na italijanski komandi, češ da se skrivam kot komunist.«

Drugega marca 1942. leta so ga prijeli in ga najprej odpeljali na zaslišanje v Stično. Tam je neki Conte, ki ga je zasliševal, odločil, da ga bodo poslali na posebno zaslišanje v Ljubljano. Zgodilo pa se je, da se je avtomobil, v katerem so v Ljubljano peljali tudi Juša Kozaka, vrnil s ceste. Simončič je videl v nezgodno odlično priložnost za beg. Gozd je bil komaj nekaj korakov proč in za prvim gričem – svoboda. Toda, zasukalo se je drugače. Eden od spremljevalcev, italijanski vojak, je skočil za njim in ga z vso močjo s puškinim kopitom lopnil po glavi... Zbudil se je šele v Ljubljani, v zloglasni »štirici«. Ko je prišel nekoliko k sebi in se razgledal, je med tovariši, ki so bili tudi tam zaprti in čakali na zaslišanja, prepoznal Frenka Zornado in ljudskega zdravnika Jožeta Koželja.

Do posebnih zaslišanj ni prišlo, ker je udarec po glavi Vladu povzročil trajnejšo poškodbo; epileptični napadi so se vrstili in poslali so ga v oskrbo k dr. Obracunču, v kazenski oddelk ljubljanske bolnišnice. Zdravnik pa je izposloval premestitev na nevrološko kliniko. »Tam sem po svojih močeh deloval v aktivu OF, vse dokler ni prišlo opozorilo OF in – sem ušel. Po navodilih sem se znašel na javki v rdeči hiši nasproti poljanske gimnazije v Ljubljani. Stane Lesjak mi je priskrbel lažne dokumente in mi dal potrebna navodila, kajti moj cilj je bil – Trst.«

V Trstu se je Vladimir Simončič takoj povezal z organizacijo Osvobodilne fronte in deloval v njej vse do junija 1944. leta, ko so njegovi skupini prišli na sled črnorokci. Zaklali so dr. Vuka v Barokovljah in med drugimi ujeli tudi Vladimirja Simončiča, ki pa jim je z zvijačnim govorjenjem srečno ušel. Toda v mestu ni mogel več ostati. Dogovorili so se, kaj jim je storiti v primeru, da jih sovražnik odkrije: vsakdo si je moral sam poiskati pot iz mesta. Tako je naš bivši jugoslovanski oficir in obveševalec, aktivist organizaci-

je Tigr in aktivist OF še nekaj časa opravljal vrtnarske in druge posle, dokler se ni ponudila varna pot v Milan.

Nastanil se je v stanovanju, kjer so živeli štirje slovenski študentje, med njimi danes znani novinar in publicist Bogdan Pogačnik. Postal je kuhar in mirno bi preždel čas do konca vojne, če bi ne bil z vsem srcem upornik proti fašizmu. S pomočjo profesorja na milanski univerzi Boronija so fantje stopili v stik z italijanskim osvobodilnim gibanjem. Vlado je dobil nalogo rednega spremljanja radia »Svobodna Jugoslavija«. Prevedena besedila je potem predajal centralnemu komiteju italijanskega osvobodilnega gibanja. Da pa bi ne postal sumljiv, je ves čas po malem slikaril, torej počel tisto, kar si je še v dijaških letih tako vroče želel. In nekega dne, ko je ravno prihajal nazaj iz okolice Milana, kjer je slikal pokrajino, ga je na železniški postaji ogovoril po slovensko fant, ki ga je poznal le na videz, in ga opozoril, da imajo v stanovanju (kjer je živel s tovariši, študenti) preiskavo in da je gestapo hišo obkolil.

Bila je velika sreča za Vlado, medtem ko so Bogdana Pogačnika in z njim nekaj obremenjenega materiala okupatorji našli v stanovanju. Ker so bili tudi za take primere pripravljeni »zasilni izhodi«, se je Vlado javil na dogovorjeni javki. Še istega večera so preko zaporniškega paznika prejeli Bogdanovo pismo, ki je sporočalo, da se je zapornik zagovarjal po poprejšnjem dogovoru. »Domenili smo se namreč, da v primeru, če enega od naju ujamejo, ta vso krivdo zvali na tistega, ki ostane na prostosti.«

Banditenführer Mirko

»Tako sem po dogovoru in Pogačnikovem pričevanju prišel v anale nemških vojaških zaslišanj kot banditenführer Mirko. Mirko so mi namreč pravili prijatelji. No, milanski komite je o dogodku zvedel takoj in takoj tudi ukrepal. Zaradi močnih srčnih napadov, ki sem jih dobil tiste dni, bi moral nemudoma v bolnišnico. Seveda pa za kaj takega ni bilo ne priložnosti ne možnosti. Tako so mi prijatelji priskrbeli skrivališče ob jezeru Magiore.«

Srčni napadi, epilepsija in slabo počutje mu niso dovoljevali, da bi se pridružil enotam divizije Garibaldi, s katerimi je nemudoma navezal stike. Zato pa je ostal na terenu Magiore in delal kot obveševalec. Po vrsti uspešno opravljenih nalog so bili z njegovim delom nadvse za-

dovoljni. »Ceprav je treba povedati, da so se tovariši iz italijanskega odporiškega gibanja ogibali akcijam, ki bi za povračilo povzročile represalije sovražnika nad civilnim prebivalstvom. Tam niso bili le Nemci, ampak tudi Mussolinijevi črnosrajčniki...«

Sestindvajsetega aprila 1945. leta, ko je bila proglašena generalna stavka po vsej Italiji, ki naj bi pomenila glavni signal za splošno vstajo, je bil ustavljen tudi ves promet. »Mase ljudi so se pomikale v vseh smereh. V hribih je pokalo. S kolesom sem se odpravil proti Milanu, kamor sem želel priti, ker je bila pač tam moja organizacija odpora. Čutil sem, da moram tja. Vozil sem se vso noč in zjutraj 27. aprila prispel v kraj Somma Lombardo. Presenetili so me črnosrajčniki in me ujeli.«

Odpeljali so ga v graščino sredi mesta, kjer so imeli glavni stan in ga pustili vso noč privezanega na stolu sredi prazne sobane, drugo jutro pa je neki oficir zapovedal – streljanje!

»Na dvorišču je bilo že videti, da se pripravljajo na umik. Peljali so me k ograjenemu zidu in zapovedali, naj dvignem roke visoko in se obrnem k steni. Vse življenje se mi je v tistih nekaj trenutkih zvrtilo pred očmi. Nobene možnosti za pobeg ni bilo in tudi nobene moči nisem imel v sebi. Želel sem si le, da bi hitro minilo...« Takrat je počilo in skozi zaprta grajska vrata je treščil kamion poln garibaldincev. Zapokalo je, barve uniform so se pomešale, mnogo je bilo vpitja; vse to je le še od daleč prihajalo do zavesti moža, ki je že ničkolikokrat ušel mnogim nevarnostim, tokrat pa najbližji bližini smrti iz naperjenih puškinih cevi.

Sele naslednjega dne se je prebudil iz nezvesti v postelji in nad svojo glavo zagledal obrise dveh uniformiranih glav. Skozi možgane mu je šinilo, da takih vojaških uniform še nikoli ni videl. Seveda ne, saj se je kasneje izkazalo, da sta se nad njim sklanjala gasilca, ki sta ga negovala. Ko je zvedel za njegovo zgodbo, ga je prišel pozdravit tudi poveljnik enote garibaldincev, ki so osvobodili mesto...

In človek bi si mislil, da je Vladimir Simončič-Vlastja doživel za eno življenje poln klobuk dogodivščin. Toda ne! Tudi po končani vojni je ostal nemiren duh. Bil je fotoreporter pri Tovarisu, zanimalo ga je tisoč stvari in začel se je posvečati umetnosti, ki ga je tako magično privlačila vse življenje.

Bojana Zokalj-Jesih